

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ**

**КОМПЕТЕНТІСНІ ЗАСАДИ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ ЦІЛОЖИТТЄВОГО
НАВЧАННЯ**

Збірник наукових праць молодих дослідників

Випуск 3

Житомир – 2019

УДК 37 : 378.046 – 021.68
ББК 74 + 74.58
К 63

Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету
імені Івана Франка, протокол № 3 від 29 березня 2019 р.

Рецензенти:

- доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка);
- доктор педагогічних наук, професор
Потапчук Тетяна Володимирівна
(Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника);
- доктор педагогічних наук, професор
Безкоровайна Лариса Вікторівна
(Запорізький національний університет).

Компетентнісні засади освітньо-виховного процесу в умовах ціложиттєвого навчання: [збірн. наук. праць молодих дослідників] // за ред. Н.Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – Вип. 3. – 144 с.

У збірник включено результати експериментальної роботи молодих дослідників (аспірантів, магістрантів), представлені крізь призму компетентнісної парадигми модернізації вітчизняної системи освіти.

Для викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів вищих професійних навчальних закладів.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УДК 37 : 378.046 – 021.68
ББК 74 + 74.58

© Сидорчук Н.Г. та колектив авторів, 2019

ЗМІСТ

Сидорчук Нінель Герандівна

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ
ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ.....5

Башманівський Дмитро Валерійович

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ РЕКЛАМИ.....18

Гилярська Ольга Іванівна

ДО ПИТАННЯ РИТОРИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПЕДАГОГІЧНОМУ
КОЛЕДЖІ.....24

Євдоченко Олена Сергіївна

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ХІМІКІВ.....29

Жуковець Аліна Миколаївна

СВОЄРІДНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ЧАСУ ТА ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ
В ДРАМАТУРГІЇ.....34

Ковальчук Юлія Анатоліївна

ЇЇ ЖИТТЯ СХОЖЕ НА АРАБСЬКУ КАЗКУ: ТАКЕ Ж ЗАХОПЛЮЮЧЕ
ТА БАГАТОГРАННЕ, АЛЕ Й ТАКЕ ДРАМАТИЧНЕ.....41

Кондратюк Світлана Володимирівна

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ОСВІТИ НА
ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА
ПОЧАТКУ ХХ СТ.48

Кондратюк Дмитро Миколайович

МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВЛАДИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В
ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО.....63

Луцик Ольга Миколаївна

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО – КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ.....69

Майструк Таміла Сергіївна

КОМПЕТЕНТІСНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....75

Марченко Галина Віталіївна МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ.....	81
Нощенко Валентина Ігорівна ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ПОЗНАВАЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	88
Перковська Світлана Миколаївна ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК	95
Приступко Ольга Миколаївна ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ХІМІЇ ЗАСОБАМИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	101
Сергієнко Вікторія Юріївна АВТОР, ПЕРСОНАЖ ТА НАРАТОР В ПОДІЄВОСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ.....	107
Тимченко Марина Юріївна ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ.....	113
Мирончук Наталія Миколаївна, Шлапак Дарія Володимирівна ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШИХ КУРСІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	121
Шубіна Олена Павлівна ПОЗАШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМКУ, ЯК ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ОСВІТИ.....	128
Кучинська Лілія Фотіївна РЕКРЕАЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	135

Н. Г. Сидорчук,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Історико-педагогічний аналіз проблеми педагогічного проектування

У статті здійснено історико-педагогічний аналіз розвитку проблеми проектування взагалі та в педагогічній сфері зокрема. Констатовано, що, визначаючись географічно та хронологічно, ідея проектування активізувалася у період певних змін у суспільстві. Зроблено висновок про те, що незалежно від соціального замовлення щодо об'єкту та предмету проектування як процесу, воно завжди розглядалося як важливий компонент цілісної педагогічної діяльності.

Ключові слова: проектування, проектувальна діяльність, педагогічне проектування.

Інтенсивне накопичення інформації у період глобалізації суспільства актуалізує проблему організації освітнього інформаційного простору в цілому та у системі професійної підготовки зокрема. Як вказують науковці (Ю.К. Бабанський, І.Я. Лернер, В.В. Краєвський, П.І. Підкасистий та ін.), досліджуючи проблему організації й відбору навчальної інформації, важливим шляхом її упорядкування є процес проектування. Розглянемо актуалізовану проблему у контексті її історико-педагогічного розвитку.

У цілому, проектування вважають технічним терміном. Разом з тим, у останні десятиріччя він широко використовується й у педагогічній галузі. Дійсно, з'явившись в промисловій сфері у середині ХХ століття, проектування як поняття і процес набуває широкого вжитку в сучасній науці та виробництві. Його змістова інтерпретація – створення випереджальної проєкції того, що потім буде відтворене у натурі [2, с. 12].

Не можна заперечувати й висновки цілого ряду вчених,

які стверджують, що людина включилася у проектувальну діяльність ще до того часу, як стала розвиватися техніка у скучасному розумінні. Свідоме проектування, згідно філософії, носить характер уроджений. Уже на ранніх стадіях розвитку суспільства воно виявляється на рівні складання та транслявання казок, дитячих ігор, у ході здійснення ремісничої діяльності. Як стверджує М.О. Берштейн, за таких умов проектування, як особливий вид активності, базується на природних людських навичках створювати в уяві модель "необхідного майбутнього" і втілювати її у життя [3].

Перші згадки про проект для позначення планів та ескізів знаходять у Римській архітектурній школі. З часом проектом стали називати самостійно виконані конкурсні завдання студентів [9, с. 38-41].

Розвиток суспільства, поряд із традиційними видами проектування (архітектура, будівництво, машинобудування, технологічне проектування), обумовив появу самостійних напрямів проектування трудових процесів, людських і машинних систем. Науковці виділяють екологічне, соціальне, інженерно-психологічне, генетичне та інші види проектування [11, с. 22]. Відповідно кожна з названих галузей оперує відповідним чином орієнтованим поняттям проектувальної діяльності

Теоретичним підґрунтям тлумачення поняття проектування є його характеристики на основі положень філософії. Так, на філософському рівні проект визначається як результат духовно-перетворювальної діяльності. В свою чергу, на діяльнісному проект є результатом проектування як одного з механізмів створення культурних цінностей, здатний перетворити людину на творчу особистість [13, с. 43].

Проектування як метод діяльнісного пізнання визначав видатний російський філософ М.Ф. Федоров. Він розглядав власне процес пізнання як проект (проектування) справи, наголошуючи, що ідея не стільки суб'єктивна чи об'єктивна, скільки проєктивна. Беручи за основу принцип єдності теоретичного знання і практичної діяльності, дослідник припускав, що людина здатна пізнати створений нею світ, якщо буде співвідносити його з проектною гіпотезою і перевіряти її через практичну реалізацію [23, с. 429].

Важливим напрямом проектування є прогнозування власне суспільних та інституційних явищ, що передбачає

вирішення складних соціальних завдань. Особливістю соціального проектування є створення (передбачення) нових форм суспільного життя. У зазначеному контексті цікавими є проекти-утопії Аристотеля, Т. Мора, Т. Кампанелли, Р. Оуена, які у них здійснили спробу втілити власну уяву про бездоганність суспільного життя. Сучасні суспільствознавці розглядають проектування як одну з форм відображення майбутньої дійсності, процес створення прообразу (прототипу) бажаного об'єкта, явища чи процесу на основі використання спеціально відібраних методів [4, с. 89; 21, с. 269]. Проектування, як соціально-культурне явище, ґрунтується на розширенні інноваційної діяльності, її активно-дієвому, творчому потенціалі та активно проникає в усі сфери суспільного життя.

Усе зазначене, на думку Л.Д. Квіртії, у технічних, соціальних, гуманітарних науках дозволяє проектування розглядати як форму випереджального відображення і перетворення дійсності, яка виконує прогностичну функцію управління і зосереджена на конструюванні системи параметрів майбутнього матеріального об'єкта чи якісно нового стану існуючого [12, с. 15].

Проектування у освітній сфері та як різновид професійно-педагогічної діяльності з'явилося більше ніж 300 років тому, коли видатний чеський педагог, засновник теоретичної педагогіки Я.А. Коменський висловив думку про внесення у діяльність педагога дослідницького стимулу для підвищення успішності навчання учнів. Він писав: "Людей слід вчити головним чином тому, щоб вони черпали свої знання не з книг, а самі спостерігали землю, дуби, буки, тобто, щоб вони досліджували все самі, а не пам'ятали б тільки чужі спостереження і пояснення [14, с. 138]". Його продовжувачами став ряд відомих філософів та педагогів, серед яких: Ж.Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці, Ф. Дінтер, А. Дістервег, Г. Амстронг та ін. Так, Г. Амстронг наполягав на ролі учня-дослідника, що самостійно відкриває наукові факти, а рне тільки чує про них [1].

Ідея передбачення як певної форми проектування знайшла відображення у підготовці кадрів в Сполучених Штатах Америки на початку ХХ ст. з домінуванням "американської мрії" серед населення. Її зміст, наприклад, зрозуміло для широкого кола читачів розкриває

Теодор Драйзер у романі "Американська трагедія": кожна людина, незважаючи на її попередній статус та статки може стати мільонером, варто навчитися прокладати собі дорогу, боротися та досягати успіху, кожна людина – сама плекає власне щастя. У цей період поняття проекту з'являється саме у тій формі, яка найбільш повно та послідовно дозволяла втілити в життя окреслену ідею, а використання навчальних проектів було проваджено у вищій школі США як засіб підготовки робітників для сільського господарства та інженерів [9].

На початку XX століття науковці різних галузей знань спрямовують свої зусилля на розробку науково-методологічного забезпечення проблеми проектування (Дж. Дьюї, К. Поппер, Г. Саймон, В.Х. Кіпатрік та ін.), пошук форми подання проекту для його втілення у практичну діяльність (К.П. Ягодовський) та ін.

Важливою складовою наукового пошуку стає й проектування педагогічної дійсності. Так, у 20-х роках XX ст. в м. Долтон (США) Е. Паркхерстом був розроблений Дальтон-план. Він являв собою певний проект індивідуального навчання, організація якого здійснювалась за перспективно побудованим планом – своєрідним проектом: відсутність спільної для всіх учнів роботи у класі, вільний вибір занять, розділів навчальних предметів, власного робочого часу тощо [6].

У 20-30-х роках XX століття американським філософом і педагогом Дж. Дьюї обґрунтовується та впроваджується "метод проектів", який на початковому етапі називали "методом проблем" та пов'язували із гуманістичним напрямом філософії та освіти. Основною ідеєю теорії Дж. Дьюї стала теза про те, що освіта має бути орієнтована не тільки на передачу знань, необхідних дорослій людині в майбутньому, але й знань, умінь і навичок, що створюють можливість особистості розв'язувати її життєві проблеми вже сьогодні [20].

Не зважаючи на цікаві проекти, в широкий педагогічний контекст проектувальна діяльність увійшла завдяки роботі В.Х. Кіпатріка "Метод проектів" (1925), де автор розкриває навчання як шлях неперервної перебудови життя та виділяє основні компоненти освітнього процесу: навчальний матеріал, орієнтований на інтереси тих, хто навчається; мета, що

відповідає запланованій діяльності, та поетапні дії ("цільові акти") як педагога так і учнів, виконання яких дає можливість орієнтуватися у конкретних ситуаціях. Такий шлях пізнання, на думку науковця, забезпечує підростаюче покоління методами самостійного вирішення проблем, прийняття рішень, пошуку, аналізу дійсності [7].

Використання проектної освіти пов'язували і з застосуванням інших методів. Одним із таких вважали метод інформаційної підтримки – особливий підхід до викладання педагогом інформації, необхідної для тих, хто навчається, не стільки для прямого засвоєння, скільки для її використання у ході виконання проекту [6].

Ідеї проектувального навчання виникли в Російській імперії практично одночасно з розробками американських фахівців. Так, під керівництвом С.Т. Шацького (1905 р.) було створено невелику групу фахівців, які активно застосовували різні види проектування в роботі з дітьми: практична (В.А. Герд), дослідницько-випробувальна (А.П. Пінкевич), дослідницька (Б.Є. Райков), метод лабораторних уроків (К.П. Ягодовський). Названі види діяльності мали цілий ряд спільних характеристик із методом проектів.

Після перекладу у 1925 році роботи В.Х. Кіпатріка російською мовою соціально-педагогічне проектування розглядають як специфічну форму педагогічної діяльності. Вважають, що термін "педагогічне проектування" вперше вжито А.С. Макаренком для обґрунтування теорії і практики формування колективу. Разом з тим, уже в 1931 році відповідною постановою ЦК ВКП(б) метод проектів заборонено як чужорідний елемент для освіти, що не надавав можливостей учням оволодіти знаннями конкретної галузі системно. Підтвердженням зазначеного є характеристика "методу проектів", що подана у педагогічному енциклопедичному виданні (1965): "...система навчання, за якої ті, хто навчається, набувають знань у процесі планування і використання з поступовим ускладненням практичних завдань – проектів. Така побудова навчального процесу за методом проектів веде до ліквідації навчальних предметів, до різкого зниження рівня загальноосвітньої підготовки учнів [18, с. 806]".

У часи хрущовської "відлиги" повертаються до вивчення проблеми педагогічного проектування. Відповідно, у

педагогічних джерелах з'являється термін проект у словосолученні "проекти виховання", "проекти навчання", "проектування особистості" тощо [17, с. 112].

Наприкінці 1950-х років ХХ ст. розвиток проблеми проектування охоплює сферу *проектування педагогічних систем*. А у 60-70-ті рр. розпочато інституалізацію питань у галузі вищої освіти шляхом вивчення основ наукової організації навчального процесу (Е.Г. Костяшкін, В.О. Кутьєв, А.М. Зелена). Наприклад, під керівництвом Е.Г. Костяшкіна у лабораторії "Прогнозування школи майбутнього" розроблялася перспективна й науково обґрунтована модель школи майбутнього. За цим проектом були створені школи в Москві та Києві. Основою розроблених проектів стала робота з важкими та знедоленими дітьми [13, с. 14].

У цей період у педагогічній галузі активно використовується початкова (промислова та інженерна) термінологія: конструктивно-технічна (регулятивна) функція педагогіки, принципи конструювання змісту освіти, проект педагогічної діяльності, педагогічне проектування, проектувальна діяльність учителя та ін. Запозичення поняття "проектування" в педагогічній сфері, його трансформація в поняття "педагогічне проектування" пов'язані з вирішенням цілого ряду методологічних проблем: окреслення термінологічного простору в науці, перегляд уявлень про співвідношення їх між собою тощо [2, с. 76].

Проблему педагогічного проектування як відображення регулятивної функції педагогіки у своїх роботах активно досліджували І.Я. Лернер та В.В. Краєвський (середина 70-х–80-ті роки). Науковці звертали увагу на те, що навчальні проекти є втіленням результатів теоретичних досліджень, саме тому вони є невід'ємним і суттєвим атрибутом навчання як соціального явища [22].

70-90-ті роки ХХ століття стали періодом обґрунтування методологічного підґрунтя педагогічного проектування, яке на той час розглядали як своєрідну форму окреслення і фіксації соціального цілепокладання, де проектування є обов'язковим компонентом системи педагогічного виробництва. Воно виглядало як своєрідна багат шарова сфера, в якій продукти діяльності, отримані на попередньому рівні, передаються на наступний і стають чи засобами, чи регулятивними установками [15, с. 4].

Вітчизняна педагогіка сфокусувала увагу на наукоємній складовій проектно-програмного типу з ядром – проектувальна діяльність та програмування. Їх основною характеристикою стає розробка, формування і створення нових, ще не існуючих систем освітнянської практики. Таким шляхом забезпечується науковий опис і конструктивна розробка принципово нових фрагментів і систем, із появою яких минуле відрізняється від майбутнього [8, с. 4–11].

Зазначену ідею втілив в науковій роботі О.І. Кузнецов. Вивчаючи розробку освітнього проекту як джерела розвитку педагогічних знань, науковець зробив висновок про те, що такий тип науковості знань передбачає в якості базового предмета проектні розробки нових типів освіти, в якості провідного методу – проектний підхід до розвитку педагогічного знання [16].

Не зважаючи на висновки щодо перспективності педагогічного проектування, Т.Ю. Подобєдова заперечує можливість ототожнення педагогіки як науки з проектуванням, оскільки такий погляд "позбавляє педагогічну науку її головної функції – об'єктивно відображати освітню дійсність, виявляти закономірності і формувати педагогічну теорію [19, с. 44]".

Кінець ХХ століття в освіті України відзначився численними реформами, які стали певним вектором для створення нових навчальних програм, підручників з різних дисциплін, складання нових освітніх проектів тощо. Але, водночас, як зазначає Н.А. Коршунова, "багаж наукового знання не поповнювався об'єктно-істинним відображенням того чи іншого сектору педагогічної дійсності, а сконструйований проект виявлявся недієздатним: ті чи інші структурні компоненти спроектованої освітньої системи неминуче починали давати збої [15, с. 67]".

Певною ілюстрацією актуальності проблеми проектування може бути та кількість посилань, які були отримані в результаті Інтернет-пошуку тільки за одним словосполученням "педагогічне проектування": з 2004 до 2019 року кількість документів збільшилася з 53 422 (дані 2004 року) до 794 000 (дані 2019 року), а період останніх десятиріч вважають початком *технологічної розробки проблеми проектування* – проектувальна діяльність стала розглядатися окремо від практики науково-педагогічних знань і зайняла власне місце

в педагогіці як практико-орієнтованій науці [19].

Розв'язання поставленого завдання відбувається із залученням фахівців різних галузей (філософів, психологів, акмеологів, синергетиків та ін.), що забезпечує комплексність розробки освітніх проектів [11].

На сучасному етапі розвитку суспільства – суспільства знань, яке характеризується надзвичайною рухливістю і мінливістю подій, поглядів, переконань, проектувальна діяльність педагога стає домінуючою, оскільки в ній поєднуються технократичність із гуманітарністю та гуманністю, дослідницька діяльність із прогностичністю, інформаційністю, освіта з соціальними перетвореннями. Основні розробки дослідження цієї проблеми здійснюються за допомогою засобів, що дозволяють без збільшення часу на навчально-виховний процес надавати можливість студентам оволодівати науковими та технічними знаннями на сучасному рівні.

Педагогічне проектування у зазначеному контексті розглядається сьогодні науковцями як важливий етап діяльності вчителя, що спрямовує професійні зусилля на технологізацію освітнього процесу. Спроекувати – це, насамперед, побудувати проект майбутнього процесу, який гарантує досягнення кінцевого результату; побудувати упорядковану систему технологізованих процедур освітнього процесу, обов'язкове виконання яких гарантує досягнення запланованого результату [5].

Підводячи підсумок короткого аналізу розвитку теорії проектування в педагогічній сфері, можна стверджувати, що історичні реалії розвитку людства показали: ідея проектування завжди активізувалася тоді, коли в суспільстві відбувалися певні зміни. Саме вони визначають географію і хронологію розвитку проектувальної діяльності у світовій культурі. Хоч зміст і об'єкт проектування як процесу діяльності змінювалися залежно від соціального замовлення суспільства, воно завжди розглядалося як важливий елемент цілісної педагогічної діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Армстронг Г. Эвристический метод обучения или Искусство представлять детям самим доходит до познания

предметов / Г. Армстронг ; [извлеч. и пер. А. П. Павлова]. – М. : [б. и.], 1900. – 210 с.

2. *Безрукова В. С.* Педагогика. Проективная педагогика : учебное пособие [для инженерно-педагогических институтов и индустриально-педагогических техникумов] / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.

3. *Бернштейн Н. А.* Очерки о физиологии движений и активности / Н. А. Бернштейн. – М. : Наука, 1990. – 392 с.

4. *Большой толковый социологический словарь*: в 2-х тт. / Джери Д. [пер. с англ. Н. Н. Марчук]. – М. : ВЕЧЕ-АСТ, 2000. – Т. 1. – 544 с.

5. *Бондар В. І.* Поєднати психолого-педагогічні знання з теорією управління: педагогічне проектування / В. І. Бондар // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 132–135.

6. *Верончихина И. Г.* Сравнительный анализ Дальнего-плана и метода проектов как дидактических систем теории и практики отечественного образования в 20-е годы XX столетия : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / И. Г. Верончихина. – Ижевск, 2005. – 22 с.

7. *Гребенникова О. А.* Проектная деятельность как средство развития познавательных интересов старшеклассников : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / О. А. Гребенникова. – Великий Новгород, 2005. – 22 с.

8. *Громыко Ю. В.* Концепция экспериментальной работы в сфере образования / Ю. В. Громыко, В. В. Давыдов // Методология педагогики. – 1977. – Вып. 4. – С. 4–11.

9. *Гура О. І.* Концептуальні основи дослідження педагогічного професіоналізму викладача вищого навчального закладу / О. І. Гура // Дидактика професійної школи : зб. наук. праць. – Київ–Хмельницький, 2005. – Вип. 3. – С. 38–41.

10. *Заир-Бек Е. С.* Проектирование как педагогическая деятельность и содержание обучения педагогов / Е. С. Заир-Бек // Педагогические основы проектирования образовательных систем нового вида. – СПб. : РПГУ им. А.И.Герцена, 1995. – С. 124–147.

11. *Ильясов И. И.* Проектирование курса обучения по учебной дисциплине : пособие для преподавателей / И. И. Ильясов, Н. А. Галатенко. – М. : Логос, 1994. – 208 с.
12. *Квиртия Л. Д.* Методические вопросы теории и практики педагогической информации. Обзорная информация / Л. Д. Квиртия. – М. : НИИ ОПАПН СССР, 1976. – Вып. XII. – 63 с.
13. *Колесникова И. А.* Педагогическое проектирование : учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. завед.] / И. А. Колесникова. – М. : Издательский центр "Академия", 2005. – 288 с.
14. *Коменский Я. А.* Великая дидактика / Я. А. Коменский ; [пер. А. Щикинского]. – М. : Просвещение, 1893. – 321 с.
15. *Коршунова Н. Л.* Проекты и прожекты в педагогике / Н. Л. Коршунова // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 4.
16. *Кузнецов А. И.* Разработка образовательного проекта как источник развития педагогического знания : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / А. И. Кузнецов. – Ростов на Дону, 1993. – 24 с.
17. *Лихачев Б.Т.* Теория коммунистического воспитания / Б. Т. Лихачев. – М. : Педагогика, 1974. – 260 с.
18. *Педагогическая энциклопедия: энциклопедии, словари, справочники, в 4-х томах* / [под ред. Каирова И. А.]. – М. : "Советская энциклопедия", 1968. – 911 с.
19. *Подобедова Т. Ю.* Подготовка учителей гуманитарного профиля к проектно-педагогической деятельности / Т. Ю. Подобедова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія "Педагогіка і психологія". – К. : Педагогічна преса, 2001. – Вип. третій. – Ч. II. – С. 299–309.
20. *Сибирская М. П.* Теоретические основы проектирования педагогических технологий в процессе повышения квалификации специалистов профессионального образования: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Сибирская Маргарита Павловна. – СПб., 1998. – 357 с.
21. *Социологический энциклопедический словарь* / [ред. Осипов Г. В.]. – М. : Инфра М-Норма, 1998. – 1300 с.
22. *Теоретические основы процесса обучения в советской школе* / [под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера]. – М. : Педагогика, 1989. – 336 с.

23. Федоров Н. Ф. Сочинения / Н. Ф. Федоров. – М. : МЫСЛЬ, 1982. – 709 с.

References

1. Armstrong G. Evristicheskiy metod obucheniya ili Iskusstvo predstavlyat detyam samim dohodit do poznaniya predmetov / G. Armstrong ; [izvlech. i per. A. P. Pavlova]. – M. : [b. i.], 1900. – 210 s.
2. Bezrukova V. S. Pedagogika. Proektivnaya pedagogika : uchebnoe posobie [dlya inzhenerno-pedagogicheskikh institutov i industrialno-pedagogicheskikh tehnikumov] / V. S. Bezrukova. – Ekaterinburg : Delovaya kniga, 1996. – 344 s.
3. Bernshteyn N. A. Ocherki o fiziologii dvizheniy i aktivnosti / N. A. Bernshteyn. – M. : Nauka, 1990. – 392 s.
4. Bolshoy tolkovyyiy sotsiologicheskiiy slovar: v 2-h tt. / Dzheri D. [per. s angl. N. N. Marchuk]. – M. : VEChE-AST, 2000. – T. 1. – 544 s.
5. Bondar V. I. Poyednaty` psy`xologo-pedagogichni znannya z teoriyeyu upravlinnya: pedagogichne proektuvannya / V. I. Bondar // Dy`rektor shkoly`, liceyu, gimnaziyi. – 2000. – # 1. – S. 132–135.
6. Veronchihina I. G. Sravnitelnyiy analiz Dalno-plana i metoda proektov kak didakticheskikh sistem teorii i praktiki otechestvennogo obrazovaniya v 20-e godyi HH stoletiya : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / I. G. Veronchihina. – Izhevsk, 2005. – 22 s.
7. Grebennikova O. A. Proektnaya deyatel'nost' kak sredstvo razvitiya poznavatel'nykh interesov starsheklassnikov : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / O. A. Grebennikova. – Velikiy Novgorod, 2005. – 22 s.
8. Gromyko Yu. V. Kontseptsiya eksperimental'noy raboty v sfere obrazovaniya / Yu. V. Gromyko, V. V. Davydov // Metodologiya pedagogiki. – 1977. – Vyip. 4. – S. 4–11.
9. Gura O. I. Konceptual'ni osnovy` doslidzhennya pedagogichnogo profesionalizmu vy`kladacha vy`shhogo navchal'nogo zakladu / O. I. Gura // Dy`dakty`ka profesijnoyi shkoly` : zb. nauk. praczh`. – Ky`yiv–Xmel'ny`cz`ky`j, 2005. – Vy`p. 3. – S. 38–41.
10. Zair-Bek E. S. Proektirovanie kak pedagogicheskaya

deyatelnost i sodержanie obucheniya pedagogov / E. S. Zair-Bek // Pedagogicheskie osnovyi proektirovaniya obrazovatelnykh sistem novogo vida. – SPb. : RPGU im. A.I.Gertsena, 1995. – S. 124–147.

11. Ilyasov I. I. Proektirovanie kursa obucheniya po uchebnoy distsipline : posobie dlya prepodavateley / I. I. Ilyasov, N. A. Galatenko. – M. : Logos, 1994. – 208 s.

12. Kvirtiya L. D. Metodicheskie voprosyi teorii i praktiki pedagogicheskoy informatsii. Obzornaya informatsiya / L. D. Kvirtiya. – M. : NII OPAPN SSSR, 1976. – Vyip. III. – 63 s.

13. Kolesnikova I. A. Pedagogicheskoe proektirovanie : ucheb. posob. [dlya stud. vyssh. ucheb. zaved.] / I. A. Kolesnikova. – M. : Izdatelskiy tsentr "Akademiya", 2005. – 288 s.

14. Komenskiy Ya. A. Velikaya didaktika / Ya. A. Komenskiy ; [per. A. Schikinskogo]. – M. : Prosveschenie, 1893. – 321 s.

15. Korshunova N. L. Proekty i prozhekty v pedagogike / N. L. Korshunova // Pedagogika. – 2003. – # 5. – S. 4.

16. Kuznetsov A. I. Razrabotka obrazovatel'nogo proekta kak istochnik razvitiya pedagogicheskogo znaniya : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / A. I. Kuznetsov. – Rostov na Donu, 1993. – 24 s.

17. Lihachev B.T. Teoriya kommunisticheskogo vospitaniya / B. T. Lihachev. – M. : Pedagogika, 1974. – 260 s.

18. Pedagogicheskaya entsiklopediya: entsiklopedii, slovari, spravochniki, v 4-h tomah / [pod red. Kairova I. A.]. – M. : "Sovetskaya entsiklopediya", 1968. – 911 s.

19. Podobedova T. Yu. Podgotovka uchiteley gumanitarnogo profilya k proektno-pedagogicheskoy deyatelnosti / T. Yu. Podobedova // Problemi suchasnoyi pedagogichnoyi osviti. Seriya "Pedagogika i psihologiya". – K. : Pedagogichna presa, 2001. – Vip. tretiy. – Ch. II. – S. 299–309.

20. Sibirskaya M. P. Teoreticheskie osnovyi proektirovaniya pedagogicheskikh tehnologiy v protsesse povysheniya kvalifikatsii spetsialistov professional'nogo obrazovaniya: dis. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / Sibirskaya Margarita Pavlovna. – SPb., 1998. – 357 s.

21. Sotsiologicheskii entsiklopedicheskiy slovar / [red. Osipov G. V.]. – M. : Infra M-Norma, 1998. – 1300 s.

22. Teoreticheskie osnovyi protsessa obucheniya v sovetskoy shkole / [pod red. V. V. Kraevskogo, I. Ya. Lerner]. – M. :

Pedagogika, 1989. – 336 s.

23. Fedorov N. F. Sochineniya / N. F. Fedorov. – M. : Myisl, 1982. – 709 s.

Sydorchuk N.G. Historical and pedagogical analysis of the problem of pedagogical design.

The article provides a historical and pedagogical analysis of the development of the design problem in general and in the pedagogical sphere in particular. It was stated that, determined geographically and chronologically, the idea of designing became more active during the period of certain changes in society. It is concluded that, regardless of the social order for the object and the subject of design as a process, it has always been viewed as an important component of a holistic educational activity.

Key words: *design, design activity, pedagogical design.*

Сидорчук Н.Г. Историко-педагогический анализ проблемы педагогического проектирования.

В статье осуществлен историко-педагогический анализ развития проблемы проектирования вообще и в педагогической сфере в частности. Констатируется, что, определяясь географически и хронологически, идея проектирования активизировалась в период определенных изменений в обществе. Сделан вывод о том, что независимо от социального заказа по объекту и предмету проектирования как процесса, оно всегда рассматривалось как важный компонент целостной педагогической деятельности.

Ключевые слова: *проектирование, проектировочная деятельность, педагогическое проектирование.*

Д. В. Башманівський,
аспірант кафедри філософії
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Основні аспекти сучасної реклами

У статті розглянуто проблеми сучасної реклами та її основні аспекти в умовах глобалізованого суспільства, досліджено визначення реклами, її сутність і зміст.

Ключові слова: *реклама, філософсько-освітній простір, епоха глобалізації, комунікація.*

На сучасному етапі розвитку української державності помітним є процес активного самоусвідомлення та переоцінення історичних і світоглядних цінностей. Відбувається переосмислення ідей нашого соціуму з модерних позицій, а саме – його розгляд без канонів і стереотипів, а головне маніпуляцій, які намагалися нав'язати українській історії імперські та радянські ідеологи. У руслі таких тенденцій, соціальних і культурних протиріч та у зв'язку з політичною ситуацією, яка склалася в нашій державі, розвиток інтересу до трансформації реклами в сучасному інформаційному середовищі та, як наслідок, формування патріотичного й національно-свідомого покоління, займає вагоме місце у філософсько-освітньому просторі нашої країни.

Саме в цьому контексті сучасна соціокультурна ситуація формує нові предмети філософського аналізу. Сутність реклами в теперішньому світі, її присутність у контексті масової культури та масових комунікацій, і як наслідок, у формуванні національної ідентичності та свідомості сучасної людини – факт, що потребує об'єктивного наукового аналізу. Існує необхідність вивчення філософських, культурологічних, соціологічних аспектів рекламних комунікацій, що передають духовний досвід, який формує життєві цінності в сучасному соціокультурному просторі.

Актуальність дослідження обумовлена також тим, що сучасна реклама є надзвичайно складним і багатогранним

феноменом, який продовжує розвиватися й видозмінюватися під впливом нових економічних, політичних, соціокультурних і технологічних умов.

Сьогодні все більше дослідників звертаються до основ рекламної справи як чинника суспільних трансформацій, вивчаючи шляхи її генезису, місце в суспільному розвитку. Реклама несе в собі інтегруючу функцію, апелюючи до споживчого інтересу людей незалежно від їхньої культурної, національної або будь-якої іншої приналежності. У загальноцивілізаційному сенсі це означає, що реклама є сутнісною характеристикою сучасної епохи глобалізації. Крім того, реклама має функцію, яка дозволяє структурувати соціальний простір за ознаками групової ідентифікації індивідів через систему споживання того чи іншого продукту.

У сучасних умовах реклама стає найбільш вагомим чинником утворення й соціального закріплення нових культурних цінностей, соціальних норм, правил і стилів поведінки, вивчення яких відкриває перед філософом багатопланову дослідницьку перспективу.

Актуальність дослідження реклами в сучасному середовищі підтверджується ґрунтовними розвідками вчених як минулих століть (А. Хічкок, Д. Дефо, Еріх Марія Ремарк, К. Хопкінс та багато ін.), так і сучасності (Т. Примак, Б. Обритько, Т. Лук'янець, О. Обласова, Ф. Барден, Дж. Вітале та ін.).

Метою статті є дослідження проблем сучасної реклами та її основних аспектів в умовах глобалізованого суспільства, розгляд визначення реклами, її сутності й змісту.

Досліджуючи основні аспекти реклами в сучасному інформаційному середовищі, важливим постає питання визначення самого поняття «реклама». У сучасному глобалізованому світі поняття реклами визначається як одне із основних при підготовці спеціалістів різного напрямку, професійна спрямованість яких пов'язана із соціальною комунікацією.

Таким чином, аналізуючи основні джерела цієї проблеми, спробуємо розглянути офіційну термінологію, а саме дослідження видатних науковців та інших спеціалістів у цій галузі. В основу визначення візьмемо Закон України «Про рекламу», де пропонується таке визначення: «Реклама – це спеціальна інформація про осіб чи продукцію, яка

розповсюджується в будь-якій формі й у будь-який спосіб з метою прямого або опосередкованого одержання зиску» [3, с. 181]. Звідси випливає, що рекламою є певна інформація, здебільшого про продукцію чи особу, наприклад, передвиборча агітація, яка розповсюджується в довільній формі з метою отримання певної вигоди. Це може бути популяризація кандидата на виборах, розповсюдження та поширення певного бренду тощо.

Більш розлоге визначення спостерігаємо у відомого дослідника, доктора соціальних наук В. Музиканта: «Реклама – це друковане, рукописне, усне або графічне повідомлення про особу, товари, послуги або суспільний рух, відкрито опубліковане рекламодавцем й оплачене з метою збільшення обсягів збуту, розширення клієнтури, одержання голосів або суспільної підтримки» [4, с. 231]. Тут детальніше можемо зрозуміти не лише саму суть реклами, а й якого виду може бути повідомлення та на кого може спрямовуватися реклама.

Ще одне визначення надає словник української мови, який вказує: «Реклама (лат. *reclamare* – «гукати раз у раз, знову викликати, повторно виголосити») – популяризація товарів, видовищ, послуг і т. ін. з метою привернути увагу покупців, споживачів, глядачів, замовників тощо, поширення інформації про когось, щось для створення популярності, а також візуальна та інша медіа-продукція – плакати, оголошення, відеокліпи, що використовуються як засіб привертання уваги потенційних споживачів» [5, с. 493].

Аналізуючи досвід видатних вітчизняних і зарубіжних науковців, можна дійти висновку, що точне визначення реклами віднайти доволі важко, оскільки цей процес знаходиться в постійному русі й розвивається, проте, користуючись напрацюваннями видатних рекламістів і маркетологів, спробуємо виділити основні аспекти сучасної реклами. Зокрема, це суспільна спрямованість, адже сучасна реклама орієнтована на соціум, а отже, повинна враховувати його бажання та підлаштовуватися під нього. Наприклад, реклама, яка буде успішною в США, може стати невдалою в країнах пострадянського простору. Іншим прикладом може бути вдало проведена рекламна кампанія, сіквел якої повністю провалився, на сьогодні відомо безліч таких випадків.

Ще одним важливим аспектом є економіко-психологічна видозміненість. Період звичайної реклами вже минає. Усе більше маркетологів і рекламистів приходять до висновку, що сучасна рекламна справа вимагає видозмінюватись, і якщо раніше достатньо було креативу, базових психологічних знань і певних установок маркетолога, то тепер із розвитком економіки та психології потрібно враховувати дослідження в цій сфері. Сучасний рекламист повинен розуміти, які саме психологічні механізми дають поштовх на купівлю людиною того чи іншого товару, як перетворити велику кількість звичайного товару на привабливий продукт, який буде купуватися. Наприклад, рекламні штампи, що були актуальні десять-двадцять років тому, стають абсолютно не дієздатними на сьогоднішній час. Детальніше про це можна почитати в напрацюваннях одного з успішних маркетологів сьогодення – Філа Бардена, зокрема, досить цінною є його праця «Взлом маркетингу. Наука про те, чому ми купуємо» [1].

Проте не можна виключити певні базові аспекти, які актуальні й досі. Наприклад, ті самі напрацювання Девіда Огілві або навіть Клода Хопкінса, на основі яких і будується сучасний рекламний простір.

До одного з вагомих аспектів реклами відноситься й усебічна інформативність. Багато в чому цей аспект повторює інформаційну функцію реклами. Суть його полягає в тому, що задля вдалої кампанії на сучасному етапі розвитку PR-справи постає потреба не тільки у формуванні рекламистом знань про продукцію, фірму чи агенцію, а й розуміння її. Зокрема, для ефективної реклами потрібно не лише ознайомитися з її основними кількісними та якісними параметрами, а й поринути в її особливості, адже саме в них може міститися ідея, з якої пізніше можна буде розвинути свою кампанію.

Ще один погляд на цю проблему зустрічаємо у В. Божкової, зокрема, науковець зазначає, що аналіз досліджень провідних зарубіжних (А. Дейана, А. Троадека, Ф. Котлера, Ф. Джефкінса) та вітчизняних (Т. Примака, Б. Обрителько, С. Гаркавенко, Т. Лук'янець) учених дозволяє зробити висновок про те, що сучасне визначення реклами містить такі позиції: «1) реклама це – платна форма ефектного подання інформації; 2) має суспільний, масовий характер; 3) є безособовою; 4) має експресивний характер; 5) є багатогранною і багатофункціональною; 6) діє завдяки

багаторазовому використанню; 7) ідентифікує спонсора; 8) є однобічною (спілкування з аудиторією у формі монологу); 9) має інформативну сутність» [2, с. 21-22].

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що сучасна реклама представляє собою надзвичайно складний і багатогранний феномен, який продовжує розвиватися й видозмінюватися під впливом сучасних економічних, соціокультурних та інших умов. Тому сьогодні є необхідністю всебічний аналіз структури та механізмів функціонування реклами як одного з ключових явищ сучасної культури та суспільства. У контексті основних аспектів сучасної реклами теперішня соціокультурна ситуація формує нові предмети філософського аналізу. Поняття реклами в теперішньому освітньому просторі, її присутність у контекстах масової культури та масових комунікацій, і як наслідок, у формуванні національної ідентичності та свідомості сучасної людини – факт, який потребує об'єктивного наукового аналізу. Саме тому існує необхідність вивчення філософських, культурологічних та інших аспектів рекламних комунікацій, що передають духовний досвід, який формує життєві цінності в сучасному соціокультурному просторі.

Список використаних джерел та літератури

1. Барден Ф. Взлом маркетинга. Наука о том, почему мы покупаем / Ф. Барден [Електронний ресурс] Режим доступу: www.management.com.ua/books/view-books.php?id=1590.

2. Божкова В. Реклама: особливості, визначення, класифікація / В. Божкова, О. Прокопенко // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 22–24 червня 2012 року / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми: СумДУ, 2012. – С. 21-22.

3. Закон України «Про рекламу» // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – с. 181.

4. Музикант В. Теория и практика современной рекламы / В. Музикант. – М., 1998. – 400с.

5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 7. – С. 493.

References

1. Barden F. Vzлом markety`nga. Nauka o tom, pochemu my pokupaem / F. Barden [Elektronny`j resurs] Rezhy`m dostupu: www.management.com.ua/books/view-books.php?id=1590
2. Bozhkova V. Reklama: osobly`vosti, vy`znachennya, klasyfikaciya / V. Bozhkova, O. Prokopenko // Ekonomika ta menedzhment: perspektyvy` rozvy`tku : materialy` II Mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi, m. Sumy`, 22–24 chervnya 2012 roku / za zag. red. O. V. Prokopenko. – Sumy`: SumDU, 2012. – С. 21-22.
3. Zakon Ukrayiny` «Pro reklamu» // Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`. – 1996. – # 39. – s. 181.
4. Muzy`kant V. Teory`ya y` prakty`ka sovremennoj reklamy / V. Muzy`kant. – M., 1998. – 400 s.
5. Slovny`k ukrayins`koyi movy`: v 11 tt. / AN URSR. Insty`tut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – K.: Naukova dumka, 1970-1980. – T. 7. – S. 493.

Bashmanivskyi D.V. The major aspects of modern advertising.

The article deals with the problems of modern publicity and its major aspects in context of a globalized society. It also explores the definition of the word “advertising”, its essence and meaning.

Key words: advertising, philosophical and educational area, the era of globalization, communication.

Башмановский Д. В. Основные аспекты современной рекламы.

В статье рассмотрены проблемы современной рекламы и ее основные аспекты в условиях глобализирующегося общества, исследованы определения рекламы, ее сущность и содержание.

Ключевые слова: реклама, философско-образовательное пространство, эпоха глобализации, коммуникация.

О. І. Гилярська,
аспірант кафедри педагогіки
ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**До питання риторичної підготовки майбутнього
педагога в педагогічному коледжі**

У статті розглянуто сутність риторичної компетенції майбутніх педагогів. Продемонстровано один із способів формування риторичної компетентності засобами виразного читання.

Ключові слова: *риторика, риторична компетентність, педагог, виразне читання, сучасна українська література.*

З розвитком демократичних процесів в українському суспільстві посилюється роль засобів риторики в різних сферах соціального життя. У контексті таких процесів закономірно відбувається відродження загальної і галузевих риторик (судової, політичної, педагогічної тощо).

Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» визначають стратегічні напрями вітчизняної освіти, орієнтують навчальні заклади на покращення її якості за всіма рівнями, від дошкільної до вищої, що потребує особливої риторичної підготовки педагога до роботи з дітьми дошкільного віку й учнями. З огляду на сучасні освітні тенденції майбутній педагог має володіти теорією та практикою побудови професійно-педагогічного мовлення на засадах істини, добра та краси, красномовство педагога є умовою успіху його професійної діяльності під час взаємодії з учнями, колегами, різними соціальними інститутами та ін.

Варто зазначити, що вже в програмах для дошкільних закладів передбачено вивчення риторики. Ідеться про такі рекомендовані МОН України документи: комплексна додаткова освітня програма «Дитина в дошкільні роки» (науковий керівник К. Крутій, 2010); комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку

«Соняшник» (автор Л. Калуська, 2014). У програмі «Соняшник» у розділі, присвяченому мовленнєво-комунікативному розвитку, акцентовано на вивченні елементів риторики: навчання дітей мовних етикетних формул (привітання, прощання, подяка, вибачення, звертання після вибачення, компліменти, прохання, відмова, знайомство, телефонна розмова), вміння виступити з повідомленням перед своїми однолітками, формування здатності висловлювати власне судження чітко, логічно, образно.

Більшість дошкільних закладів працюють за програмою «Дитина в дошкільні роки». Новим у програмі є підрозділ «Риторика», віднесений до варіативної частини для дітей молодшого, середнього і старшого дошкільного віку. За цією програмою, сучасна риторика об'єднує в єдине ціле різноманітні знання про людину з огляду на теорію комунікації, психології спілкування, лінгвістики, етики, соціології, логіки, семіотики. У центрі риторики як підрозділу програми – особистість, яка прагне ефективно спілкуватися.

Для початкової школи МОН України рекомендує програму курсу за вибором «Риторика. 1-4 класи» (автори: В. Науменко, М. Захарійчук, 2009), яка орієнтує на вдосконалення техніки мовлення, розвиток логічного мислення учнів, формування вмінь щоденного ефективного спілкування. У контексті сказаного актуалізується проблема осучаснення професійної підготовки педагога шляхом адаптування її до навчання риторики в дошкільних закладах і початковій школі.

Відповідно до запитів сучасного суспільства й освіти зростаюча особистість має конструктивно й системно мислити, креативно виражати своє ставлення до світу, бути толерантною до думки іншого, готовою до гармонійної мовленнєвої взаємодії.

Працівник освітнього галузі, який володіє риториною компетентністю здатний не лише ефективно виражати власні думки, але й стимулювати суб'єктів освітнього процесу до критичного мислення, творчого діалогу в процесі педагогічного дискурсу. Риторична компетентність педагога – це інтегроване утворення, що складається з особистісно-ціннісного, когнітивного й поведінкового компонентів, які в сукупності забезпечують досягнення риторично-педагогічних цілей.

Особливу роль у формуванні навичок гарного мовлення особистості відіграє виразне читання. Мовець зможе впливати на слухачів добірним, яскравим словом, якщо його мовлення буде виразним, а однією з умов формування вмінь виразного мовлення є вироблення в особистості вмінь виразного читання. Різні аспекти цього питання розглянуто в роботах Н. Білоус, Б. Буяльського, Г. Грибан, Т. Донченко, І. Дроздової, А. Капської, К. Климової, Л. Мамчур, Г. Олійника, М. Пентиліук, С. Пультера, Б. Степанишина та ін.

Аналіз теоретичних праць з питань мистецтва професійно-педагогічного мовлення, вивчення реального стану виразності мовлення студентів свідчить про наявність у багатьох майбутніх педагогів проблем, пов'язаних із технікою та логікою мовленнєвої діяльності. А педагог, у якого мовлення не виразне, негативно впливає на пізнавальномовленнєвий розвиток вихованців, учнів або студентів, не може достатньою мірою реалізувати свої функції – навчально-виховну, організаторську, комунікативно-творчу та ін. Натомість, як свідчить педагогічний досвід, у педагога, який майстерно володіє засобами педагогічної риторики, уміє виразно читати й розповідати, гарно читають і розповідають учні. Вони глибоко сприймають і розуміють художній текст, а отже, випускники коледжів не лише володіють знаннями конкретних мовно-літературних фактів, але мають особистісний досвід, збагачений загальнолюдськими і національними цінностями, духовним переживаннями [4, с. 239]. Ось чому таке важливе значення для підготовки майбутнього педагога становить виразне читання.

Сучасна українська література пропонує тексти різних жанрів, на основі яких слід розвивати у майбутнього педагога вміння виразно читати, а звідси і формування професійно орієнтованої компетентності. За останні два десятиліття українське письменство зазнало суттєвого тематичного оновлення. Позбувшись ідеологічних обмежень, воно звертається як до гострих актуальних питань, так і до проблем філософського характеру. Центральне місце в сучасному літературному процесі займає проза. Значно розширився її жанровий діапазон. Розвинулися детектив, трилер, еротична повість, містика. Сучасна література – живий процес, складний і різноманітний. Важливо, що в

цьому процесі, попри різноманітність, зберігається духовна спадкоємність кількох поколінь та підтримується міцний зв'язок із національною культурною традицією.

Уміння виразно читати належить до фахових мовленнєвих умінь майбутнього педагога, що є однією з ознак його професійної майстерності. Це вміння є умовою розвитку здатності виразно говорити, захопливо будувати виступ і переконливо впливати на думки учнівської аудиторії. Живе слово такого педагога має бути не лише емоційно-образним, а й виразним. Результатом такого мовлення стає емоційний, почуттєвий, мисленнєвий відгук у голові й серці кожного вихованця, учня чи студента, бажання поділитися своїми думками, переживаннями.

Одна зі складових педагогічної роботи – артистизм учителя. О. Куцевол стверджує, що "внутрішніми детермінантами артистизму педагога виступають майстерне володіння словом, дикцією, інтонаційною виразністю мовлення, мімікою, жестами, що робить його розповідь живою, захоплюючою. А мистецтво художньо-виразного читання дає змогу пробудити в учнів відповідні почуття, сформувати позитивне ставлення до літературного твору і його автора" [2, с. 153].

Крім того, А. Капська додає, що "основою розвитку красномовства, майстерності слова, виразного читання є спільність їх генетичного походження" [1, с. 31]. І виразне читання художнього тексту, і майстерне виголошення публічної промови є ознаками красномовства, тобто і виконавець тексту, і публічний оратор живим образним словом впливає на аудиторію слухачів.

Як демонструє А. Усатий, із погляду сучасних педагогічних технологій, літературні твори аналізуються як зразки мистецтва слова, а це передбачає вміння сприймати й оцінювати їх художньо-естетичні компоненти, сприймати виражальні мовні засоби, вступати в діалог з автором, даючи власну оцінку зображеним подіям, визначати закони творення мистецтва слова [5, с. 7]. Щоб учитель міг навчати учнів аналізувати літературні тексти як зразки мистецтва слова, він сам повинен оперувати відповідними навичками, а також має володіти технологією риторизації навчально-виховного процесу, у якій важлива роль відводиться виразному читанню художніх текстів у зв'язку з

культуроодоціальним спілкуванням.

Отже, сучасне суспільство висуває багато вимог до мовлення педагога. Одна з таких вимог – володіння педагогом риторичною майстерністю. Виразне читання є одним з способів формування риторично вихованої особистості майбутнього педагога. Воно розвиває мислення, активізує мовленнєву діяльність майбутнього фахівця, виробляє культуру красномовства.

Список використаних джерел та літератури

1. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : [навч. метод. посібник] / А. Й. Капська. – К. : ІЗМН, 1997. – 140 с.
2. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) : [навч. посібник] / О. М. Куцевол. – К. : Освіта України, 2009. – 464 с.
3. Лісовський А. М. Морфологія художності твору і вивчення літературив школі / А. М. Лісовський. – Житомир : Полісся, 2004. – 132 с.
4. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія / [О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.] ; за ред. О. А. Кучерук. – Київ : КНТ, 2016. – 258 с.
5. Усатий А. В. Формування читацьких умінь учнів старших класів у процесі вивчення літературних творів : [монографія] / А. В. Усатий. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2012. – 172 с.

References

1. Kapska A. Y. Pedahohika zhyvoho slova : [navch. metod. posibnyk] / A. Y. Kapska. – K. : IZMN, 1997. – 140 s.
2. Kutsevol O. M. Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury (kreatyvno-innovatsiina stratehiia) : [navch. posibnyk] / O. M. Kutsevol. – K. : Osvita Ukrainy, 2009. – 464 s.
3. Lisovskyi A. M. Morfolohiia khudozhnosti tvoruv i vyvchennia literatury v shkoli / A. M. Lisovskyi. – Zhytomyr : Polissia, 2004. – 132 s.
4. Pedahohichna rytoryka: istoriia, teoriia, praktyka : monohrafiia / [O. A. Kucheruk, N. B. Holub, O. M. Horoshkina, S. O. Karaman ta in.] ; za red. O. A. Kucheruk. – Kyiv : KNT, 2016. – 258 s.
5. Usatyi A. V. Formuvannia chytatskykh umin uchniv

starshykh klasiv u protsesi vyvchennia literaturnykh tvoriv : [monohrafiia] / A. V. Usatyi. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka, 2012. – 172 s.

Hylyarska O. The preparation of the rhetorically educated future teacher in the pedagogical college.

The essence of rhetorical competence of future teachers is considered in the article. One of the ways of forming rhetorical competence by means of expressive reading is demonstrated.

Key words: *rhetoric, rhetorical competence, a teacher, expressive reading, modern Ukrainian literature.*

Гилярская О. И. Подготовка риторически воспитанного будущего учителя в педагогическом колледже.

В статье рассмотрена сущность риторической компетенции у будущих педагогов. Продемонстрирован один из способов формирования риторической компетентности средствами выразительного чтения.

Ключевые слова: *риторика, риторическая компетентность, педагог, выразительное чтение, современная украинская литература.*

УДК 378.147:37.09.33.

О. С. Євдоченко,
асистент кафедри хімії,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Системний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх хіміків

У статті здійснено аналіз поняття компетентність, професійна компетентність, хімічна компетентність, розглянуто системний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх хіміків.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, хімічна компетентність, системний підхід.

Постановка наукової проблеми та її значення. Суттєві соціально-економічні зміни та стрімкий розвиток світової промисловості визначають актуальні напрями професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Сучасна система підготовки студентів у вищій школі є однією з актуальних проблем сьогодення, адже вона повинна відповідати оновленим вимогам і забезпечувати належний рівень готовності майбутніх фахівців до ефективної професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить, що вивченню загальних проблем професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти присвячені роботи таких провідних науковців, як А. Алексюк, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, С. Сисоєвої, В. Харабет та ін. Застосуванню компетентнісного підходу в формуванні професійних умінь присвячені роботи А. Хуторської, Н. Бібік, М. Боритко, О. Савченко, І. Єрмакової, О. Пометун. Широке коло питань, пов'язаних із формуванням ключових і предметних фахових і зокрема експериментальних компетентностей охоплюють праці методистів-хіміків Н. Буринської, О. Грабецького, А. Грабового, Н. Шиян, О. Ярошенко, Н. Чайченко та ін.). Проблемі формування професійної компетентності хіміків присвячені наукові праці О. Гулай, С. Клименко, Т. Уварової.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз системного підходу в формуванні професійної компетентності майбутніх хіміків на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

Виклад матеріалу. У своїх роботах Ю. Тотур трактував поняття компетентність, "як готовність реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості) для успішної творчої діяльності в професійній та соціальній сфері "[3].

Розглядаючи поняття компетентність В. Краєвський та А. Хуторський зазначають, що "компетентність – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній "[4].

Окреслюючи професійну компетентність Н. Запрудський визначає її як явище, що включає "знання уміння, навички,

професійно значущі якості особистості фахівця, які забезпечать виконання професійних обов'язків на належному рівні" [3].

Визначаючи предметні компетентності з хімії Л. Величко зазначає: " ...це сукупність ціннісних орієнтацій, знань, умінь, способів особистісної чи соціальної значущої продуктивної діяльності кола об'єктів хімічної науки" [1].

Провідне місце у професійній підготовці майбутніх хіміків займає не тільки набуття ґрунтовних теоретичних знань, а й оволодіння експериментальними та дослідницькими вміннями, здатністю аналізувати, осмислювати та систематизувати отримані теоретичні знання та застосовувати їх у своїй практичній діяльності.

Трактуючи компетентність в хімії О. Гулай зазначає, що це "сукупність хімічного мислення, хімічної грамотності та хімічної відповідальності" [2].

Ураховуючи думки вчених, висловлені щодо змісту поняття компетентність, зокрема в хімії, під професійною компетентністю майбутніх хіміків розуміємо досконале володіння теоретичними і практичними знаннями, вміннями застосовувати їх у процесі професійної діяльності, здатність творчо і нестандартно вирішувати проблеми, нести відповідальність за наслідки професійної діяльності, а також постійне самовдосконалення та самоосвіта.

Відповідно до державних вимог, які визначені в Стандарті вищої освіти України (ступінь освіти бакалавр; галузь знань 10 Природничі науки; спеціальність 102 Хімія) до спеціальних професійних компетенцій відносять пов'язані з хімією когнітивні здібності та вміння, а саме здібності та навички, пов'язані з вирішенням інтелектуальних завдань та пов'язані з хімією практичні вміння. За сформованістю цих груп умінь, які виступають складовими компетенцій, визначають якість підготовки фахівця та його професійну придатність.

Процес формування професійної компетентності майбутніх хіміків довготривалий і складний, тому для успішного його проходження має носити системний характер.

Застосуванню системного підходу в процесі підготовки фахівців присвячені роботи О. Березок, Ю. Вінтюк, О. Білоус, В. Журавського, Н. Самборської, О. Марущак та ін.

Структурні компоненти будь-якої педагогічної системи (за

Н. Кузьміною), складають: педагогічні цілі, зміст навчання, засоби педагогічної комунікації, за допомогою яких здійснюється педагогічний процес (способи, засоби, форми і методи навчання). У процесі діяльності системи структурні та функціональні компоненти вступають у складні взаємозв'язки (взаємодіють і взаємовпливають один на одного) [4].

В професійній підготовці хіміків системний підхід знаходить відображення в реалізації міждисциплінарних зв'язків, створенні наскрізних ліній здобуття хімічних знань, формування експериментальних умінь, набуття первинного професійного досвіду. Аналіз навчальних планів ступеня освіти бакалавр, галузі знань 10 Природничі науки, спеціальності 102 Хімія, за якими здійснюється підготовка хіміків, свідчить про розташування навчальних дисциплін у відповідній послідовності, що забезпечить ефективність формування професіональної компетентності.

Створення наскрізних ліній здобуття хімічних знань, формування експериментальних умінь, набуття первинного професійного досвіду та особистого ставлення до виучуваної науки та процесу навчання дозволить майбутнім хімікам опанувати фаховими компетентностями на високому рівні, а отже стане запорукою формування хіміка-фахівця здатного використовувати експериментальний метод в практичній діяльності майбутньої професії та у власній навчальній діяльності.

Таким чином, у процесі оволодіння професійною діяльністю з використанням системного підходу, формуються професійно-важливі якості фахівця: стійка професійна спрямованість, глибокі хімічні та експериментальні знання, уміння та навички, досвід первинного використання професійних умінь, успішність професійного навчання і діяльності, спрямованість на оволодіння обраною професією.

Список використаних джерел та літератури

1. Величко Л. Предметні компетенції з хімії: перше наближення/ Людмила Величко// Біологія і хімія в школі. – 2011. – № 4. – с. 10-13.

2. Гулай О. І. Структура та особливості формування професійної компетентності майбутніх інженерів / О. І. Гулай // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2016. – Вип. 3. –

С. 27-36. – Режим доступу :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2016_49_5.

3. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика: монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Девятков, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. – Кіровоград: Імекс – ЛТД, 2014. – 280 с.

4. Марущак О. Структура системного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання / О. Марущак. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2010/2010_3_6.pdf.

References

1. Vely`chko L. Predmetni kompetenciyyi z ximiyyi: pershe nably`zhennya/ Lyudmy`la Vely`chko// Biologiya i ximiya v shkoli. – 2011. – # 4. – s. 10-13.

2. Gulaj O. I. Struktura ta osobly`vosti formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnix inzheneriv / O. I. Gulaj // Pedagogika vy`shhoyi ta seredn`oyi shkoly`. – 2016. – Vy`p. 3. – S. 27-36. – Rezhy`m dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2016_49_5.

3. Kompetentnisny`j pidxid do pidgotovky` pedagogiv u zarubizhny`x krayinax: teoriya i prakty`ka: monografiya / N. M. Avshenyuk, T. M. Devyatov, L. M. Dyachenko, N. O. Postry`gach, L. P. Puxovs`ka, O. V. Suly`ma. – Kirovograd: Imeks – LTD, 2014. – 280 s.

4. Marushhak O. Struktura sy`stemnogo pidxodu do profesijnoyi pidgotovky` majbutnix vchy`teliv trudovogo navchannya / O. Marushhak. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2010/2010_3_6.pdf.

Evdochenko O. S. System approach in shaping the professional competence of future chemists.

The article analyzed the concept of competence, professional competence, chemical competence, considered the system approach in the formation of professional competence.

Key words: concepts competence, professional competence, chemical competence, system approach.

Євдоченко О.С. Системный подход в формировании компетентности будущих химиков.

В статье осуществлен анализ понятия компетентность, профессиональная компетентность, химическая компетентность, рассмотрен системный подход в формировании профессиональной компетентности химиков.

Ключевые слова: *понятия компетентность, профессиональная компетентность, химическая компетентность, рассмотрен системный подход*

УДК 821.161.2

А. М. Жуковець,
аспірант кафедри германської філології
та зарубіжної літератури
ННІ іноземної філології
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Своєрідність художнього часу та художнього простору в драматургії

У статті виявлено і охарактеризовано мотив, форми і функції художнього часу, художнього простору в сучасній драматургії, а також розглянуто стан розробки проблеми і особливості інтерпретації художнього часу і художнього простору в драматичних творах. Окреслено специфіку художнього часу та художнього простору, їх зв'язок та співвідношення художнього тексту з реальним світом.

Ключові слова: *художній час, художній простір, хронотоп, драматичний твір, дія, персонаж, автор.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Розвиток сучасної драматургії характеризується зростаючою зацікавленістю до проблеми художнього часу та художнього простору, що обумовлені поглядом на драматичний твір як особливі типи реальності. Донедавна ці категорії використовувалися для визначення

ступеня реалістичності та суспільної значущості твору. Ідеї художнього часу і художнього простору виникли ще в глибинах античності у формуванні міфологічного світогляду, тому це – невід’ємна частина художньої літератури, в тому числі і драматургії.

На сьогодні часо-просторова картина світу в сучасній драматургії недостатньо окреслена літературознавцями, що зумовлює поєднання теоретичного та історичного аспектів дослідження, визначає актуальність даної теми. Найважливішим доказом необхідності даного дослідження є те, що розробка шляхів і способів вивчення художнього часу і художнього простору дозволяє науково осмислити світоглядно-статичні позиції автора до дії в драматичному творі.

Метою стає завдання виявити і охарактеризувати мотив, форми і функції художнього часу, художнього простору в сучасній драматургії, а саме вивчити стан розробки проблеми і особливості інтерпретації художнього часу і художнього простору в драматичних творах.

Після праці М. Бахтіна «Форми времени и хронотопа в романе» часопростір став популярним у літературознавстві : «Хронотоп у літературі має суттєве жанрове значення. Можна прямо сказати, що жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом, при цьому у літературі провідним началом у хронотопі є час. Хронотоп як формально-змістова категорія визначає і образ людини у літературі; цей образ завжди суттєво хронотопічний...» [1].

Виклад основного й матеріалу обґрунтування отриманих результатів дослідження. Одним із важливих мотивів драматичних творів є вияв часових та просторових зв’язків, дослідження яких дає можливість представити реалізацію автором реальних подій шляхом відтвореної дії. Відтворюючи дію, мистецтво драми не може не відображати й форми часу та простору її існування. Час і простір у мистецтві це відображення художнього образу і містить в собі естетичний зміст. Автор у своєму творі намагається відтворити реальний простір, формуючи разом з цим свій певний художній, у якому, власне, відбувається дія. Цей простір може охоплювати всю планету, а може й вміститись у маленькій комірці. Художній час – це спосіб існування мистецтва, його відтворення, передачі та збереження.

Проблема часу і простору – це сукупність роздумів та досліджень, тісно пов'язані з людиною, предмет наукових досліджень у естетиці та філософії. Одні вчені вважали час і простір формами буття, інші як спосіб сприйняття світу. Видатний філософ І. Кант у своїй праці «Критика чистого розуму» вважав, що час і простір – це апріорні поняття, це форма відчуття, які людина може збагнути через досвід. Філософ трактував існування речей самих по собі, дія яких, спрямована на органи чуттів людини, які викликають низку різноманітних відчуттів, що визначаються часом і простором. На основі цих відчуттів формуються сприйняття суб'єктивного та індивідуального характеру. «...Простір є не що інше, як тільки форма всіх явищ зовнішніх чуттів, тобто суб'єктивна умова чуттєвості, умова, що лише за неї для нас є можливим зовнішнє споглядання; час є не що інше, як форма внутрішнього чуття, себто форма споглядання нас самих і нашого внутрішнього стану...» [5].

Досліджуючи мистецтво слова в поезії та її художні засоби Г. Лессінг порівнює поезію з живописом. Він брав за основу поезії слово, а «слово – це рух», тобто поезія відтворює тривалість дії. Живопис, з точки зору Г. Лессінга, – «це предметність в просторі». У своєму трактаті «Лаокоон» німецький мислитель умовно поділяє мистецтво на просторові та часові форми. Філософ вважав, що категорія часу та простору є оцінкою та пізнанням художньої інформації...» [7].

Ще за часів античності взаємозв'язок просторових та часових координат тісно переплітався з мистецтвом слова, а з появою драми це стало способом передачі дій та внутрішнього світу персонажів. У діапазоні часу та простору це дає можливість більш детально осмислити художнє трактування драматичного твору. Варто зазначити, що саме так і виникло поняття «часопростір», суть якого полягає у нероздільності часових і просторових відносин в художній літературі. Часопростір або хронотоп як часто називають сучасні науковці – це модель часово-просторових мотивів, що зіставляються, переплітаються та протиставляються у сюжетній лінії художнього твору. Звертаючись до художнього часу та художнього простору, варто спиратись на основу, яка розкриває сюжетне значення як основу викладених подій. Час у художній творчості поєднує одночасно сюжетний і розповідний час, що характеризується розбіжністю між дією,

яка відбулась та яка повідомилась оповідачем. Оповідач виступає у ролі учасника, який передає зміст та сюжет дії. Художній простір, в свою чергу, теж не збігається з місцем події, та перебування героїв. Персонажі лише намагаються відповідати певному інтер'єру, відображаючи це за допомогою локацій чи предметами одягу [2].

У другій половині ХХ ст. серед літературознавців виникає зацікавленість у часі та просторі, що сприяє глибшому розумінню та сприйняттю художнього часово-просторового явища в драматичному творі. Дослідження дії та думок персонажів твору. У сучасній науці існує багато теорій стосовно часу, але всі вони ґрунтуються на нерозривному взаємозв'язку часу з простором. Час існує у просторі і не може бути поза ним.

У художній творчості часові і просторові мотиви взаємопов'язані і стають одним цілим, на думку теоретика М. М. Бахтіна: «Приметы времени раскрываются в пространстве, и пространство осмысливается и измеряется временем. Этим пересечением рядов и слиянием примет характеризуется художественный хронотоп» [1].

Хронотоп відтворює просторово-часову картину світу і організовує композицію твору, але при цьому не прямо, безпосередньо відображає час і простір, а малює їх умовний образ, тому в творі мистецтва художній час і художній простір не тотожні реальним, це саме образи часу і простору з своїми ознаками і особливостями.

Наприклад, час у літературному творі може бути або пов'язаний, або не пов'язаний з історичним, може бути безперервним або мати часові перестановки, може бути навмисно сповільнений автором або згорнутий до ремарки, може протікати паралельно в різних сюжетних лініях твору.

Художній час літературного тексту може відображати різні форми залежно від задуманої ідеї автора: може відображати реальні події, спиратися на далеке майбутнє або, взагалі, бути невизначеним. Хронотоп охоплює всі сторони художнього твору: впливає на жанрову специфіку тексту, композиційну структуру, висвітлення художнього образу в творі. Художній час змінюється в залежності від того, чи бере автор участь у подіях художнього твору або ні: час автора може протікати одночасно з подіями літературного тексту, випереджати їх або відставати від них. Так само автор може бути в одному й тому

ж просторі з героями художнього твору, перебувати десь неподалік.

У драмі час і простір орієнтовані на інсценування. З еволюцією драми до поняття «хронотопу» звертається все більше науковців. Час у драмі має вміститись у певні рамки часу дії. Часто драма сприймається як дія, яка відбувається зараз, але описані події можуть торкатись минулого чи майбутнього.

Окремим випадком реального рівня є прив'язуючий час і простір – система елементів першого, які викликають у свідомості читача асоціації з певними елементами, відомими йому з життя, актуалізуючи знання реципієнта про останні й розширюючи таким чином власну семантику. При цьому визначальними є важливість таких асоціацій і розширення значення для розуміння змісту твору і, головне, передбачення їх у авторському задумі. Аналіз таких асоціацій в драматургії показав наближеність їх до художнього засобу метонімії, а звідси й домінування саме прив'язуючого хронотопу.

У постановках відбувається відтворення життя у формах самого життя. Вираз цей умовний, оскільки сценічна гра є лише імітацією форм життя, а не їх прямим відтворенням до дрібниць, інакше довелося б насправді вбивати, спати, вішатися на підмостках.

Драматургія як рід літератури надзвичайно близька до реального життя, персонажі цих творів діють «самостійно», кожен з них має власний світогляд, діючі особи об'єднуються в більші чи менші групи, утворюють досить повноцінне «суспільство». Багато дослідників драматургічних жанрів говорять про те, що автор у таких творах ніби «ховається» з твору, дозволяючи персонажам самим вирішувати свою, й часто чужу долю; при цьому протягом усього розвитку подій неодмінно відчувається авторський вплив [9].

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

Отже, на основі узагальнення, варто зазначити що художній час і художній простір належать до числа основних та найскладніших характеристик буття. Вони відігравали важливу роль у творенні світу та займають важливе місце в духовному житті людини, та зв'язку її з наколишнім світом. Розглянувши суть даних понять, читачу чи глядачу буде простіше збагнути художній світ персонажа, розкрити головний мотив твору, що доносить автор. Досліджуючи

поняття художній час та художній простір, варто відмітити, що час і простір тісно пов'язані між собою і не існують окремо, вони розкриваються один в одному.

Список використаних джерел та літератури

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике/ М.М. Бахтин // Литературно- критические статьи. – М. : Художественная литература, 1986. – 543 с.

2. Белинский В. Г. Эстетика и литературная критика (в двух томах). – Том 1. – М.: Худож. лит., 1959. – 700 с.

3. Кант І. Критика чистого розуму / перекладено за виданням: Immanuel Kant. KRITIK DER REINEN VERNUNFT. Verlag Hrsg. Timmermann, Jens. 1998 j.

4. Лессінг Г.Е. Лаокоон, або Про межі малярства й поезії / Лессінг Г.-Е. – К.: Мистецтво, 1968. – 290 с.

5. Лотман Ю.М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб. "Искусство – СПб", 1998. – С. 14–285.

6. Сазонова Е.В. Теория драмы и основы сценарного мастерства: теория драмы: учеб. Пособие / Е.В.Сазонова; Алтайская государственная академия культуры и искусств. – Барнаул: Изд-во Алт. гос. акад. культуры и искусств, 2012. – 135с.

References

1. Bakhtin M. M. Formy vremeni i xronotop v romane. Ochyorki po istoricheskoy poetike / M.M. Bakhtin // Literaturno- kriticheskie stat'i. - M.: Xudozhestvennaya literatura, 1986. - 543 s.

2. Belinsky VG E'stetika I literaturnaya kritika (v dvux tomax). – Tom 1. - M .: Xudozh. Lit., 1959. - 700 s.

3. Kant I. Kritika chistogo rosumu / perekladeno za vydannyam: Immanuel Kant. KRITIK DER REINEN VERNUNFT. Verlag hrsg Timmermann, Jens. 1998 j.

4. Lesing G.E. Laokoon, abo pro mezhi malyarstva j poesi / Lessing G.-E. - K .: Mystechtvo, 1968. – 290 s.

5. Lotman Yu.M. Struktura xudozhestvennogo teksta / Yu M. Lotman // Ob iskusstve. – SPb. "Iskusstvo - SPB", 1998. – S. 14-285.

6. Sazonova E.V. Teoriya dramy I osnovy sczenarnogo majsterstva: teoriya dramy: uchyob. Posobie/ E.V.Sazonova; Altajskaya gosydarstvennaya akademiya kul'tury I iskusstv. - Barnaul: Izd-vo Alt. gos. akad. Kul'tury I iskusstv, 2012. – 135 s.

Zhukovets A.M. The peculiarity of artistic time and artistic space in dramaturgy.

The article reveals and describes the motive, forms and functions of artistic time, artistic space in contemporary drama, as well as the state of development of the problem and features of interpretation of artistic time and artistic space in dramatic works. The specificity of artistic time and artistic space, their connection and the correlation of artistic text with the real world are outlined.

Key words: artistic time, artistic space, chronotope, dramatic work, action, character, author.

Жуковец А.М. Своеобразие художественного времени и художественного пространства в драматургии.

В статье выявлены и охарактеризованы мотив, формы и функции художественного времени, художественного пространства в современной драматургии, а также рассмотрено состояние разработки проблемы и особенности интерпретации художественного времени и художественного пространства в драматических произведениях. Определена специфика художественного времени и художественного пространства, их связь и соотношение в художественном тексте с реальным миром.

Ключевые слова: художественное время, художественное пространство, хронотон, драматическое произведение, действие, персонаж, автор.

Ю. А. Ковальчук,
аспірант кафедри українського
літературознавства та компаративістики
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**Її життя схоже на арабську казку:
таке ж захоплююче та багатогранне,
але й таке драматичне...**

У статті викладено біографічні дані Наталени Королевої. Досліджено, чому не українка за походженням вважається українською письменницею. Акцентовано увагу на її життя як письменниці української діаспори.

Ключові слова: літературний процес, українська діаспора, еміграція, сюжетні перевтілення, всесвітні обрії.

У житті Наталени Королеви – письменниці українсько-іспансько-польсько-литовського походження – подій умістилося стільки, що вистачило б не на одне життя.

Життя письменниці, може, комусь нагадає фантастично-пригодницьку арабську казку, але насправді воно було тяжким і тривожним, суголосним тим історичним і суспільним катаклізмам, свідком і учасником яких вона була.

Останнім часом зріс інтерес до історичного минулого, в літературу повертаються імена письменників, які з різних причин жили й працювали поза межами України. Наталена Королева не належить до української еміграції.

Літературно-критичні статті, присвячені її біографічному й творчому шляху, належать працям Л. Биковського, М. Богачевської-Хом'як, І. Брусної, Л. Бурачинської, С. Довганюка, Ф. Дудка, В. Дурбана, О. Дучимінської, Р. Завадовича, О. Кисілевської, О. Копач, В. Кубійовича, А. Курдидика, В. Луціва, М. Мартинюка, О. Мацинського, О. Микитенка, О. Мох, І. Мяловського, Наддніпрянця, Я. Олексенка, Е. Пеленського, О. Руденської, О. Тарнавського, Н. Чапленка, О. Чернової-Животко, О. Шуги. Однак і на сучасному етапі немає досі ґрунтовних досліджень життя і

творчості письменниці як у вітчизняному, так і в зарубіжному (зокрема діаспорному) літературознавстві, хоча деякі аспекти досліджуються сучасними дослідниками, зокрема В. Антофійчуком, О. Бабишкіним, І. Голубовською, Д. Кушняком, М. Ільницьким, Ю. Мельниковою, О. Мишаничем, Т. Поповою-Мозовською, Ж. Свірською, Н. Сорокою, А. Усатим, Р. Федорівом, В. Шевчуком, П. Ямчуком, І. Набитовичем.

Наталена Андріанівна Королева народилась 3 березня 1888 року в монастирі Сан Педро де Карденья у муніципалітеті Кастрільйо-дель-Валь біля міста Бургос у провінції Кастилія і Леон у Північній Іспанії.

Повне її ім'я за старовинним іспанським звичаєм: Кармен-Альфонса-Фернанда-Естрелья-Наталена (письменниця користувалася не одним псевдонімом: Н. Ковалівська-Короліва, Nathalie Kowalewska, Н. Чужа, але найбільше вона прославилася як Наталена Королева).

Мати майбутньої письменниці, графиня Марія-Клара де Кастро Ласерда Медінаселі, із старовинного іспанського роду Ласерда, померла при пологах через п'ять годин після появи доньки на світ. Переконають, що її рід був споріднений зі Святим Домініком. Батько Наталени – польський граф Адріан-Юрій Дунін-Борковський вражений цією подією не захотів бачити доньки і як учений-етимолог та член Паризької академії наук подався в тривалі наукові мандри по Цейлону, Індії та Африці, віддавши доньку на виховання своїй матері. І довгих 17 років вони не бачились. Тому іспанська аристократка опинилася у селі Великі Борки на Волині, де дівчинкою опікувалася – бабуса Теофіла з литовського роду Довмонтовичів. Наталена прожила там лише п'ять років, проте наслухається давніх українських казок і легенд, милуватиметься неповторними волинськими краєвидами – і це згодом відіб'ється в її творчості. Після смерті бабусі Наталена знову опиняється в Іспанії – у дядька по материній лінії.

З часом він віддав її на виховання у монастир Нотр-Дам де Сіон у французьких Піренеях. Пізніше жінка з теплотою у серці згадуватиме найперше місце свого навчання, де сформували її особистість. Наталена вивчала мови, історію, філософію, медицину, музику, співи. За спогадами письменниці, «монастирський» період був доволі насиченим.

Наталена часто була у своїх родичів, вчилася їздити на конях, фехтувати, стріляти.

У 1899 році Наталена жила вже у Мадриді, у двоюрідної тітки по матері – доньї Касильди Мединаселі, що була придворною дамою, улюбленицею королеви – регентки Марії-Кристини. Кармен-Наталена часто була в палаці Ель Ескоріаль, мала доступ до королівського двору, спілкувалася зі старшим від неї на рік майбутнім королем Іспанії Альфонсом XIII.

Тим часом батько одружився вдруге з Людмилою Лось, що походила із знатного чеського роду і мала маєток в містечку Красне біля Львова. Оселилися в Києві, і мачуха забажала, щоб її падчерка продовжувала тут навчання. Восени 1904 р. сімнадцятирічна Наталена приїздить до Києва. На цей час вона вже знала іспанську, французьку, латинську, італійську, арабську мови, з дитинства трохи пам'ятала українську й польську. В сім'ї розмовною була французька. Освоївши російську мову (хоча із її власних спогадів, ця мова їй давалася найтяжче), дівчина вступила до Київського інституту шляхетних дівчат, який закінчила через два роки.

Програма не була особливо обтяжливою. Насамперед тут мали навчити «манір», «доброї поведінки» та «мистецтва обертатися в товаристві собі рівних». Все інше було другорядним. Інститутське життя було таке далеке їй і чуже, повне ганьби і лицемірства. Наталена стала свідком справжньої війни між вихованками й вихователями, спостерігала, як «класні дами» ненавиділи й переслідували своїх учениць. Та незважаючи ні на що, молода Наталена Королева вийшла чистою й неозлобленою з цього закладу.

У Києві вона брала уроки музики в українського композитора Миколи Лисенка. «Елегантний, з сивою головою й рожевим обличчям», – так описувала вчителя. Спершу композитор був невдоволений своєю ученицею: «Ой, ледача ж чужинка, хоча й чорноброва». Проте трапилася подія, після якої Лисенко змінив свою думку.

Якось на уроці Ноель (так називали Наталену) впустила свою теку, з якої розсипалися ноти українських композицій – «Ой одна я, одна», «Нащо мені чорні брови». Це вразило композитора настільки, що він запросив Ноель зіграти... Запанувала мовчанка, і вже за хвилину Лисенко заспівав: «Зоря з місяцем над долиною зустрічалася...». А одного дня

приніс їй власноруч написані ноти романсу «Зоря з місяцем». І підписав у її присутності: «Моїй учениці».

Мачуха не сприйняла її, не хотіла та й не могла побачити в ній особистості, що має свої життєві принципи. Їй готували вторований шлях для дівчат її стану – вигідне одруження і спокійне існування. Графська родина перебралася у Санкт-Петербург, ближче до бурхливого столичного життя. Наталена використала можливість здобути тут вищу освіту. Вчилася в Петербурзі, закінчила тут археологічний інститут, здобула ступінь доктора археології.

Контакти з батьком і мачухою не налагоджувались, бо вони наполягали на її одруженні з нелюбом. Тоді Наталена йде на нечуваний у шляхетському роду вчинок – вступає до французького Михайлівського театру в Петербурзі, а згодом укладає контракт з паризьким «Theatre Gymnase», що гастролював тоді в столиці. Незважаючи на успіх на сцені, театральна кар'єра Наталени не вдалася через слабке здоров'я. Та все-таки батько з мачухою без волі Наталени заручили її з ротмістром Кисілевським.

Щасливий випадок дає надію на вдале розв'язання непростой ситуації. Одного вечора на балу Наталену познайомили з перським дипломатом – сорокарічним князем Іскандером Гакгаманішем ібн Курушем. Спалахнуло шалене кохання. Заручини було розірвано. Дівчина разом із своїм коханим поїхала до нього на Батьківщину (до Персії). Але не змогла прийняти його віру і втекла прямо з-під вінця.

Після довгих подорожей Францією, Іспанією, Єгиптом, де займалася археологічними розкопками та почала писати, вона змушена була повернутися в Україну до хворого батька (в той час саме вирувала Перша світова війна). Батько невдовзі помер, а з мачухою відносини так і не налагодились. Через товариство Червоного Хреста стає сестрою милосердя в російській армії. Майже три роки пробула Наталена на війні, нагороджена солдатським хрестом «За хоробрість», дістала три поранення, перенесла тиф і кілька запалень легенів. Пізніше письменниця згадувала, що хрест «За хоробрість».

На війні її доля знову зводить з її коханим Іскандером, вона зізналася, якою була причина її втечі. Офіцер кохав Наталену, охрестився сам і вони взяли шлюб. Та щастя тривало недовго. Згодом Іскандера було тяжко поранено і він помер.

Після закінчення війни Наталена доглянула хвору мачуху і поїхала до Праги, де почала працювати в системі народного шкільництва. У Празі вона зустрілася з Василем Королівом-Старим (який походив зі священницької родини, навчався у Полтавській духовній семінарії), якого знала ще з Києва як письменника, культурно-громадського діяча і видавця. Вони одружилися (отримала від нього зовсім не романтичну пропозицію: «Ані у вас, ані у мене немає нікого на світі. Чи не було б мудріше створити таку кооперативу з нас двох? Щоб допомагати одне другому нести тягар життя, який уже нам обом намуляв рамена...»), придбали скромний будиночок на околиці містечка Мельнік біля Праги.

У них було багато спільних інтересів – живопис, література, цікавість до архітектурних пам'яток. Королев шанував інтелектуальність Наталени, адже письменниця володіла багатьма мовами. Оцінивши літературний стиль Наталени, Королев починає вчити її «на українську письменницю». Наталена під впливом чоловіка «українізувалася», а коли їй запропонували роботу на кафедрі єгиптології в Паризькому університеті, відмовилася. «Щоб не роздвоюватись, бо рішуче вступила на шлях української письменницької творчості», — пояснювала письменниця.

Перше оповідання українською мовою «Гріх (З пам'ятної книжки)» було надруковано у віденському українському тижневику «Воля» 15 січня 1921 р. за підписом «Н. Ковалівська-Короліва».

Після чергового допиту Василь Королів-Старий у 1941 році помер.

Все подальше життя письменниця присвятила українській літературі.

Наталена Королева все подальше життя присвятила літературній праці.

Останні роки життя письменниця жила самотня, всіма забута, заробляла на прожиття приватними уроками французької й іспанської мов. Працювала на невеликому підприємстві, де плела кошики, розсипала крупи у мішечки. Вона робила спроби зв'язатися з українськими виданнями, та все марно, хоча її твори мали позитивну критику багатьох літературознавців.

Померла письменниця 1 липня 1966 року. Життя, що нагадувало авантюрний роман, добігло кінця. Проте Наталена

Королева встигла наповнити його добрими справами. Працювала у місцевій школі, виховала чеського хлопчика-сироту Войтеха.

Похована на цвинтарі Святого Вацлава (м. Мелнік), біля коханого чоловіка, але надгробну табличку так і не встановлено. Вважалося, що її могила втрачена, однак Посол України у Чеській Республіці Євген Перебийніс запевняє, що «могила ніколи не була зруйнованою і за нею належним чином доглядає родина прийомного сина Наталени Королеви.

Кожний твір Наталени Королевої пронизаний струменем України, її ментальності й духовності. Це можна простежити на всіх рівнях: від зовнішнього насичення персонажами і виразами (до найглибших пластів міфологем та архетипів, що знаходять своє виявлення у символах, сюжетних лініях і мотивах.

З найбільших заслуг Наталени Королевої є те, що вона, як і Леся Українка, Іван Франко, збагатила українське письменство «загальнолюдськими сюжетами, виводячи тим самим на ширші, всесвітні обрії.

Про Наталену Королеву сьогодні вже відомо багато, розшукані, вивчені й дбайливо складені до єдиного ланцюга небуденні й надзвичайно цікаві факти її біографії. При цьому, однак, є й низка нерозгаданих до кінця подій, які варті уваги та опрацювання.

Список використаних джерел та літератури

1. Голубовська І. Життєпис сучасниці (повість Наталени Королевої «Без коріння») // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 59-62.
2. Голубовська І. Виплекані Мрією й Любовю (цикл «Легенди старокиївські» Наталени Королевої – тематична своєрідність) // Слово і час. – 2002. – №11. – С. 41-45.
3. Королева Н. Інакший світ : екзотичні оповідання / Наталена Королева. – Львів : Бібліотека «Дзвонів», 1936. – 181 с.
4. Королева Н. Сторінка з книги / Наталена Королева // Дзвони. – 1932. – № 11. – С. 698–713.
5. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої // Повернення: Літературно-критичні статті і нариси. — К., 1993. – С. 59-80.
6. Мишанич О. Українське слово. – Т. 1. – К., 1994. – 241 с.

7. Мишанич О.В. Повернення. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : АТ «Обереги», 1997. – 336 с.

References

1. Holubovska I. Zhyttiepys suchasnytsi (povist Nataleny Korolevoi «Bez korinnia») // Dyvoslovo. – 2004. – № 6. – S. 59-62.

2. Holubovska I. Vyplekani Mriieiu y Liuboviu (tsykl «Lehendy starokyivski» Nataleny Korolevoi – tematychna svoieridnist) // Slova i chas. – 2002. – №11. – S. 41-45.

3. Koroleva N. Inakshyi svit : ekzotychni opovidannia / Natalena Koroleva – Lviv : Biblioteka «Dzvoni», 1936. – 181 s.

4. Koroleva N. Storinka z knyhy / Natalena Koroleva // Dzvony. – 1932. – № 11. – S. 698-713.

5. Myshanych O. Dyvosvity Nataleny Korolevoi // Povernennia : Literaturno-krytychni statyi i narysy. – K., 1993. – S. 59-80.

6. Myshanych O. Ukrainske slovo. – T. 1. – K., 1994.

7. Myshanych O.V. Povernennia. – 2-е vyd., pererob. i dop. – К. : АТ «Обереги», 1997. – 336 с.

Kovalchuk Yu. A. Her life is like an Arabic fairy tale: so fascinating and multifaceted, but at the same time, it's dramatic ...

The article presents the biographical data of Natalie Koroleva. It is explored why not a Ukrainian in origin is considered a Ukrainian writer. The emphasis is on her life as a writer of the Ukrainian diaspora.

Key words: literary process, Ukrainian Diaspora, emigration, plot reincarnation, world horizons.

Ковальчук Ю. А. Ее жизнь похожа на арабскую сказку: такое же захватывающее и многогранное, но в то же время такое драматическое ...

В статье изложены биографические данные Наталены Королёвой. Исследовано, почему не украинка по происхождению считается украинской писательницей. Акцентируется внимание на ее жизнь как писательницы украинской диаспоры.

Ключевые слова: литературный процесс, украинская диаспора, эмиграция, сюжетные перевоплощения, всемирные горизонты.

С. В. Кондратюк,
заступник директора з навчальної роботи
(Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ)
аспірант кафедри історії України
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**Система професійної та комерційної освіти на
Правобережній Україні
в другій половині XIX – на початку XX ст.**

У статті виконано історико-теоретичний аналіз основних напрямів політики російського уряду щодо розвитку професійної освіти на Правобережній Україні в пореформенний період. Представлено короткий аналіз історіографії проблеми та висновок, що система професійної освіти потребувала подальшого реформування.

Ключові слова: професійна освіта, Правобережна Україна, ремісничі училища, гімназії.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Одним із важливих факторів соціального прогресу суспільства є процес передачі досвіду від одного покоління до іншого, тобто підготовка професійних кадрів. Соціальним інститутом суспільства, що підтримує і відновлює кваліфіковану підготовку підростаючого покоління, являється система освіти і її основна ланка професійні навчальні заклади. Тому вивчення досвіду професійної підготовки населення і, перш за все, в містах Правобережжя Російської імперії має не тільки суто історичний, але і актуальний прикладний інтерес. Адже сучасний період вітчизняної історії характеризується становленням ринкової системи господарювання, в умовах якої попередня система освіти вже не здатна в повній мірі задовольнити попит на кваліфіковані кадри. Кризовий стан економіки держави пояснюється не тільки помилками і прорахунками в стратегії і тактиці реформ, але і недостатньою кількістю на місцях фахівців-професіоналів, здатних акумулювати досвід минулого, цінності його модернізації і реалізовувати їх в конкретній

роботі. Тому на часі освітні реформи, які вже розпочаті урядом, але все ще не завершені.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема становлення і розвитку професійної освіти у Російській імперії у другій половині XIX ст. в історіографії не є новою. Праці із даної тематики хронологічно можна структурувати у три великі групи. Перша – XIX – 1917 рік – зародження і розвиток системи підготовки професійних кадрів на Правобережній Україні. Історія становлення та розвитку професійної освіти в Російській імперії отримала своє початкове висвітлення в працях І. А. Анопова [2-4], А. Г. Небольсина [24], І. М. Максина [20], що вийшли в кінці XIX – на початку XX століття. Основною заслугою перерахованих авторів є зібраний ними фактичний і статистичний матеріал. Однак їх дослідження були написані з позицій офіційної історіографії і, в основному, відображали направленість політики уряду, що проводилася стосовно початкової і середньої професійної освіти. Інший підхід до технічної освіти був характерним для відомих російських учених К. Д. Ушинського [27], Д. І. Менделєєва [22-23] та їх послідовників. Вони виступали проти підміни загальної освіти ремісничою, вказуючи, що остання повинна базуватися на загальній підготовці. Доповнюють розмаїття проблеми фундаментальні праці потужної групи вчених-істориків Н. Р. Авінова [5], Б. Б. Веселовського [13], О. А. Головачова [15], С. В. Рождественського [25], які поставили своєю метою описати реформаторську діяльність російських правителів, висвітлити роль держави і суспільства (особливо земства) в історії освіти. Стан початкової і середньої технічної, комерційної та ремісничої освіти в Росії в період царизму розкрив С. М. Южаков [30].

Фундамент, закладений у працях дослідників кінця XIX – початку XX століття, дозволив продовжити вивчення даної проблеми в радянський період. Другий період дослідження проблем професійної освіти припадає на 1917-1991 роки. Він співпадає з реформуванням і розвитком професійної освіти відповідно до ідеологічних стандартів радянської влади. На цей відтинок часу приходить марксистська трактовка історії та розвитку професійної освіти, яка належала революційним марксистам: В. І. Леніну, Г. В. Плеханову та їх послідовникам. Вона відображала становлення концепції радянської школи і утвердження принципів формування

партійно-державної моделі управління освітою. Г. В. Плеханов закликав пролетаріат вести боротьбу проти вузькоремісничої освіти, насадженої царизмом, так як вона суперечила інтересам пролетаріату, гальмувала технічний прогрес. Свій внесок у висвітлення проблем розвитку професійної освіти в дорадянський та радянський період внесли: М. К. Бочаров (загальне управління) [11], В. Г. Афанасьєв (соціальні особливості професійної освіти) [6], Ю. В. Васильєв [12], М. І. Кондаков [17], Т. І. Шамова [29], П. В. Худомлинський [28], В. А. Якунін (державне управління професійною освітою) [31], В. І. Логунов [19] (історичні хроніки і основи зародження профосвіти). Ці дослідники виявили численні факти, узагальнили і уточнили висновки своїх попередників, розширили джерельну базу, ввели до наукового обігу нові документи і матеріали. Однак майже всі праці радянських науковців були надто політизовані та методологічно тенденційні в оцінці ставлення царського уряду до професійної освіти.

Третій етап дослідження професійної освіти в Російській імперії загалом і в окремих регіонах настав після розвалу Радянського Союзу і датується відповідно 1991 роком і до сьогодення. Інтерес до історії професійної освіти в окремих регіонах і на теренах Російської імперії, остатнім часом набув особливої актуальності та став темою численних дисертаційних досліджень у Російській Федерації і частково в Україні – М. І. Думченко [16], В. В. Курченко [18], О. І. Мармазова [21], Р. А. Гавриш [14], А. Т. Рябовол [26].

З огляду на зазначене, можемо констатувати, що розвиток професійної освіти в Російській імперії перебуває у центрі уваги дослідників упродовж другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. Характерно, що на сучасному етапі більшу активність проявляють російські науковці. Певні зрушення відбуваються і в українській історіографії даної проблеми. Однак, бракує комплексного дослідження розвитку професійної освіти на Правобережжі в період після реформи 1861 р. і до 1917 р.

Мета і завдання статті. Метою статті є історико-теоретичний аналіз основних напрямів політики російського уряду щодо розвитку професійної освіти на Правобережній Україні в пореформений період.

Виклад основного матеріалу. Завершення промислового перевороту і становлення капіталізму в Росії

викликало гостру потребу в забезпеченні фабрично-заводського виробництва висококваліфікованими робітниками та керівними кадрами. Реагуючи на об'єктивну вимогу часу, 19 листопада 1864 року міністерством народної освіти було затверджено Статут нового типу навчальних закладів – реальних училищ. Разом із тим передбачалося відкриття професійних навчальних закладів й інших типів. Основна мета при цьому полягала у підготовці молодого покоління до самостійного трудового життя, виховання поваги та шанобливого ставлення до своєї спеціальності.

Наприкінці XIX ст. на Правобережжі України була розроблена основна нормативна база нижчої професійної освіти. В її основу покладено «Основні положення про промислові училища», затверджені урядом у 1888 р. Останні стали головним законом для професійно-технічних навчальних закладів включно до 1917 р. Допоміжну та роз'яснюючу роль виконували прийняті згодом «Положення про нижчі ремісничі школи» (1895 р.), «Положення про школи ремісничих учнів» (1898 р.), «Закон про ремісничі і технічні навчальні майстерні і курси» (1902 р.). У 1903-1907 рр. законодавчо була закріплена діяльність ремісничих і професійних відділень при загальноосвітніх навчальних закладах [17, с. 70].

Оскільки країна конче потребувала освічених технічних кадрів для промисловості, торгівлі та інших галузей капіталістичного виробництва, 19 листопада 1864 р. затвердили Статут реальних гімназій. Вони прирівнювались до класичних, але курси стародавніх мов – латинська і грецька були замінені на сучасні європейські мови: французьку, німецьку, англійську. Одночасно збільшилась кількість годин на вивчення предметів природничо-математичного циклу, а також надавалися учням технічні знання з урахуванням практичних вимог регіону. Реальні гімназії відкривали шлях для вступу випускників до вищих навчальних закладів, а в практичній діяльності – давали можливість стати помічниками інженерів.

До особливої групи навчальних закладів слід віднести школи ремісничого учнівства. Закон «Про школи ремісничих учнів» від 1893 р. визначав шляхи підготовки для міст ремісників цехового виробництва. У галузі теорії – вони обмежувалися початковою грамотністю. Що ж до виробничої

підготовки, то навчання проводилося за предметною системою, без жодних програм та методик, на основі випадкових приватних замовлень. Друга особливість цих шкіл полягала в тому, що вони навчали дітей переважно цехового ремесла побутового характеру, яке не мало промислового значення. Навчання тривало шість років (три роки в школі та три – в приватній майстерні). Учні одержували знання підмайстра лише через своїх господарів, в той час, як потрапляючи безпосередньо до приватного майстра, учень після трьох-чотирьох років міг одержати звання майстра [9, с. 20].

У школі ремісничого учнівства вивчали закон Божий, російську та церковнослов'янську мови, географію, арифметику, практичну геометрію, малювання та креслення, а також отримували окремі відомості з фізики, технології металів та деревини. На виробниче навчання відводилося 2680 годин. За такий час учні мали отримати тільки попередню професійну підготовку. Закінчену ремісничу спеціальність вони набували тільки у приватного майстра [9, с. 24].

Найнижчою ланкою ремісничих навчальних закладів були відділення при початкових народних школах. Вони знаходилися у підпорядкуванні Міністерства народної освіти та органів місцевого самоврядування. Земські управи забезпечували їх фінансування та організацію виробничого навчання. Керував роботою ремісничого відділення завідувач народної школи, який щороку подавав до земської управи звіт про діяльність відділення.

Загальноосвітні предмети у ремісничих відділеннях вивчалися ті ж, що й у початковій школі: російська мова, арифметика, природознавство, закон Божий. Їх викладання здійснювалось учителями даної школи. Спеціальні предмети викладалися майстрами, яких призначали земські управи. Для оволодіння ремеслами учні вивчали малювання та креслення.

Ремесло та його технологія засвоювались у відповідності до спеціалізації відділення. Якоїсь певної системи навчання ремеслам не було: найчастіше воно зводилося до отримання учнем завдання від майстра, який контролював його виконання. В окремих ремісничих відділеннях застосовувалась система взаємного навчання ремеслу, при

якій старші учні навчали молодших. У статутах ремісничих відділень наголошувалося, що головна мета навчальних закладів «навчити дітей ремеслам, з допомогою яких вони могли б стати сільськими майстрами, які уміють користуватися землеробськими знаряддями та механізмами, ремонтувати їх, виготовляти до них нові нескладні частини» [1, с. 273].

Варто відзначити, що органи місцевого самоврядування здійснювали опіку над усіма закладами професійно-технічної освіти, які знаходилися в межах їхньої території, незалежно від їх підпорядкованості. Різниця була лише в мірі цієї участі. Земства повністю утримували власні навчальні заклади і надавали фінансову посильну допомогу школам інших відомств [7, с. 40].

Ремісничі навчальні заклади, що функціонували в містах, різнилися один від одного не тільки спеціалізацією та змістом навчання, але й формою одягу, при цьому діти з бідняцьких сімей забезпечувалися ним безкоштовно. Земства прагнули впливати на навчально-виховний процес у закладах, які утримували на свої кошти, дбаючи про інтереси економічного та культурного розвитку краю [8, с. 22].

Зі зміною умов економічного життя, торгова діяльність набула на початку ХХ ст. дуже різних і складних форм. При комерційних розрахунках доводилося брати до уваги все більшу кількість різнотипних явищ. Комерсанти вже не могли обмежитися практичним досвідом, їм був потрібний ще набір загальних і спеціальних наукових знань. Це спричинило появу на початку ХХ ст. у Франції та Німеччині, а у Російській імперії навіть раніше, у другій половині ХІХ ст., особливих шкіл для підготовки до торгівельної діяльності.

На той момент у всіх державах Західної Європи комерційна освіта стала предметом особливих турбот не тільки купецтва, але і міських суспільних управлінь і досягла значного розвитку. Навіть уряди прийняли в справі розповсюдження комерційної освіти активну участь, яка з кожним роком помітно зростала. У числі іншого з'явилися особливі спілки, журнали, музеї і багата спеціалізована література. Розповсюдження комерційних знань стало необхідним і могутнім знаряддям для підйому торгових стосунків і промисловості.

Протягом ХІХ ст. російський уряд також багато разів приймав заходи що до розвитку в країні комерційних знань, але вони були довгий час безрезультатні. Лише в середині ХІХ ст., внаслідок необхідності поповнення торгівельно-промислового прошарку більш освіченими людьми, в деяких великих торгових центрах купецькі товариства почали добиватися відкриття комерційних училищ, яких було дуже мало. Тільки у 1896 р. комерційній освіті в Російській імперії було дано міцну основу, унаслідок чого в кінці ХІХ - початку ХХ ст. стали швидко виникати різноманітні комерційні навчальні заклади різних типів [3, с. 5-6].

Комерційні навчальні заклади були зосереджені головним чином в Міністерстві Фінансів. За законом 1894 р. всі засновані комерційні навчальні заклади підпорядковувались саме цьому відомству. 15 квітня 1896 р. було видано «Положення про комерційні навчальні заклади», в якому охарактеризовано порядок заснування і управління ними. Вказаний нормативний акт носив системно-узагальнюючий характер і передбачав чотири типи освітніх установ, як-от: комерційні училища, торгівельні школи, торгівельні класи і курси комерційних знань.

Головною ланкою системи комерційної освіти відтепер були комерційні училища, які розділялися на семикласні (давали загальну і комерційну освіту), і трикласні (тільки комерційну освіту). Згідно затвердженням 10 червня 1900 р. змінам до «Положення про комерційні заклади», опікунським радам надавалося право подавати прохання про відкриття восьмого класу або додавати один-два підготовчих класи залежно від місцевих умов.

За судженням з'їзду директорів і представників опікунських рад, загальна спрямованість комерційних училищ полягає у наданні вихованцям закінченої загальної освіти для зайняття ними відповідальних посад у великих торгових і промислових підприємствах, а також здійснення підготовки до вступу у вищі навчальні заклади [2, с. 52].

Політична економія була основним предметом комерційної освіти, при чому як з погляду практичної важливості її положень для будь-якої господарської справи, так і з позицій значного загальноосвітнього впливу на особистість учня. На законодавство також зверталася велика увага, оскільки ознайомлення з основами державного і цивільного права для

кожного освіченого громадянина, а тим паче для комерсанта і промисловця було вкрай необхідним. Оскільки фахівці у сфері торгівлі щоденно стикались із випадками застосування торгівельного і промислового законодавства, з вексельним статутом та конкурсним процесом [5, с. 77].

Училища практикували метод інтегрованих занять, тобто викладання загальноосвітніх наук у поєднанні з комерційними, наприклад, написання творів з літератури на економічну тематику, вирішення деяких задач з арифметики з економічним нахилом. Проведення практичних занять супроводжувались ілюстрованими прикладами, які брались з торгової і промислової практики, учні отримували питання і завдання для самостійного вирішення.

Автономний характер комерційної школи відкривав перед педагогічним колективом школи широкі можливості для експериментаторської діяльності. У практиці комерційних училищ активно застосовувалися найпрогресивніші в дидактичному відношенні методи навчання, направлені на розвиток пізнавальної активності учнів, їх уміння самостійно мислити, проявляти творчість. Для розв'язку завдань, максимально наближених до життя, в деяких училищах використовувалися проєктовані практичні заняття. На них використовувався метод збору відомостей для з'ясування характеру торгівлі, спостереження за особливостями торгівельних стосунків і наприкінці дослідження учень складав письмовий звіт про отриману інформацію. При переході з першого спеціального класу в другий, під час канікул, учні відправлялися, як практиканти, в торгівельні контори або до кредитних установ.

Комерційні училища одні з перших використали в своїй практиці описову систему оцінювання. Коли бали замінили характеристиками, було помічено, що така зміна позитивно вплинула на психологічний та моральний стан учнів і, таким чином, відбилася на їх успіхах. Усунулись невігідні сторони бальної системи, образливість учнів на вчителів і сперечання між батьками і вчителями з приводу оцінки знань їх дітей з одного боку, а з другого боку характеристики змусили самих викладачів вдумливіше відноситися до своїх учнів і до їх індивідуальних особливостей [5, с. 132].

Торгівельні класи і курси комерційних знань мали навчати основам комерції і торгівлі осіб старших дванадцяти років [2,

с. 52]. Торгівельні класи розміщувалися переважно в школах, при яких відкривалися, зрідка – в приміщеннях, які знімалися, а іноді і в квартирах засновників. Окремих бібліотек в більшості торговельних класів не було, і учні користувалися книгами тих учбових закладів, при яких вони знаходилися.

Ще однією масовою формою комерційної освіти були курси комерційних знань. На них навчалися всі охочі, будь-якого віку і станових положень. В аудиторіях де проводилися курси можна було зустріти осіб з різним рівнем освіти. Курси мали цілеспрямований професійний характер і влаштовувалися окремо по групах для бухгалтерів, прикажчиків або страхових агентів. Курс навчання ділився на семестри, у першому, в основному, вивчалися іноземні мови, а у другому комерційні дисципліни. Спілки, спрямовані на розповсюдження комерційної освіти, прагнули організовувати слухачам безкоштовні лекції з політичної економії, фінансово-політичних наук, торгового і вексельного права.

Активний розвиток комерційної освіти відображав потреби суспільства в грамотних службовцях. Тому навчальні заклади організовувалися приватними особами, представниками земств, купецьких товариств, в тих містах, де в цьому була гостра необхідність. Як відзначав в своїх спогадах С. Ю. Вітте «Промисловці і комерсанти, - почали брати активну участь в організації комерційних шкіл і в їх управлінні, давати свої кошти на устрій і підтримку своїх комерційних училищ» [1, с. 255]. Сфера компетенції опікунських рад, була достатньо широка і торкалася, більшою чи меншою мірою, всіх сторін шкільного життя. Ця обставина зближувала між собою школу і трудові потреби суспільства, забезпечивши тим самим насичення ринку кваліфікованими комерсантами.

Висновки. Таким чином, у другій половині XIX – початку XX ст. мережа закладів професійної освіти формувалась як зусиллями державних структур, так і органів місцевого самоврядування. Виходячи з місцевих потреб, вони приділяли чималу увагу проблемам підготовки спеціалістів для ремісничої, кустарної промисловості, сільського господарства, освіти та медицини, залізничного транспорту тощо. Разом із тим, розвиток професійної освіти гальмувався відсутністю в

багатьох дітей загальної початкової освіти, належної законодавчої бази, наукового підходу до розробки змісту та методів навчання. Ситуація ускладнювалася й тим, що всі професійні навчальні заклади, як і загальноосвітні школи, що функціонували на території Поділля, перебували у віданні багатьох відомств, які ніяк не могли досягнути між собою єдності у вирішенні такої важливої проблеми як підготовка кваліфікованих кадрів для регіону. Здебільшого професійні навчальні заклади засновувались стихійно, без будь-якого плану і мали різне підпорядкування.

Список використаних джерел та літератури

1. Акимов Б. Народное образование в Киевской губернии до 1912 года / Б. Акимов // Известия по народному образованию, 1913. – № 12. – С. 273.
2. Анопов И. А. Опыт системного обозрения материалов к изучению современного состояния среднего и низшего технического и ремесленного образования в России / И. А. Анопов. – СПб., 1889. – 556 с.
3. Анопов И. А. По вопросу о мерах к наиболее быстрому, с наименьшими затратами, распространению в нашем отечестве высшего специального образования. Доклад общему собранию членов Русского технического общества 1 марта 1897 г. почетного члена общества И. А. Анопова. – СПб., 1897. – 24 с.
4. Анопов И. А. Современное состояние технического и профессионального образования в России / И. А. Анопов. – СПб., 1895. – 12 с.
5. Авинов Н.Р. К вопросу о взаимных отношениях губернских и уездных земств / Н. Р. Авинов. – Саратов, 1904. – 190 с.
6. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом / В. Г. Афанасьев. – М., 1973. – 213 с.
7. Доклады Киевской губернской земской управы четвертому очередному губернскому земскому собранию 1914 года (Январь 1915 г.) по экономическому отделу, Вып, IV, ч. 1., Киев., 1915. – 247 с.
8. Дровозюк Л. М. Земська професійна освіта на Поділлі наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / Л. М. Дровозюк // Тези доповідей тринадцятої Вінницької обласної історико-

краєзнавчої конференції 6 вересня 1994 р., Вінниця, 1994. – с. 122.

9. Безверхий Б. І. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні: Нариси: Х - початок ХХ ст. / Б. І. Безверхий. – К., 1991. – 224 с.

10. Бим-Бад Б. М. Педагогический энциклопедический словарь / Б. М. Бим-Бад. – М., 2002. – 395 с.

11. Бочаров М. К. Наука управления: новый подход (точка зрения ученого) / М. К. Бочаров – М. : Знание, 1990. – 64 с.

12. Васильев Ю. В. Ценностные ориентации учащихся // Пути совершенствования образования г. Новокуйбышевска / Ю. В. Васильев – Самара : СамГПУ, 1998. – С. 25–28.

13. Веселовский Б. Б. Муниципализация и муниципальная политика в России / Б. Б. Веселовский. – СПб.: Рус. техн. о-во, 1914. – 20 с.

14. Гавриш Р. А. Земське самоврядування в Україні і розбудова національної школи / Р. А. Гавриш // Українська духовна культура в системі національної освіти. – Харків, 1995. – С. 95–97.

15. Головачев А. А. Десять лет реформ / А. А. Головачев. – СПб., 1872. – 102 с.

16. Думченко Н. И. Подготовка квалифицированных рабочих широкого профиля / Н. И. Думченко. – М. : Высш. шк., 1984. – 63 с.

17. Кондаков М. И. Новое содержание образования и совершенствование учебно-воспитательного процесса / М. И. Кондаков. – М., 1974. – 178 с.

18. Курченко В. В. Діяльність земств України у розвитку освіти (1864-1914 роки): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / В. В. Курченко. – Харківський держ. ун-т. ім. В. Каразіна. – Харків, 1998. – 16 с.

19. Логунов В. И. КПСС – организатор восстановления народного хозяйства Центрального Черноземья (1921-1927) / В. И. Логунов. – Воронеж, 1970. – 344 с.

20. Максин И. Очерк развития промышленного образования В России (1888-1908 гг.) / И. Максин. – СПб., 1909. – 122 с.

21. Мармазова О. І. Просвітницька діяльність земств в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. І. Мармазова. – Донецьк, 1998. – 180 с.

22. Менделеев Д. И. Заметки о народном просвещении России / Д. И. Менделеев. – СПб., 1901. – 55 с.

23. Менделеев Д. И. Народное просвещение и высшее образование / Д. И. Менделеев. – Соч.: в 25-ти тт. Л.-М., 1952. – Т. 23. – С. 60–123.

24. Небольсин А. Г. Историко-статистический очерк общего и специального образования в России / А. Г. Небольсин. – СПб.: Тип. В. Киргибаума, 1883. – 258 с.

25. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения. 1802-1902 / С. В. Рождественский. – СПб., 1902. – 318 с.

26. Рябовол Л. Т. Розвиток земської освіти в Херсонській губернії (друга половина XIX – початок XX століття) : автореф. дис... канд. пед. наук. – 13.00.01 / Л. Т. Рябовол. – Кривий Ріг, 2001. – 20 с.

27. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения / К. Д. Ушинский: в 6 т. – Т. 5 / сост. С. Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1990. – 528 с.

28. Худомлинский П. В. Развитие системы повышения квалификации советской общеобразовательной школы (1917-1981) / П. В. Худомлинский – М., 1986. – 312 с.

29. Шамова Т. И. Кластерный подход к развитию образовательных систем / Т. И. Шамова // Взаимодействие образовательных учреждений и институтов социума в обеспечении эффективности, доступности и качества образования ре-гиона: материалы X Междунар. образовательного форума: в 2 ч. (Белгород. 24-26 окт. 2006 г.) / БелГУ; отв. ред. Т. М. Давыденко, Т. И. Шамова. – Белгород: БелГУ, 2006. – Ч. I. – 368 с.

30. Южаков С. Н. Вопросы просвещения. Публицистические опыты. – Реформа средней школы. – Системы и задачи высшего образования. – Гимназические учебники. – Вопрос всенародного обучения. – Женщина и просвещение / С. Н. Южаков. – СПб., 1897. – 283 с.

31. Якунин В. А. Педагогическая психология / В. А. Якунин. – М. : Изд-во Михайлова, 2001. – 349 с.

References

1. Akimov B. Narodnoe obrazovanie v Kievskoy gubernii do 1912 goda / B. Akimov // Izvestiya po narodnomu obrazovanio, 191Z. – # 12. – S. 273.

2. Anopov I. A. Opyit sistemnogo obozreniya materialov k izucheniyu sovremennogo sostoyaniya srednego i nizshego tehnikeskogo i remeslennogo obrazovaniya v Rossii / I. A. Anopov. – SPb., 1889. – 556 s.

3. Anopov I. A. Po voprosu o merah k naibolee byistromu, s naimenshimi zatratami, rasprostraneniyu v nashem otechestve vyisshego spetsialnogo obrazovaniya. Doklad obschemu sobraniyu chlenov Russkogo tehnikeskogo obschestva 1 marta 1897 g. pochetnogo chlena obschestva I. A. Anopova. – SPb., 1897. – 24 s.

4. Anopov I. A. Sovremennoe sostoyanie tehnikeskogo i professionalnogo obrazovaniya v Rossii / I. A. Anopov. – SPb., 1895. – 12 s.

5. Avinov N.R. K voprosu o vzaimnyih otnosheniyah gubernskih i uezdnyih zemstv / N. R. Avinov. – Saratov, 1904. – 190 s.

6. Afanasev V. G. Nauchnoe upravlenie obschestvom / V. G. Afanasev. – M., 1973. – 213 s.

7. Dokladyi Kievskoy gubernskoy zemskoy upravly chetvertomu ocherednomu gubernskomu zemskomu sobraniyu 1914 goda (Yanvar 1915 g.) po zkonomicheskomu otделu, Vyip, IV, ch. 1., Kiev., 1915. – 247 s.

8. Drovozyuk L. M. Zems`ka profesijna osvita na Podilli napry`kinci XIX – na pochatku XX st. / L. M. Drovozyuk // Tezy` dopovidej try`nadcyatoyi Vinny`cz`koyi oblasnoyi istory`ko-krayeznavchoyi konferenciyi 6 veresnya 1994 r., Vinny`cya, 1994. – s. 122.

9. Bezverxy`j B. I. Rozvy`tok narodnoyi osvity` i pedagogichnoyi dumky` na Ukrayini: Nary`sy`: X - pochatok XX st. / B. I. Bezverxy`j. – K., 1991. – 224 s.

10. Bim-Bad B. M. Pedagogicheskij entsiklopedicheskij slovar / B. M. Bim-Bad. – M., 2002. – 395 s.

11. Bocharov M. K. Nauka upravleniya: novyy podhod (tochka zreniya uchenogo) / M. K. Bocharov – M. : Znanie, 1990. – 64 s.

12. Vasilev Yu. V. Tsennostnyie orientatsii uchaschihsya // Puti sovershenstvovaniya obrazovaniya g. Novokuybyishevskaya / Yu. V. Vasilev – Samara : SamGPU, 1998. – S. 25–28.

13. Veselovskiy B. B. Munitsipalizatsiya i munitsipalnaya politika v Rossii / B. B. Veselovskiy. – SPb.: Rus. tehn. o-vo, 1914. – 20 s.

14. Gavrysh R. L. Zemske samovryaduvannya v Ukrayini i rozbudova nacional'noyi shkoly / R. L. Gavrysh // Ukrayinska duxovna kul'tura v sy'stemi nacional'noyi osvity. – Xarkiv, 1995. – S. 95–97.
15. Golovachev A. A. Desyat let reform / A. A. Golovachev. – SPb., 1872. – 102 s.
16. Dumchenko N. I. Podgotovka kvalifitsirovannykh rabochih shirokogo profilya / N. I. Dumchenko. – M. : Vyssh. shk., 1984. – 63 s.
17. Kondakov M. I. Novoe sodержanie obrazovaniya i sovershenstvovanie uchebno-vospitatelnogo protsessa / M. I. Kondakov. – M., 1974. – 178 s.
18. Kurchenko V. V. Diyalnist zemstv Ukrayiny u rozvytku osvity (1864-1914 roky): avtoref. dy's... kand. ist. nauk: 07.00.01 / V. V. Kurchenko. – Xarkivs'kyj derzh. un-t. im. V. Karazina. – Xarkiv, 1998. – 16 s.
19. Logunov V. I. KPSS – organizator vosstanovleniya narodnogo hozyaystva Tsentral'nogo Chernozemya (1921-1927) / V. I. Logunov. – Voronezh, 1970. – 344 s.
20. Maksin I. Ocherk razvitiya promyshlennogo obrazovaniya v Rossii (1888-1908 gg.) / I. Maksin. – SPb., 1909. – 122 s.
21. Marmazova O. I. Prosvitnyczka diyalnist zemstv v Ukrayini (kinecz XIX – pochatok XX st.): dy's. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O. I. Marmazova. – Donecz'k, 1998. – 180 s.
22. Mendeleev D. I. Zametki o narodnom prosveschenii Rossii / D. I. Mendeleev. – SPb., 1901. – 55 s.
23. Mendeleev D. I. Narodnoe prosveschenie i vysshee obrazovanie / D. I. Mendeleev. – Soch. : v 25-ti tt. L.-M., 1952. – T. 23. – S. 60–123.
24. Nebolsin A. G. Istoriko-statisticheskiy ocherk obshego i spetsial'nogo obrazovaniya v Rossii / A. G. Nebolsin. – SPb.: Tip. V. Kirgibauma, 1883. – 258 s.
25. Rozhdestvenskiy S. V. Istoricheskiy obzor deyatel'nosti Ministerstva narodnogo prosvescheniya. 1802-1902 / S. V. Rozhdestvenskiy. – SPb., 1902. – 318 s.
26. Ryabovol L. T. Rozvytok zems'koyi osvity v Xersons'kij guberniyi (druga polovy na XIX – pochatok XX stolittya) : avtoref. dy's... kand. ped. nauk. – 13.00.01 / L. T. Ryabovol. – Kryvyj Rig, 2001. – 20 s.

27. Ushinskiy K. D. Pedagogicheskie sochineniya / K. D. Ushinskiy: v 6 t. – T. 5 / sost. S. F. Egorov. – M. : Pedagogika, 1990. – 528 s.

28. Hudomlinskiy P. V. Razvitie sistemyi povyisheniya kvalifikatsii sovetskoy obsheobrazovatelnoy shkolyi (1917-1981) / P. V. Hudomlinskiy – M., 1986. – 312 s.

29. Shamova T. I. Klasternyy podhod k razvitiyu obrazovatelnyih sistem / T. I. Shamova // Vzaimodeystvie obrazovatelnyih uchrezhdeniy i institutov sotsiuma v obespechenii effektivnosti, dostupnosti i kachestva obrazovaniya re-giona: materialy X Mezhdunar. obrazovatel'nogo foruma: v 2 ch. (Belgorod. 24-26 okt. 2006 g.) / BelGU; otv. red. T. M. Davyidenko, T. I. Shamova. – Belgorod: BelGU, 2006. – Ch. I. – 368 s.

30. Yuzhakov S. N. Voprosy prosvescheniya. Publitsisticheskie opyityi. – Reforma sredney shkolyi. – Sistemyi i zadachi vyisshego obrazovaniya. – Gimnazicheskie uchebniki. – Vopros vsenarodnogo obucheniya. – Zhenschina i prosveschenie / S. N. Yuzhakov. – SPB., 1897. – 283 s.

31. Yakunin V. A. Pedagogicheskaya psihologiya / V. A. Yakunin. – M. : Izd-vo Mihaylova, 2001. – 349 s.

Kondratuk S. The system of professional and commercial education in the right-bank Ukraine in the second half of the XIX - early XX centuries.

The article deals with the historical and theoretical analysis of the main directions of the policy of the Russian government concerning the development of vocational education on the right-bank Ukraine in the post-reform period. A brief analysis of the historiography of the problem is made. It was concluded that the system of vocational education needed further reform.

Key words: vocational education, right-bank Ukraine, craft schools, gymnasiums.

Кондратюк С.В. Система профессионального и коммерческого образования на Правобережной Украине во второй половине XIX - начале XX в.

В статье выполнен историко-теоретический анализ основных направлений политики российского правительства

по развитию профессионального образования на Правобережной Украине в пореформенный период. Представлены краткий анализ историографии проблемы и вывод, что система профессионального образования нуждалась в дальнейшем реформировании.

Ключевые слова: профессиональное образование, Правобережная Украина, ремесленные училища, гимназии.

УДК 941477):342.25

Д. М. Кондратюк,
аспірант кафедри історії України
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Місцеві органи влади на правобережній Україні в період Гетьманату П. Скоропадського

У статті розглянуто процеси трансформації, створення та діяльності місцевих органів влади на Правобережній Україні в період гетьманату П. Скоропадського. Зроблено короткий аналіз історіографії проблеми та джерельної бази.

Ключові слова: гетьманат, Правобережна Україна, місцеві органи влади, самоврядування.

Період Української національної революції 1917-1921 років є одним з найсуперечливіших періодів в історії України. Саме в цей період відкрилися нові перспективи розвитку місцевого самоврядування, насамперед у напрямку демократизації засад його функціонування. Формування системи місцевих органів влади було і залишається одним з ключових завдань процесу організації державного життя, оскільки від його успішного вирішення залежить функціонування самої держави. Проблема місцевих органів влади в період Гетьманату П. Скоропадського як цілісний і тривалий процес залишається недостатньо дослідженою у багатьох аспектах, зокрема на Правобережній Україні [1].

Мета статті полягає у характеристиці основних аспектів формування та діяльності місцевих органів влади на Правобережній Україні в період Гетьманату П. Скоропадського.

Проблема діяльності органів місцевої влади в період Гетьманату П. Скоропадського висвітлена у дослідженнях Т. Харченка, О. Завальнюка, В. Стецюка, А. Антошина, В. Верстюка, О. Гуцулюка, Б. Андрусишина та ін.

Загалом, аналізуючи історіографію проблеми можна виділити три основні напрямки. Першим і найменш змістовним є напрям радянської історіографії, де вкрай негативно описувалося все, пов'язане з будь-якою українською державністю, відокремленою від Росії. Уже більш змістовним є зарубіжний напрямок історіографії проблеми. Його представники брали безпосередню участь у революційних подіях і змушені були емігрувати з України після втрати нею незалежності. Вони вперше почати публікували в закордонних виданнях і виданнях діаспори нормативні акти і документи Гетьманату П. Скоропадського, а також наукові праці, що містять цінні відомості для дослідження. Сучасна українська історіографія є третім напрямком, дослідження яка свідчать, що проблема Української національної революції 1917-1921 рр., активно розробляється українськими істориками, в той час як питання місцевих органів влади, загалом залишається поза увагою дослідників.

Джерельну базу складають: архівні документи, опубліковані документи і матеріали, періодична преса, мемуари, спогади, щоденники та автобіографії [4, с. 219-220].

Серед різноманітних державно-політичних концепцій, які покладалися в основу формування місцевих органів влади у період Української національної революції важливе місце посідає авторитарна модель державного будівництва П. Скоропадського. Прийшовши до влади у квітні 1918 р. гетьман фактично зробив крок назад повернувши дореволюційний устрій, було відновлено поділ України на губернії, повіти, волості. Відповідно до адміністративно-територіального устрою встановлювалася й структура органів влади [6].

Ще 10 травня 1918 р. була оприлюднена заява гетьманського уряду, в якій наголошувалося на збереженні демократичного характеру органів місцевого самоврядування. Перехід до авторитарної форми правління супроводжувався скасуванням нормативно-правових актів Тимчасового уряду та Центральної Ради, які стосувалися

системи органів місцевої влади. П. Скоропадський розумів, що потрібно прикласти значних зусиль для побудови сильної системи місцевих органів влади, оскільки без неї він втратить політичний та економічний контроль над регіонами, як це сталося за Центральної Ради [3, с. 108–109].

Законом «Про перейменування губернських і повітових комісарів і їх помічників» з 17 травня 1918 р. місцеві адміністрації очолили старости, які замінили комісарів. На місцях саме ним належала вся повнота влади. За рівнем своїх повноважень їх можна порівняти з російськими губернаторами [2].

В губерніях управління очолювали губернські старости: у Волинській – Д. Андро, в Подільській – С. Кисельов, у Київській – І. Чарторижський, а згодом – П. Андріанов. 8 травня 1918 р. призначили тимчасово виконувачів обов'язків повітових старост у Правобережній Україні. В Київській губернії було призначено 12 повітових старост. Про важливість місцевого самоврядування наголошується в «Урядовому повідомленні» 10 травня 1918 р., де зазначається, що саме цим органам влади за умов розбудови Української Держави належить одне з провідних місць.

Усі питання, які стосувалися самоврядування було покладено на міністерство внутрішніх справ. Зокрема, створювався департамент місцевого самоврядування при МВС. Функції департаменту:

- спостереження за установами місцевого самоврядування;
- координація їх діяльності;
- представництво інтересів земств міст перед гетьманською владою.

Крім того, при міністерстві була створена Рада з земських та міських справ. До неї входили представники міністерства фінансів і земських справ, департаменту місцевого самоврядування, Київської місцевої думи та інших органів місцевого самоврядування [5, с. 300–301].

З часом постала необхідність зміни складу місцевих органів влади шляхом проведення виборів. Урядом було створено комісії для підготовки проекту закону про земські вибори. Одну комісію очолив харківський землевласник князь О. Д. Голіцин, головою комісії з підготовки проекту закону про вибори до міських дум став колишній київський голова І. Дьяков. Наслідком роботи комісій стали закони «Про

проведення виборів губернських і повітових земських гласних» і «Про зміну діючого статуту громадського управління міст», затверджені гетьманом 5 вересня і 2 жовтня. Законами вводилися цензові обмеження: майнові - до виборів земських гласних допускалися особи, які володіли майном, обкладеним земським збором; осілості - проживання не менше 1 року; соціально-професійні - не мали права брати участь у виборах військові, студенти та ченці. Виборці поділялися на три курії: особи з вищою освітою, землею, які платять великі податки; платники середніх податків, це в основному козаки; решта платників. Брати участь у виборах у містах, могли усі громадяни, які сплачували податки на користь міста і проживали не менше 1 року. Законами планувалося проведення виборів до земств і міських дум у листопаді-грудні 1918 р., однак вони не відбулися через складну політичну ситуацію [4, с. 220–221].

Урядом було створено, ще декілька законопроектів з питань реформування місцевих органів влади, зокрема Закон «Про зміну, доповнення та скасування діючих узаконень про волосні, повітові і губерніяльні установи по управлінню сільськими місцевостями» поновив інститут земських начальників і створив повітові та губернські ради в сільських справах.

Отже, діяльність гетьманського уряду у напрямку створення системи органів місцевого самоврядування характеризується неоднозначністю. Гетьман намагався створити чітку системи місцевих органів влади, було створено велику кількість законопроектів, які стосувалися реформування місцевого самоврядування. Однак, протистояння місцевої адміністрації і органів самоврядування та жорстока політика щодо демократичних земств і міських дум призвела до поглиблення конфліктної ситуації в суспільстві.

Список використаних джерел та літератури:

1. Верстюк В. О. Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917–1920) / Верстюк В. О., Солдатенко В. Ф. // Політична історія України. XX століття. – К. : Генеза, 2003. – 488 с.

2. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. : [навч. посіб. для учнів

гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.]. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.

3. Гуцалюк І. Особливості діяльності органів місцевого самоврядування Української Народної Республіки та Гетьманату П. Скоропадського / І. Гуцалюк // Українська державність : історія і сучасність : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Маріуполь, 2009. – С. 107–109.

4. Леміжанська О. В. Діяльність Департаменту місцевого самоврядування МВС Української Держави / О. В. Леміжанська // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 років. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – Вип. 6. – С. 217-228.

5. Мироненко О. М. Національне владування у губерніях, повітах і волостях Української держави / О. М. Мироненко // Українське державотворення. – К.: Либідь, 1997. – С. 298-304.

6. Седляр А. В. Діяльність органів міського самоврядування в період правління гетьмана П. Скоропадського (на матеріалах Волинської губернії) / А. В. Седляр // Часопис української історії: зб. наук. статей, 2006. – Вип. 5. – С. 94–99.

7. Солдатенко В. Ф. Українська революція: проблеми вивчення концепції та оцінки історіографії / В. Ф. Солдатенко // Історична наука на порозі ХХІ ст.: підсумки та перспективи: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 1995. – С. 271.

References

1. Verstyuk V. O. Revolyuciyi v Ukrayini: polity`ko-derzhavni modeli ta realiyi (1917–1920) / Verstyuk V. O., Soldatenko V. F. // Polity`chna istoriya Ukrayiny`. XX stolittya. – К. : Geneza, 2003. – 488 s.

2. Gry`czak Ya. J. Nary`s istoriyi Ukrayiny`: formuvannya modernoyi ukrayins`koyi nacyi XIX–XX st. : [navch. posib. dlya uchniv gumanit. gimnazij, liceyiv, studentiv ist. fak. vuziv, vchy`teliv.]. – К. : G`eneza, 2000. – 360 s.

3. Guczalyuk I. Osobly`vosti diyal`nosti organiv misceвого samovryaduvannya Ukrayins`koyi Narodnoyi Respubliky` ta Get`manatu P. Skoropads`kogo / I. Guczalyuk // Ukrayins`ka

derzhavnist` : istoriya i suchasnist` : zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. molody`x vcheny`x. – Mariupol`, 2009. – S. 107–109.

4. Lemizhans`ka O. V. Diyal`nist` Departamentu misceвого samovryaduvannya MVS Ukrayins`koyi Derzhavy` / O. V. Lemizhans`ka // Problemy` vy`vchennya istoriyi Ukrayins`koyi revolyuciyi 1917-1921 rokiv. – K.: Insty`tut istoriyi Ukrayiny` NAN Ukrayiny`, 2011. – Vy`p. 6. – S. 217-228.

5. My`ronenko O. M. Nacional`ne vladuvannya u guberniyax, povitax i volostyax Ukrayins`koyi derzhavy` / O. M. My`ronenko // Ukrayins`ke derzhavotvorennya. – K.: Ly`bid`, 1997. – S. 298-304.

6. Sedlyar A. V. Diyal`nist` organiv mis`kogo samovryaduvannya v period pravlinnya get`mana P. Skoropads`kogo (na materialax Voly`ns`koyi guberniyi) / A. V. Sedlyar // Chasopy`s ukrayins`koyi istoriyi: zb. nauk. statej, 2006. – Vy`p. 5. – S. 94–99.

7. Soldatenko V. F. Ukrayins`ka revolyuciya: problemy` vy`vchennya koncepciyi ta ocinky` istoriografiyi / V. F. Soldatenko // Istory`chna nauka na porozi XXI st.: pidsumky` ta perspektyvy`: materialy` Vseukrayins`koyi naukovoyi konferenciyi, 1995. – S. 271.

Kondratiuk D. M. The local authorities during the Hetmanate of P. Skoropadsky in the Right-Bank Ukraine.

The article deals with the processes of transformation, creation and activity of local authorities in the Right-Bank Ukraine during the Hetmanate P. Skoropadsky. Analyze the historiography of the problem and source base.

Key words: Hetmanate, Right-bank Ukraine, local authorities, self-government.

Кондратюк Д. М. Местные органы власти в период гетьманата П. Скоропадского на Правобережной Украине.

В статье рассмотрены процессы трансформации, создания и деятельности местных органов власти на Правобережной Украине в период гетьманата П. Скоропадского. Сделано краткий анализ историографии проблемы и источниковой базы.

Ключевые слова: *гетьманат, Правобережная Украина, местные органы власти, самоуправления.*

УДК 37.091.321-057.874:51

О. М. Луцик,
аспірант кафедри математичного аналізу
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка),
вчитель математики
(Житомирська загальноосвітня школа
I – III ступенів № 35)

**Застосування інформаційно – комунікаційних
технологій для розвитку математичної
компетентності учнів основної школи**

У статті розглянуто означення математичної компетентності, дидактична умова її розвитку – застосування інформаційно – комунікаційних технологій у процесі навчання. Вказано переваги використання комп'ютера на уроках математики. Зазначено, що інформаційно – комунікаційні технології створюють передумови для успіху в навчанні.

Ключові слова: *математична компетентність, інформаційно – комунікаційні технології, комп'ютер.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта ставить перед школою складне завдання, яке полягає у «... створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову

державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти» [7]. Дане завдання є складним. Тому потрібно не просто дати учню знання, уміння і навички, а сформувати компетентності, необхідні для життя в сучасному суспільстві.

У Державному стандарті базової і повної середньої освіти в освітній галузі «математика» зазначається, що основною метою навчання математики є формування в учнів математичної компетентності на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного оволодіння знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції [4].

Впровадження ІКТ в навчальний процес сприятиме досягненню поставленої в Державному стандарті базової і повної середньої освіти мети. С. А. Раков зазначає, що «ІКТ в інформаційному суспільстві, тим більше в суспільстві знань, це важлива складова методології, технології, методики навчальних та наукових досліджень, процесів конструювання...» [8, с. 35].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні аспекти проблеми використання ІКТ в школі досліджували С. Г. Григор'єв, А. П. Єршов, М. І. Жалдак, І. Я. Сафонова, О. В. Співаковський, С. А. Раков, Н. А. Тарасенкова та інші.

Аналіз педагогічних досліджень показує, що існує безліч ідей використання ІКТ в процесі навчання. Але недостатньо дослідженою залишається роль ІКТ для розвитку математичної компетентності учнів основної школи.

Мета статті – розкрити можливості застосування інформаційно – комунікаційних технологій для розвитку математичної компетентності учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу. Навчання математики в основній школі передбачає розвиток математичної компетентності.

В сучасній педагогіці поняття «математична компетентність» розглядається по-різному, залежно від контексту поставлених дослідниками наукових завдань.

На нашу думку, найповніше розкриває зміст математичної компетентності С. А. Раков: «Уміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, уміння будувати

математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень.» [8, с. 15].

Сучасні вчителі все частіше використовують інформаційно – комунікаційні технології у своїй професійній діяльності. Застосування ІКТ робить традиційні уроки яскравими, насиченими. На таких уроках кожен учень активно занурюється в навчальний процес. Використання комп'ютера дозволяє підсилити мотивацію навчання шляхом активного діалогу учня з комп'ютером, розмаїтістю й барвистістю інформації, шляхом орієнтації навчання на успіх – дозволяє довести рішення будь – якого завдання, опираючись на необхідну підказку, використовуючи ігрову форму спілкування людини з машиною й, що важливо, витримкою, спокоєм і «дружністю» комп'ютера стосовно учня. Таких характеристик набуває урок з будь – якого предмету під час використання інформаційних технологій [8, с. 2].

Також ІКТ розкривають широкі можливості для істотного зменшення навчального навантаження (за рахунок його реструктурування) та водночас інтенсифікації навчального процесу, надання навчально – пізнавальній діяльності творчого, дослідницького спрямування, яка природно приваблює людину та притаманна їй [5]. Використання ІКТ дає можливість ефективного застосування різного типу знань, відкриваючи для учня шляхи до користування будь – яким довідковим та ілюстративним матеріалом.

А. Гуржій, В. Волинський, О. Красовський та ін. в своєму дослідженні доводять, що недолік оперативної передачі оновленого навчального матеріалу школярам можна подолати за допомогою створення системи електронної навчальної літератури, оскільки забезпечити всіх спеціалістів і тих, хто навчається, відповідною літературою на паперових носіях практично неможливо через значні матеріальні витрати та неоперативне її видання тощо [3].

Застосовуючи на уроках математики ІКТ та програмне забезпечення, як зазначав В. Монахов, сприяє інтуїтивному розумінню найскладніших абстрактних понять, розвитку образного мислення учнів, дослідницьких умінь, формуванню в них орієнтовних основ дій, у цілому полегшує розуміння математики учнями, у яких переважає образне мислення або недостатньо розвинуте абстрактно – логічне [6].

Інформаційно-комунікаційні технології дають можливість будувати процес навчання таким чином, що в зміст навчання включається вивчення стратегій вирішення завдань, зокрема творчих; забезпечується аналіз і засвоєння учнем своєї власної діяльності. Використання сучасних інформаційно – комунікаційних технологій у навчанні призводить до суттєвих змін у методах і організаційних формах навчання, адже воно дозволяє забезпечити включення учня в процес міркування, що моделюється за допомогою комп'ютера, завдяки чому процес засвоєння нових знань здійснюється в умовах опосередкованого комп'ютерного спілкування [1, с. 55].

Для того, щоб в учнів розвивалась математична компетентність при використанні комп'ютера провідну роль відіграє зміст завдання. Важливою передумовою для розвитку в учнів математичної компетентності є самостійна робота, яка стосується розділів математики, які мають практичну спрямованість.

Використання ІКТ на уроках математики дає змогу не лише інтенсифікувати навчальний процес, а й активізувати навчально – пізнавальну діяльність учня.

Висновки. Використання на уроках математики інформаційно – комунікаційних технологій дозволяють учням працювати у своєму власному режимі. Використання даних технологій для розвитку математичної компетентності учнів основної школи робить навчання більш змістовним і емоційно забарвленим, сприяє розвитку самостійності й творчих здібностей учнів, істотно підвищує мотивацію навчання. За допомогою ІКТ вчитель має ряд переваг в формуванні предметних математичних компетентностей – обчислювальних, інформаційно – графічних, логічних.

Перспективи подальшого дослідження. Подальшого дослідження потребує проблема визначення рівнів та критеріїв розвитку математичної компетентності при застосуванні ІКТ в основній школі.

Список використаних джерел та літератури

1. Ачкан В. В. Формування математичних компетентностей старшокласників у процесі вивчення рівнянь та нерівностей : дис...канд. пед. наук: 13.00.02/ Віталій Валентинович Ачкан. – Київ, 2009. – 223 с.

2. Ботузова Ю. В. Деякі методичні аспекти використання ІКТ на уроках математики в процесі підготовки старшокласників до складання ЗНО / Ботузова Ю. В. // Наукові записки КДПУ. Серія: Проблеми методики фізико – математичної і технологічної освіти / ред. кол.: С. П. Величко [та ін.] – Кіровоград: КДПУ ім. Винниченка, 2016 – Вип. 9, ч. 3 – С. 158-162.

3. Гужій А. Створення навчальної літератури на електронних носіях: проблеми і завдання сьогодення / А. Гужій, В. Волинський, О. Красовський // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. - № 5 – С. 27-32.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] – [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-(1).pdf).

5. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе : автореф. дис. д-ра пед. наук / М. И. Жалдак; НИИ СИМО АПН СССР. – М., 1989. – 48 с.

6. Монахов В. М. Перспективы разработки и внедрения новой информационной технологии обучения на уроках математики/ В. М. Монахов // Математика в школе. – 1991. - № 3. – с. 58 – 62.

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013\(25/11/14\)](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013(25/11/14)) – Назва з екрану.

8. Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ : монографія / С. А. Раков. — Х. : Факт, 2005. – 360 с.

References

1. Achkan V. V. Formuvannya matematy`chny`x kompetentnostej starshoklasny`kiv u procesi vy`vchennya rivnyan` ta nerivnostej : dy`s...kand. ped. nauk: 13.00.02/ Vitalij Valenty`novy`ch Achkan. – Ky`yiv, 2009. – 223 s.

2. Botuzova Yu. V. Deyaki metody`chni aspekty` vy`kory`stannya IKT na uroках matematy`ky` v procesi pidgotovky` starshoklasny`kiv do skladannya ZNO / Botuzova Yu. V. // Naukovi zapy`sky` KDPU. Seriya: Problemy`

metody`ky` fizy`ko – matematy`chnoyi i texnologichnoyi osvity` / red. kol.: S. P. Vely`chko [ta in.] – Kirovograd: KDPU im. Vy`nny`chenka, 2016 – Vy`p. 9, ch. 3 – S. 158-162.

3. Guzhij A. Stvorenniya navchal`noyi literatury` na elektronny`x nosiyax: problemy` i zavdannya s`ogodennya / A. Guzhij, V. Voly`ns`ky`j, O. Krasovs`ky`j // Informaty`ka ta informacijni texnologiyi v navchal`ny`x zakladax. – 2007. - # 5 – S. 27-32.

4. Derzhavny`j standart bazovoyi i povnoyi zagal`noyi seredn`oyi osvity` [Elektronny`j resurs] – [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-(1).pdf).

5. Zhaldak M. I. Sistema podgotovki uchitelya k ispolzovaniyu informatsionnyih tehnologiy v uchebnom protsesse : avtoref. dis. d-ra ped. nauk / M. I. Zhaldak; NII SIMO APN SSSR. – M., 1989. – 48 s.

6. Monahov V. M. Perspektivy razrabotki i vnedreniya novoy informatsionnoy tehnologii obucheniya na urokah matematiki/ V. M. Monahov // Matematika v shkole. – 1991. - # 3. – s. 58-62.

7. Nacional`na strategiya rozvy`tku osvity` v Ukrayini na period do 2021 roku [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013\(25/11/14\)](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013(25/11/14)) – Nazva z ekranu.

8. Rakov S. A. Matematy`chna osvita: kompetentnisny`j pidxid z vy`kory`stannyam IKT : monografiya / S. A. Rakov. — X. : Fakt, 2005. – 360 s.

Lutsyk O. The use of information and communication technologies for the development of mathematical competence of students of primary school.

This article focuses on the definition of mathematical competence. Didactic purpose of its development is the implementation of information and communication technologies in the learning process. Moreover, it defines the advantages of using computers t the Math lessons. It is mentioned that the information and communication technologies form the background for a successful learning.

Key words: *mathematical competence, information and communication technologies, computer.*

Луцик О. Н. Применение информационно - коммуникационных технологий для развития математической компетентности учеников основной школы.

В статье рассмотрено определение математической компетентности, дидактическое условие ее развития – применение информационно-коммуникационных технологий в процессе обучения. Указаны преимущества использования компьютера на уроках математики. Отмечено, что информационно-коммуникационные технологии создают предпосылки успешного обучения.

Ключевые слова: математическая компетентность, информационно-коммуникационные технологии, компьютер.

УДК 37.091.33

Т. С. Майструк,
аспірант кафедри педагогіки
ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет
Імені Івана Франка)

Компетентнісні засади впровадження інноваційних технологій навчання в початковій школі

У статті розкрито важливість застосування інноваційних педагогічних технологій в початковій школі на засадах компетентісного підходу та можливості їх впровадження у навчальний процес.

Ключові слова: технологія, інноваційні педагогічні технології, компетентісний підхід.

На початку третього тисячоліття домінуючими процесами в сферах суспільства, безумовно, є глобалізація, інтеграція та інформатизація знань і форм соціального буття. Інформаційні технології проникають у всі сфери людської діяльності, і система освіти, як соціальна структура, також відчуває їхній вплив.

Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, різних електронних пристроїв)

породжує нові можливості для застосування комп'ютеру у навчальному процесі, що робить його більш ефективним, дає змогу раціонально використовувати навчальний час. Під впливом цих процесів створюється нова педагогіка, однією з провідних ознак якої є інноваційність, як здатність до оновлення, відкритість до змін.

Інноваційний напрям в педагогіці полягає у постійному пошуку та впровадженні нових ефективних методик та технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування творчої, активної ініціативної особистості. Педагогічна інноватика спрямована на забезпечення високої результативності навчально-виховного процесу і його відповідності вимогам суспільства. В сучасному змінюваному соціумі це призводить до постійного оновлення змісту і форм навчання та виховання. Разом з тим у педагогічній практиці нагромаджено досить значний досвід модернізації змісту та методик навчання в контексті ідей компетентнісної освіти. Тому в умовах реформування загальної середньої освіти, яка почала активно впроваджуватися в початковій школі, на основі концепції «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ» актуальною є проблема впровадження інноваційних технологій навчання в початковій школі на основі компетентісного підходу.

Нормативно-правову базу інноваційних процесів у педагогічній освіті складають: Національна доктрина розвитку освіти, закони України „Про освіту”, „Про інноваційну діяльність”, „Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, „Про науково-технічну інформацію”, Державна національна програма „Освіта України XXI століття”, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, „Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності”, Нова стратегічна програма європейського співробітництва в галузі освіти і навчання „Освіта і навчання 2020”, „Стратегія інноваційного розвитку України на 2009–2018 р. і на період до 2039 року”.

Більшість дослідників сходяться на тому, що структура інноваційного навчання оптимально відповідає характеру сучасних соціальних процесів (К. Ангеловски, Л. Даниленко, В. Загвязинський, А. Карамушка, В. Лазарев, О. Мармаза, В. Паламарчук, В. Полонський, М. Поташник). Активно розробляються питання теорії педагогічної інноватики та

інноваційних освітніх технологій такими науковцями як: І. Дичківська, І. Підласий, О. Полат та ін.

Нові освітні стандарти НУШ базуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18. 12. 2006), але не обмежуватимуться ними. У рамках компетентісного підходу НУШ визначено наступні ключові компетентності:

- спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами;
- спілкування іноземними мовами;
- основні компетентності у природничих науках і технологіях;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- математична компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя;
- ініціативність і підприємливість;
- соціальна та громадянська компетентності;
- обізнаність та самовираження у сфері культури;
- екологічна грамотність і здорове життя.

Перелічені компетентності однаково важливі й взаємопов'язані між собою. Кожну з них діти набувають під час вивчення системи шкільних предметів на всіх етапах освіти. Для кращого розвитку цих компетентностей доречно застосовувати інноваційні технології навчання як:

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчання, за якої здійснюється спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною.

Технології індивідуалізації процесу навчання (А. Границька, В. Шадріков) – організація навчально-виховного процесу, за якої вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Індивідуальне навчання - форма, модель організації навчального процесу при якому вчитель взаємодіє лише з одним учнем або один учень

взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо). В сучасній вітчизняній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є:

- проектний метод;
- технологія продуктивного навчання;
- технологія індивідуального навчання І. Унт;
- адаптивна система навчання А. Границької;
- навчання на основі індивідуально-орієнтованого навчального плану В. Шадрікова [2].

Технології ігрового навчання – це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, "проживання" ситуації).

Сьогодні віддають перевагу терміну "імітація" замість "гра" (акцент переноситься на внутрішню сутність дії). Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання.

Види ігор:

- навчальні, тренувальні, узагальнюючі;
- пізнавальні, виховні, розвиваючі;
- репродуктивні, продуктивні, творчі.

Інтерактивне навчання в Україні розроблена та пропагується технологія інтерактивного навчання О. Пошетун. Інтерактив (від англ. – взаємний та діяти). Інтерактивне навчання-це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Інтерактивне навчання - це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація, анімація. Мультимедіа-технології перетворили комп'ютер на повноцінного співрозмовника, дозволили учням (будь-якого

віку), не виходячи з навчальної аудиторії, будинку, офісу, бути присутніми на лекціях видатних вчених, брати участь у конференціях, діалогах, вести кореспонденцію. Як принципово новий навчальний засіб електронна книга відкрила можливості «читати», аналізувати «живі» озвучені сторінки, Тобто можливості бачити, чути, читати.

Мережеві технології призначені для телекомунікаційного спілкування учнів з викладачами, колегами, працівниками бібліотек, лабораторій, установ освіти тощо. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу Інтернет. Формами мережевої комунікації є:

- електронна пошта – призначається для обміну інформацією між суб'єктами зв'язку, здійснення консультування, організації дистанційного навчання;
- телеконференція – дозволяє викладачеві та учням, що знаходяться на значній відстані одне від одного, організувати спільне навчання, обговорювати навчальні проблеми, брати участь у ділових іграх, практикумах тощо в умовах так званого віртуального класу [2].

Інноваційна педагогічна діяльність є специфічною, творчою і досить складною, потребує особливих знань, навичок та здібностей педагога. Педагогів-новаторів такого типу називають педагогами інноваційного спрямування, їм властиві чітка мотивація інноваційної діяльності та викристалізована інноваційна позиція, здатність не лише включатися в інноваційні процеси, але й бути їх ініціатором.

Таким чином, одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації вищої освіти України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання в умовах сучасної компетентісної парадигми освітньої сфери.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про інноваційну діяльність».
2. Захарчук Т. Інноваційні технології навчання в сучасній школі/ Захарчук Т. // Український науковий журнал "ОСВІТА РЕГІОНУ" – 2016. – №4. – 226 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002 [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – С. 11. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/151.html>.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 218 с.

References

1. Zakon Ukrayiny` «Pro innovacijnu diyal`nist`».
2. Zaxarchuk T. Innovacijni texnologiyi navchannya v suchasnij shkoli/ Zaxarchuk T. // Ukrayins`kyj naukovy`j zhurnal "OSVITA REGIONU" – 2016. – #4. – 226 s.
3. Nacional`na doktry`na rozvy`tku osvity`. Zatverdzhena Ukazom Prezy`denta Ukrayiny` vid 17 kvitnya 2002 roku N 347/2002 [Elektronny`j resurs] // Oficijny`j visny`k Ukrayiny`. – 2002. – # 16. – S. 11. – Rezhy`m dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/151.html>.
4. Dy`chkivs`ka I. M. Innovacijni pedagogichni texnologiyi / I. M. Dy`chkivs`ka. – K.: Akademvy`dav, 2004. – 218 s.

Maystruk T. S. Competence basics of introducing innovative learning technologies in primary school.

The article reveals the importance of using innovative pedagogical technologies in elementary school on the basis of the competent approach and the possibility of their introduction into the educational process.

Key words: *technology, innovative pedagogical technologies, competency approach.*

Майструк Т.С. Компетентностный основы внедрения инновационных технологий обучения в начальной школе.

В статье обоснована важность применения инновационных педагогических технологий в начальной школе

на основе компетентностного подхода и возможности их внедрения в учебный процесс.

Ключевые слова: технология, инновационные педагогические технологии, компетентный подход.

УДК 37.091.3:373.3:004.77

Г. В. Марченко,
аспірант кафедри педагогіки
ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Медіакомпетентність як провідна складова професійної компетентності сучасного вчителя

У статті розглянуто медіакомпетентність як складову частину професійної компетентності сучасного педагога. Проаналізовано структуру медіакомпетентності вчителя, визначено рівні її розвитку.

Ключові слова: професійна компетентність, професійно-педагогічна компетентність, медіакомпетентність, медіаосвіта, складові медіакомпетентності.

Постановка проблеми. Глобальний процес інформатизації суспільства ставить нові завдання й перед освітньою системою. Одним із шляхів виховання самостійної, творчої особистості, здатної вільно орієнтуватися в існуючому медіа-світі, є цілеспрямоване, продумане включення сучасних інформаційних засобів у навчально-виховний процес, про що наголошується в таких нормативно-правових актах, як Закон України «Про інформацію» (1992 р.), Закон України «Про освіту», Концепція «Нової української школи» (2016 р.), Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2016 р.) тощо.

Сучасні інформаційні та комунікаційні технології дозволяють індивідуалізувати й активувати освітній процес. Медіа вносять принципові зміни в зміст і методи навчання, дозволяють використовувати особливий тип завдань, спрямованих на рефлексію учнями своєї діяльності, на її саморегуляцію. Це вимагає від вчителя оволодіння системою

професійно-педагогічних компетентностей, де провідне місце належить медіакомпетентності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні засади медіаосвіти представлено в працях К. Безелгет, Д. Букінгем, Д. Консидайн, Л. Мастрман, Е. Харт, Р. Хоббс. Психологічний аспект цієї проблеми досліджували Л. Баженова, О. Бондаренко, Л. Зазнобіна, О. Спічкіна, О. Шарікова. Проблема формування медіакомпетентності педагогів розглядалася І. Доніною, Н. Кузьміною, В. Мантуленко, Л. Найдьоновою, В. Федорова та ін.

Враховуючи тенденції реформування сучасного освітнього середовища, набуває актуальності потреба у формуванні вчителя нового покоління, що здатний створити безпечний інформаційний простір як у школі, так і поза її межами.

Метою статті є проаналізувати особливості медіакомпетентності як провідної складової професійної компетентності сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу. Сучасні медіа виступають як комплексний засіб освоєння людиною навколишнього світу, а такі специфічні риси електронних медіа, як мультимедійність, інтерактивність, моделювання, комунікативність і продуктивність, дозволяють визначати нові освітні функції медіа й розробляти на цій основі медіапродукти навчального призначення.

Розуміння окреслених особливостей дозволяють сучасному педагогу будувати свою діяльність відповідно до сучасних змін в інформаційному світі, враховуючи нові інформаційні потреби сучасних дітей і підлітків, чітко і правильно організувати процес вирішення різних проблем, що виникають у цій сфері, уміло використовувати медіа в процесі підвищення власної професійної кваліфікації [2].

Провідною складовою професійної компетентності сучасного педагога є його медіакомпетентність. Формування й розвиток медіакомпетентності сучасних педагогів знаходяться в тісному взаємозв'язку з формуванням і розвитком основних професійних компетентностей фахівців в сфері освіти. Від того, наскільки розвиненою буде індивідуальність учителя, його свідомість, самостійне мислення, уміння використовувати засоби масової комунікації в освітньому процесі, залежатиме ефективність навчання в школах, ліцєях,

гімназіях, коледжах, технікумах, інших середніх навчальних закладах і установах позашкільної освіти.

Визначаючи велику роль медіа в сучасній освіті, варто підкреслити, що значна частина педагогів використовує медіа лише в аспекті реалізації принципу наочності, не враховуючи інші їхні дидактичні та виховні можливості. Отже, можна вважати цілком очевидною необхідністю цілеспрямоване формування медіаграмотності сучасного педагога, вироблення в нього навичок сприйняття інформації, розуміння особливостей медіаінформації й застосовування її в практичній діяльності, підвищення інформаційної компетентності й ступеня свободи в поводженні з інформаційними потоками.

У зв'язку з цим поняття медіакомпетентності є надзвичайно важливим в структурі професійної майстерності сучасного педагога.

С. Ауфенангер і деякі інші німецькі дослідники виділяють наступні складові медіакомпетентності:

- пізнавальна складова стосується знання, розуміння й аналізу медіа та запропонованої ними інформації;
- моральна складова: медіа повинні розглядатися й оцінюватися в етичному аспекті. Це стосується не тільки медіазмісту, а й етичних аспектів виробництва медіа, їх соціальної сумісності, а також передбачуваних впливів на особистість;
- соціальна складова передбачає соціальний вплив медіа на різні категорії населення та соціальні групи суспільства;
- афективна складова: медіа має виконувати функцію спілкування й отримання задоволення;
- діяльнісна складова: уміння користуватися медіа, самостійно й активно організовувати роботу з ними [2].

Систематизовану структуру медіакомпетентності розробив німецький педагог В. Вебер:

- по-перше, на його думку, це дві форми діяльнісно-орієнтованого аналізу медіа: відбір і використання того, що можуть запропонувати медіа, та розробка свого власного медіа продукту;
- по-друге, в аспектах змісту обидві форми включають: знання та аналітичні здібності, пов'язані з креативними можливостями, на яких засновані різні види медіа; передумови для ефективного використання медіа; економічні,

соціальні, технічні, політичні умови, які пов'язані з виробництвом і розповсюдженням медіапродуктів [1].

А. Федоров склав власну класифікацію показників медіакомпетентності з опорою на шість основних понять медіаосвіти: "агентства медіа" (вивчення роботи, функцій і цілей творців медіатекстів), "категорії медіа" (вивчення типології, видів і жанрів медіа), "технології медіа" (вивчення способів і технологій створення медіатекстів), "мови медіа" (вивчення вербального, аудіовізуального, монтажного ряду медіатекстів), "репрезентації медіа" (вивчення способів подання, переосмислення дійсності в медіатекстах, авторських концепцій), "аудиторії медіа" (вивчення типу аудиторії, типології медіасприйняття) [3]. За таких умов у кожного з семи показників медіакомпетентності А. Федоров виділив наступні рівні розвитку:

- мотиваційний (мотиви контакту з медіатекстами: жанрові, тематичні, емоційні, гносеологічні, психологічні, моральні, інтелектуальні, естетичні та ін.);
- контактний (частота спілкування з медіа й творами медіакультури (медіатекстами);
- інформаційний (знання термінології, теорії та історії медіакультури, процесів масової комунікації);
- перцептивний (здатність до сприйняття медіатекстів);
- інтерпретаційний (вміння критично аналізувати процес функціонування медіа в соціумі і медіатекстів різних видів і жанрів на основі певних рівнів розвитку медіасприйняття й критичного мислення);
- практико-операційний (уміння вибирати ті чи інші медіа і медіатексти, створювати й поширювати власні медіапродукти, самоосвіта в медійній сфері);
- креативний (наявність елементів творчості в різних аспектах діяльності (перцептивній, ігровій, художній, дослідницькій), пов'язаної з медіа).

Важливим моментом у формуванні медіакомпетентності вчителів є її діагностування. У цьому контексті Л. Найдьонов [4] на основі європейських критеріїв медіаграмотності пропонує два фундаментальних її виміри, які можна застосовувати і для діагностування рівня готовності вчителя до здійснення медіаосвіти школярів: індивідуальну компетентність та середовищні чинники.

За визначенням вченого, індивідуальна компетентність –

це здатність особи отримувати, використовувати, аналізувати, розуміти й створювати медіапродукцію. До складу індивідуальної медіакомпетентності входить широкий набір навичок, які дають змогу підвищити рівень обізнаності щодо інформаційного простору, здійснювати критичний аналіз, творчо розв'язувати проблеми, створювати новий зміст (контент) і спілкуватися. У структурі індивідуальної медіакомпетентності вчений виділяє 3 компоненти: технічний, критичний, комунікативний.

Технічний компонент пов'язаний з використанням медіа і концентрується на взаєминах між індивідом і різними медіа-засобами. Технічні навички розвиваються як адаптація індивіда до специфічних вимог, які висувають медіа до своїх користувачів. Важливими при цьому є доступність медіа та готовність до їх використання. Доступність характеризує можливість отримувати доступ до медіа-засобів, а використання – стосується певних дій індивіда при користуванні медіа, коли медіа стає засобом досягнення його мети.

Когнітивний компонент (критичне розуміння) – пов'язаний з когнітивним аспектом критичного усвідомлення й оцінювання змісту медіатексту і концентрується на відносинах між індивідом і змістом (контентом) інформації. У когнітивному компоненті можна виділити 4 важливих для досягнення медіаграмотності типи когнітивних операцій:

- здатність читати і декодувати медіатекст;
- здатність класифікувати медіатексти за його окремими якостями чи за значущістю;
- здатність оцінювати медіа-контент за різними ознаками.

Комунікативний компонент (здатність до спілкування) пов'язаний частково з технічним і когнітивним компонентами, адже здатність спілкуватися за допомогою медіа вимагає і технічних знань, і когнітивних здібностей. Він концентрується на стосунках, які індивід будують з іншими за допомогою медіа-засобів створення контенту, включаючи соціальні відносини, громадську участь тощо.

Враховуючи специфіку професії учителя, до запропонованих Л. Найдьоновим критеріїв індивідуальної медіакомпетентності вчені також додають методичну, яка характеризуватиме здатність викладача проектувати

використання мас-медіа у процесі професійної діяльності [4].

Означені аспекти актуальної проблеми стали стрижневими для медіа-освіти – напряду в педагогіці, що досліджує особливості вивчення закономірностей масової комунікації (преси, ТВ, радіо, відео, Інтернет тощо). З цих причин підготовка сучасного педагога до життя в цілому й професійної діяльності у високорозвиненому інформаційно-комунікаційному середовищі, входить до переліку провідних завдань сучасної освіти.

Висновки. Серед професійних компетентностей сучасного вчителя початкових класів провідне місце належить медіакомпетентності. Це пов'язано з підвищенням інтересу молодого покоління до медіа. Одним із шляхів виховання самостійної, творчої особистості, здатної вільно орієнтуватися в існуючому медіа-світі, є цілеспрямоване, продумане включення сучасних інформаційних засобів в навчально-виховний процес.

Отже, медіакомпетентність сучасного педагога – багатовимірною категорія, яка є провідною складовою частиною педагогічної діяльності в цілому.

Список використаних джерел та літератури

1. Вербер В. Портфоліо медіаграмотності / В. Вербер // Інформатика и образование. – 2002. – № 1. – С. 46 – 52.
2. Єрмоленко А. О. Медіа-компетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога / А. О. Єрмоленко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 137. – С. 330-333.
3. Федоров А. В. Специфіка медіаобразования студентів педагогических вузов / А. В. Федоров // Педагогика. – 2004. – № 4. – С. 43 – 51.
4. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування / В. Д. Шарко // Інформаційні технології в освіті. – 2012. – №13. – С. 84 – 90.
5. Шевирьова І. Г. Аналіз проблеми фориування медіа-компетентності сучасного вчителя початкової школи / І. Г. Шевирьова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – Ч. 1. – №1. – С. 245 – 251.

References

1. Verber V. Portfolio mediagramotnosti / V. Verber // Informatika i obrazovaniye. – 2002. – № 1. – S. 46 – 52.
2. Yermolenko A. O. Media-kompetentnist` yak neobkhidna skladova profesiynoyi maysternosti suchasnogo pedagoga / A. O. Yarmolenko // Visnyk Chernigivs`kogo pedagogichnogo universytetu. Seriya : Pedagogichni nauky. – 2016. – Vyp. 137. – S. 330-333.
3. Fedorov A. V. Spetsyfika mediaobrazovaniya studentov pedagogicheskikh vuzov / A. V. Fedorov // Pedagogika. – 2004. – № 4. – S. 43 – 51.
4. Sharko V. D. Mediakompetentnist` yak skladova metodychnoyi pidgotovky vchytelia ta yiyi diagnostuvania / V. D. Sharko // Informatsiyni tekhnologiyi v osviti. – 2012. – № 13. – S. 84 – 90.
5. Shevir`ova I. G. Analiz problem formuvannia media-kompetentnosti suchasnogo vchytelia pochatkovoyi shkoly / I. G. Shevir`ova // Visnyk Luganskogo natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2016. – Ch. 1. – № 1. – S. 245 – 251.

Marchenko H. Media competence as a leading component of professional competence of a modern teacher.

The article considers media competence as a part of the professional competence of a modern teacher. The author analyzed the structure of media competence of the teacher and defined levels of its development.

Key words: professional competence, professional and pedagogical competence, media competence, media education, components of media competence.

Марченко Г. В. Медиакомпетентность как ведущая составляющая профессиональной компетентности современного учителя.

В статье рассмотрена медиакомпетентность как составная часть профессиональной компетентности современного педагога. Проанализирована структура медиакомпетентности учителя, определены уровни ее

розвиття.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессионально-педагогическая компетентность, медиакомпетентность, медиаобразование, составляющие медиакомпетентности.

УДК 378.147

В. І. Нощенко,
магістрант ННІ педагогіки
(спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»)
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Вдосконалення підготовки майбутнього вчителя музики до позанавчальної діяльності

У статті розглянуто значущість фахової підготовки майбутніх учителів музики до позанавчальної діяльності. Розкрито сутність понять «педагогічні умови», «позанавчальна діяльність», проаналізовано процес підготовки на кінцевому етапі навчання. Розглянуто шляхи вдосконалення професійної підготовки студентів мистецьких спеціалізацій. Зосереджено увагу на тому, що при урахуванні їх індивідуальних особливостей і можливостей помітно підвищується фаховий рівень випускників. Висвітлено застосування міжпредметних зв'язків виконавських, музично-теоретичних дисциплін та методики музичного виховання.

Ключові слова: педагогічні умови, позанавчальна діяльність, фаховий рівень студентів, міжпредметні зв'язки.

Актуальність. У сучасних умовах розвитку суспільства, обумовлених соціально-економічними змінами, особливо значущим постає завдання формування у школярів справжніх людських цінностей та ідеалів. У законі «Про освіту» підкреслюється, що її метою є різнобічний і гармонійний розвиток людини і надалі на цій основі нарощування морального та інтелектуального потенціалу суспільства. Досягнення цієї мети неможливо без залучення молоді до високохудожніх зразків музичного мистецтва [2, с. 24].

У даному контексті діяльність вчителів музики загальноосвітніх шкіл набуває особливого значення. У ситуації, що склалася майже негативного ставлення більшої частини молоді до класичних музичних творів, активного поширення через засоби масової інформації розважальної і, найчастіше, примітивної поп-музики основним джерелом для повноцінного духовного розвитку молодого покоління стає позанавчальна діяльність шкільного вчителя музики. У зв'язку з цим виникає необхідність у переосмисленні професійних і соціальних функцій вчителя музики [4, с. 93]. Зміст діяльності педагога-музиканта, заснований на глибокій базі музичної, психолого-педагогічної та методичної підготовки, має бути міцно пов'язаний із завданнями музичної освіти. Цілком логічно, що наразі актуальним є питання залученні учнів до високохудожніх зразків музичного мистецтва, а немало роль у цьому процесі відіграє позанавчальна діяльність,

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Ідея інноваційних методів підготовки майбутнього вчителя частково висвітлюється у психолого-педагогічній літературі теоретико-методологічного рівня (К. Баханов, І. Бех, І. Богданова, В. Бондар, А. Василюк, Т. Гришина, І. Дичківська, В. Євдокимов, І. Зязюн, А. Каніщенко, Е. Лузік, Г. Падалка, І. Прокопенко, О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва, І. Цюряк. Проблему можливості музичної творчості учнів у позанавчальній діяльності розглядають відомі педагоги: С. Якимчук, О. Ростовський, А. Кондратова та ін.

Аналіз стану професійної підготовки майбутніх учителів музики показав, що студенти мистецьких спеціалізацій мають досить поверхові уявлення про специфіку позанавчальній діяльності вчителя музики, відчувають різні труднощі в її практичному втіленні. Так, лише незначна кількість опитаних студентів виокремлюють позанавчальну роботу серед основних видів діяльності вчителя музики, а аналіз заходів, проведених студентами під час педагогічної практики, показав одноманітність форм і методів вказаного виду роботи.

Таким чином, виникають протиріччя: з одного боку, соціально і науково обґрунтована необхідність у викладацьких кадрах, здатних на високому рівні здійснювати позанавчальну діяльність в загальноосвітній школі, з іншого боку, в системі підготовки майбутніх вчителів ця проблема не

є об'єктом спеціального розгляду. Виявлені протиріччя визначили проблематику нашого дослідження: які застосувати педагогічні умови щодо вдосконалення якості підготовки вчителя музики до позанавчальної діяльності в загальноосвітній школі? Вирішення цієї проблеми ї є **метою** даної статті.

Викладення основного матеріалу. Успішна підготовка майбутніх вчителів музики до позанавчальної діяльності в загальноосвітній школі, на нашу думку, може бути здійснена при реалізації сукупності наступних педагогічних умов:

- послідовне і цілеспрямоване залучення студентів до концертно-виконавської діяльності на всіх етапах навчання у закладі вищої освіти з урахуванням їх індивідуальних особливостей і можливостей;

- координація міжпредметних зв'язків виконавських, музично-теоретичних дисциплін та методики музичного виховання, можливо, за допомогою введення у навчальні плани спецкурсу «Позанавчальна діяльність вчителя музики загальноосвітньої школи»;

- посилення ролі науково-дослідної роботи студентів шляхом інтеграції знань з загально-професійних та спеціальних дисциплін, а також поглиблення змістовної тематики, спрямованої на позанавчальну діяльність вчителя музики в загальноосвітній школі.

Нами виокремлено показники готовності майбутніх учителів до позанавчальної діяльності, а саме:

- наявність стійкого позитивного емоційно-ціннісного ставлення до позанавчальної діяльності вчителя;

- володіння системою спеціальних знань з теорії та історії музики в контексті світового мистецтва, вміння застосовувати їх у позанавчальній діяльності;

- сформованість і вільне володіння системою методичних умінь, необхідних для планування та організації позанавчальної діяльності, наявність організаторських здібностей.

Ми вважаємо, що вдосконалення рівня готовності студентів мистецьких спеціалізацій до позанавчальної діяльності може бути досягнуто при реалізації вище вказаних основних педагогічних умов. Аналіз досвіду навчання у закладі вищої освіти показав, що в силу специфіки навчально-виховного процесу мистецькі напрямки надають

великий потенціал для підготовки студентів до позанавчальної діяльності. Завдання, пов'язані з підготовкою майбутніх учителів до роботи можуть бути успішно реалізовані в процесі вивчення всіх дисциплін, передбачених навчальними планами, а також за участю студентів у позааудиторній творчій діяльності. Студенти мають вільно оволодіти арсеналом професійних умінь, пов'язаних з практичним здійсненням позанавчальної діяльності. Це і музично-виконавська майстерність, їх артистизм, образна, змістовна мова, комунікативні вміння і навички, емоційна переконливість і т.ін..

Незважаючи на це, ми підкреслюємо, що вдосконалення підготовки майбутніх учителів музики до позанавчальної діяльності не буде здійснено в повній мірі без усунення деяких недоліків системи музично-педагогічної освіти, зокрема, відсутність спеціальної дисципліни, яка зорієнтує студентів на комплексне освоєння специфіки такої роботи.

Висновок. З огляду на вище зазначене, ми можемо підтвердити доцільність висунутих педагогічних умов, що сприяють вдосконаленню підготовки майбутнього вчителя музики для їх готовності до позанавчальної діяльності.

Перспективи подальших розвідок. Незважаючи на переконливість отриманих нами даних, ми вважаємо, що вирішення багатьох ключових питань даної проблематики залишається ще в стадії вивчення і вимагає подальших досліджень. Предметом дослідження, зокрема, може бути пошук нових форм і методів музичної освіти, диференційовані методики відповідної підготовки студентів з урахуванням їх цілеспрямованого функціонування в освітніх закладах різного соціально-культурного призначення, вивчення особливостей зарубіжного досвіду профільного навчання у багаторівневій системі педагогічної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Горбатюк О.В. Особистісно орієнтований підхід до навчання в ВНЗ у сучасних умовах / О. В. Горбатюк // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна. – 2014. – Вип. 20. – С. 252-253. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_ped_2014_20_86.
2. Горбенко С.С. Історія гуманізації музичної освіти: навч.

посіб. / Сергій Семенович Горбенко. – Кам'янець-Подільський: ПП «Зволейко», 2007. – 348с.

3. Зязюн І. А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / ред. кол. І. А. Зязюн та ін. – Київ-Вінниця, 2000. – 363 с.

4. Ліхницька Л. М. Педагогічні умови формування готовності викладачів мистецьких дисциплін до здійснення інноваційної діяльності / Л. М. Ліхницька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 10(2). – С. 92-97. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10(2)_17).

5. Машкіна Л.А. Підготовка майбутнього педагога до реалізації особистісно орієнтованого навчання / Л. А. Машкіна // Педагогічний дискурс. – 2013. – Випуск 14. – С. 315-318.

6. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: монографія / В. Ф. Орлов; за заг. ред. І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка. – 2003. – 262 с.

7. Федоришин В. І. Фахово-орієнтаційний напрям забезпечення свідомого ставлення майбутніх учителів музики до вибору стратегії практичної діяльності / В. І. Федоришин // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 10(2). – С. 174-180. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10(2)_30).

8. Цюряк І.О. Особистісний підхід у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики / упоряд. І. О. Цюряк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – 60 с.

9. Ярошевська Л.В. Особливості формування музичних здібностей у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва / Л. В. Ярошевська // Наукові записки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 155. – Серія Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 150 – 155.

References

1. Gorbatyuk O.V. Osoby`stisno oriyentovany`j pidxid do navchannya v VNZ u suchasny`x umovax / O. V. Gorbatyuk // Zbirny`k naukovy`x prac` Kam'yanecz`-Podil`s`kogo nacional`nogo universy`tetu im. Ivana Ogiyenka. Seriya : Pedagogichna. – 2014. – Vy`p. 20. – S. 252-253. – Rezhy`m dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppkped_2014_20_86.
2. Gorbenko S.S. Istoriya gumanizaciyi muzy`chnoyi osvity`: navch. posib. / Sergij Semenovych Gorbenko. – Kam'yanecz`-Podil`s`ky`j: PP «Zvolejko», 2007. – 348 s.
3. Zyazyun I. A. Suchasni dy`dakty`chni modeli i logika uchinnya. Suchasni informacijni texnologiyi ta innovacijni metody`ky` navchannya u pidgotovci faxivciv: metodologiya, teoriya, dosvid, problemy`: zb. nauk. prac` / red. kol. I. A. Zyazyun ta in. – Ky`yiv-Vinny`cya, 2000. – 363 s.
4. Lixicz`ka L. M. Pedagogichni umovy` formuvannya gotovnosti vy`kladachiv my`stecz`ky`x dy`scy`plin do zdijsnennya innovacijnoyi diyal`nosti / L. M. Lixicz`ka // Visny`k Lugans`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky`. – 2013. – # 10(2). – S. 92-97. – Rezhy`m dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10(2)_17).
5. Mashkina L.A. Pidgotovka majbutn`ogo pedagoga do realizaciyi osoby`stisno oriyentovanogo navchannya / L. A. Mashkina // Pedagogichny`j dy`skurs. – 2013. – Vy`pusk 14. – S. 315-318.
6. Orlov V.F. Profesijne stanovlennya majbutnix uchy`teliv my`stecz`ky`x dy`scy`plin: teoriya i texnologiya: monografiya / V. F. Orlov; za zag. red. I. A. Zyazyuna. – K. : Naukova dumka. – 2003. – 262 s.
7. Fedory`shy`n V. I. Faxovo-oriyentacijny`j napryam zabezpechennya svidomogo stavlennya majbutnix uchy`teliv muzy`ky` do vy`boru strategiyi prakty`chnoyi diyal`nosti / V. I. Fedory`shy`n // Visny`k Lugans`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky`. – 2013. – # 10(2). – S. 174-180. – Rezhy`m dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10(2)_30).
8. Cyuryak I.O. Osoby`stisny`j pidxid u dy`ry`gents`ko-xorovij pidgotovci majbutn`ogo vchy`telya muzy`ky` / uporyad. I. O. Cyuryak. – Zhy`tomy`r: Vy`d-vo ZhDU im. I. Franka, 2008. –

60 s.

9. Yaroshevs`ka L.V. Osobly`vosti formuvannya muzy`chny`x zdibnostej u dy`ry`gents`ko-xorovij pidgotovci majbutn`ogo vchy`telya muzy`chnogo my`stecztva / L. V. Yaroshevs`ka // Naukovi zapy`sky` / red. kol. : V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko ta in. – Vy`pusk 155. – Seriya Pedagogichni nauky`. – Kropy`vny`cz`ky`j: RVV KDPU im. V. Vy`nny`chenka, 2017. – S. 150 – 155.

Noshchenko V.I. Improving the preparation of the future music teacher for extracurricular activities.

The article discusses the importance of professional training of future music teachers for extracurricular activities. The author reveals the essence of the concepts “pedagogical conditions”, “extracurricular activities”, analyzes the process of preparation at the final stage of education. The ways of improving the professional training of students in the field of art are considered. Attention is focused on the fact that, taking into account their individual characteristics and capabilities, the professional level of graduates significantly increases. Highlights the use of interdisciplinary connections performing, musical-theoretical disciplines and methods of musical education.

Key words: pedagogical conditions, extracurricular activities, students' professional level, interdisciplinary communication.

Нощенко В.И. Усовершенствование подготовки будущего учителя музыки к внеучебной деятельности

В статье рассматривается значимость профессиональной подготовки будущих учителей музыки к внеучебной деятельности. Автор раскрывает сущность понятий «педагогические условия», «внеучебная деятельность», анализирует процесс подготовки на конечном этапе обучения. Рассмотрены пути совершенствования профессиональной подготовки студентов специализаций искусства. Внимание сосредоточено на том, что при учете их индивидуальных особенностей и возможностей заметно повышается профессиональный уровень выпускников. Освещены применения межпредметных связей исполнительских, музыкально-теоретических дисциплин и

методики музыкального воспитания.

Ключевые слова: педагогические условия, внеучебная деятельность, профессиональный уровень студентов, межпредметные связи.

УДК 021.4

С. М. Перковська,
магістрант ННІ педагогіки
(спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»)
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

До питання застосування інформаційних технологій у культурно-просвітницькій діяльності бібліотек

У статті розглядаються інформаційні технології у культурно-просвітницькій діяльності бібліотек. Автор розкриває сутність понять «культурно-просвітницька діяльність», «інформаційні технології», аналізує специфіку соціально-культурної роботи бібліотек. Увагу зосереджено на тому, що інформаційні ресурси є незамінним інструментом в процесі управління культурною діяльністю суспільства. Висвітлено можливість сучасних інформаційних технологій регулярно здійснювати соціально-культурний моніторинг, відслідковувати стан і проблеми функціонування об'єктів культурної сфери того чи іншого регіону, проводити маркетингові дослідження тощо.

Ключові слова: сучасні інформаційні технології, культурно-просвітницька діяльність, бібліотека, інформаційні ресурси.

Актуальність. Стрімка трансформація суспільства створює цілі галузі діяльності, що вимагають професійного забезпечення, розширює коло проблем, вирішення яких неможливо на основі минулого досвіду. Тому проблема культурно-просвітницької діяльності бібліотеки в роботі зі студентами набуває в даний час в Україні неабиякої актуальності. Професійна діяльність працівника бібліотеки відноситься до особливого виду допомоги, яка спрямована на підтримку і супровід особистості в проблемні періоди,

зокрема, її розвитку, підготовки, професійного становлення та самореалізації. Все це дозволяє охарактеризувати культурно-просвітницьку діяльність бібліотеки як творчу, інноваційну. Тому, для спеціаліста, який здійснює цю складну соціальну роботу, якими є бібліотечний працівник, інформаційна культура є професійно важливою. При цьому важлива і особистісна готовність самого бібліотекаря до самореалізації у зазначених умовах.

У новій інформаційно-технологічній ситуації переосмислюється і роль бібліотеки в науково-освітньому процесі: бібліотека перетворюється в інформаційний центр, що забезпечує користувачам доступ до світового інформаційного простору, стає ядром процесу, а не допоміжним підрозділом в освітньому просторі ВНЗ. У цих умовах завданням бібліотек стає не тільки забезпечення доступу до інформації, а й формування у студентів культури іншого типу - інформаційної, що є основою професійної складової, яка забезпечує якість професійної діяльності та самореалізації особистості.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. За останній час з'явилася спеціальна література, яка розглядає широке коло проблем, пов'язаних із застосуванням культурно-просвітницьких та інформаційних технологій в соціокультурній сфері, використанням сучасних засобів, форм, методів, що досліджує актуальні аспекти теорії вказаної діяльності, де ключовим розділом стають інформаційні технології.

Аналіз доступних інформаційних джерел показує, що на даний момент недостатньо вивчений процес формування культурно-просвітницької діяльності бібліотеки, який враховує особливості вищої психолого-педагогічної освіти бібліотекаря, хоча теоретичні і практичні передумови в педагогіці, психології, соціології та філософії є. Цими питаннями опікуються сучасні науковці, зокрема, І. Давидова, С. Зозуля, О. Іванкевич, В. Пальчук, М. Слободяник, А. Чачко, О. Черних та ін. Проте, аналіз вітчизняного досвіду функціонування інформаційно-аналітичних підрозділів в структурі національних бібліотек дає підстави для висновку, що недосконала нормативно-правова база та брак фінансування не дають змоги таким відділам здійснювати повномасштабні міжпредметні

дослідження, обмежуючи дослідницьке поле інформаційно-комунікаційною тематикою.

Метою статті є аналіз сутності інформаційних технологій культурно-просвітницької діяльності бібліотеки.

Викладення основного матеріалу. При вивченні сутності та специфіки інформаційних технологій культурно-просвітницької діяльності слід розглянути такі поняття, як «технологія», «інформаційні технології», а також з'ясуємо деякі їх особливості.

Термін «технологія» з'явився зовсім недавно, але вже міцно увійшов як в педагогічний лексикон, так і в термінологію соціально-культурної сфери.

Словник іншомовних слів визначає технологію як «сукупність способів переробки матеріалів, виготовлення виробів і процеси, що супроводжують ці види робіт». Оскільки результатом технології є не лише продукти, але і послуги, то поняття технології визначається як «комплекс наукових та інженерних знань, втілених в способах і засобах праці, наборах матеріально-речових факторів виробництва, видах їх поєднання для створення певного продукту або послуги» [7].

До сучасної технології висуваються наступні вимоги: високий ступінь поділу процесу на стадії (фази); системна повнота (цілісність) процесу, який повинен включати весь набір елементів, що забезпечують необхідну завершеність дій людини в досягненні поставленої мети; регулярність процесу і однозначність його фаз, що дозволяють застосовувати середні величини при охарактеризуванні цих фаз, а отже їх стандартизації і уніфікації; нерозривна пов'язаність із процесом і сукупністю дій, які виконуються в часі; здійснення технологічного процесу в штучних системах, створених для забезпечення реалізації певних потреб.

Так, можна інтерпретувати поняття «технологія» в широкому сенсі. З іншого боку, в більш вузькому означення технології формулюється наступним чином: технологія - це набір способів, засобів вибору і здійснення керуючого процесу з множини можливих його реалізацій.

У зв'язку з тим, що комп'ютеризація охопила всі сфери діяльності, активно стали розвиватися такі технології як: педагогічні, дозвільні, соціально-культурні, просвітницькі та інші. У сучасному світі інформація є одним з найважливіших ресурсів і, в той же час, однією з рушійних сил розвитку

людського суспільства. Інформаційні процеси, що відбуваються в матеріальному світі, живій природі і людському суспільстві вивчаються всіма науковими дисциплінами від філософії до маркетингу. У довідкових виданнях, зокрема, електронних ресурсах поняття «інформація» розглядається, як - відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т. п.); з середини ХХ ст. термін «інформація» перетворився в загальнонаукове поняття, що включає обмін відомостями між людьми, людиною і автоматом, автоматом і автоматом і т.д.

Найважливішим напрямком роботи кожної муніципальної бібліотеки є, на нашу думку, соціокультурна діяльність, успішність якої стає одним з факторів затребуваності бібліотеки. Відбуваються соціально-економічні зміни в країні, реалізація політичних та соціальних реформ, розмежування повноважень між центральною, регіональною і муніципальною владою впливають на розвиток соціокультурної діяльності бібліотеки. Основними функціями муніципальних бібліотек є інформаційна, освітня, культурна, а також соціальні: комунікативна, дозвілєва, компенсаторна.

Муніципальна бібліотека як дієвий суб'єкт місцевого самоврядування, використовує в своїй роботі потужний арсенал різноманітних технологій, моделей, прийомів, методів, форм, функцій. Підвищенню якості обслуговування користувачів бібліотеки сприяє освоєння нових інтерактивних форм роботи: ВООК-форум, буккросинг, арт-подіум, нічний фен-бум, бібліотечний нон-стоп та ін. Сьогодні при роботі з читачем неможливо обійтися без інформаційних технологій, які стрімко увійшли в бібліотечну діяльність, відкривши принципово нові можливості для її вдосконалення. Організація і проведення різних заходів з використанням технічних засобів, таких, як: телемости, віртуальні конференції, круглі столи, літературні вітальні з електронними презентаціями, бібліотечні проекти - все це сприяє формуванню іміджу бібліотеки як сучасного культурного та інформаційного центру.

В інформаційних технологіях соціально-культурної діяльності бібліотек найбільшу значущість починає відігравати Інтернет. Інтернет-конференції в реальному часі дозволяють організувати вільні дискусії та бесіди, телекомунікаційна

конференція з відстроченим доступом являє собою обмін письмовою інформацією.

Висновок. З огляду на зазначене, ми можемо стверджувати, що завдяки інформаційним вище технологіям соціально-культурна сфера суспільства стає важливим фактором реалізації принципів вільного висловлювання думок та свободи слова.

Перспективи подальших розвідок. Питання, що порушується у статті, не вичерпує усіх аспектів проблеми. Подальшого опрацювання потребують, зокрема, питання іміджу бібліотекарів і бібліотеки, що мають їх формувати й просувати разом. Спеціаліст має становити гармонійну єдність із закладом, який представляє, резонувати з ним, робити внесок у його розвиток, використовуючи можливості сучасних технологій і власний творчий потенціал.

Список використаних джерел та літератури

1. Богун Н. Назустріч користувачам: віртуальна довідка в комунікаційному середовищі : (за матеріалами зарубіжної періодики) / Н. Богун. – Бібліотечна планета. – 2013. – № 4. – С. 9-11.

2. Грабар Н. Інформаційні потреби та інформаційна культура в сучасному вимірі / Н. Грабар, Т. Соколовська // Бібл. форум. – 2014. – № 3. – С. 5.

3. Інноваційна діяльність у бібліотеках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zounb.zp.ua/node/1094>.

4. Кобелєв О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні / О. М. Кобелєв. – Харків : ХДАК, 2012. – 246 с.

5. Моніторинг та інформаційне моделювання засобів масової інформації : [монографія] / В. В. Різун [та ін.]. – Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2007. – 272 с.

6. Онищенко О. С. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2011. – 232 с.

7. Технологія: поняття, основні властивості і процеси [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/19530403/informatika/tehnologiya_po

nyattya osnovni vlastivosti protsesi informatsiya dani znannya obyekti.

References

1. Bogun N. Nazustrich kory`stuvacham: virtual`na dovidka v komunikacijnomu seredovy`shhi : (za materialamy` zarubizhnoyi periody`ky`) / N. Bogun. – Bibliotechna planeta. – 2013. – # 4. – S. 9-11.

2. Grabar N. Informacijni potreby` ta informacijna kul`tura v suchasnomu vy`miri / N. Grabar, T. Sokolovs`ka // Bibl. forum. – 2014. – # 3. – S. 5.

3. Innovacijna diyal`nist` u bibliotekax [Elektrony`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.zounb.zp.ua/node/1094>.

4. Kobyelyev O. M. Informacijna anality`ka v strukturi bibliotechnoyi diyal`nosti v Ukrayini / O. M. Kobyelyev. – Xarkiv : XDAK, 2012. – 246 s.

5. Monitory`ng ta informacijne modelyuvannya zasobiv masovoyi informaciyi : [monografiya] / V. V. Rizun [ta in.]. – Ky`yiv : VPCz «Ky`yivs`ky`j un-t», 2007. – 272 s.

6. Ony`shhenko O. S. Integraciya Ukrayiny` u svitove spivtovary`stvo v konteksti rozvy`tku bibliotechny`x informacijny`x tehnologij / [O. S. Ony`shhenko, L. A. Dubrovina, V. M. Gorovy`j ta in.] ; NAN Ukrayiny`, Nacz. b-ka Ukrayiny` im. V. I. Vernads`kogo. – Ky`yiv : NBUV, 2011. – 232 s.

7. Teknologiya: ponyattya, osnovni vlasty`vosti i procesy` [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: https://pidruchniki.com/19530403/informatika/tehnologiya_ponyattya_osnovni_vlastivosti_protsesi_informatsiya_dani_znannya_obyekti.

Perkovskaya, S. M. On the Question of Using Information Technologies in Cultural and Educational Activities of Libraries.

The article discusses information technology in the cultural and educational activities of libraries. The author reveals the essence of the concepts of "cultural and educational activities", "information technology", analyzes the specifics of the socio-cultural work of libraries. Attention is focused on the fact that information

resources are an indispensable tool in the management of the cultural activities of society. The possibility of modern information technologies to regularly carry out socio-cultural monitoring, monitor the status and problems of the functioning of cultural objects of a particular region, conduct marketing research, etc., is highlighted.

Key words: modern information technologies, cultural and educational activities, library, information resources.

Перковская С. Н. К вопросу о применении информационных технологий в культурно-просветительской деятельности библиотек.

В статье рассматриваются применение информационных технологий в культурно-просветительской деятельности библиотек. Автор раскрывает сущность понятий «культурно-просветительская деятельность», «информационные технологии», анализирует специфику социально-культурной работы библиотек. Внимание сосредоточено на том, что информационные ресурсы являются незаменимым инструментом в процессе управления культурной деятельностью общества. Освещены возможность современных информационных технологий регулярно осуществлять социально-культурный мониторинг, отслеживать состояние и проблемы функционирования объектов культурной сферы того или иного региона, проводить маркетинговые исследования и тому подобное.

Ключевые слова: современные информационные технологии, культурно-просветительская деятельность, библиотека, информационные ресурсы.

О. М. Приступко,
викладач

(КЗ вищої освіти «Житомирський
базовий фармацевтичний коледж»)

**Формування навчальної мотивації студентів коледжу
у процесі вивчення фармацевтичної хімії засобами
використання соціальних мереж**

У статті актуалізовано проблему впливу соціальних мереж на формування позитивної мотивації до навчання у процесі вивчення фармацевтичної хімії.

Ключові слова: *навчальна мотивація, студенти коледжу, процес вивчення фармацевтичної хімії, соціальні мережі.*

Актуальність теми. Фармацевтична галузь на сьогодні стрімко розвивається та висуває випускнику закладу вищої освіти високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання поставлених завдань, тому мотивація в процесі навчання студентів фармацевтичного коледжу займає важливе місце.

Однією з вимог сьогодення є впровадження в практику нових перспективних педагогічних технологій, які сприятимуть формуванню критичного мислення студентів та творчого підходу до процесу підготовки до занять, при цьому активізують навички самостійної обробки інформації.

Постановка проблеми. На сьогодні в розвинених країнах світу користувачами мережі Інтернет являється ледь не кожна людина, адже це невичерпне джерело інформації, що постійно оновлюється. При цьому соціальні мережі – це один із найбільш популярних сервісів серед молоді, тому питання використання можливостей соціальних мереж в освіті для ефективного навчання залишається досі відкритим.

Ступінь дослідженості проблеми. Проблему використання соціальних мереж в навчальному процесі висвітлено в роботах С. В. Івашньої, О. А. Клименко, С. С. Крибель, О. В. Феценко, О. С. Дуценко, О. В. Щербаков, Г. А. Щербина, А. В. Яцишин. В свою чергу використання комп'ютерної техніки в професійному навчанні показано в роботах Р. Гуревича, М. Кадемїї, І. Петрицина та ін.

Метою цієї статті є дослідження впливу соціальних мереж на формування позитивної мотивації до навчання у процесі вивчення фармацевтичної хімії.

Основний текст статті. У сучасному суспільстві не можливо уявити підлітка без телефону в руках, та у якого немає сторінки хоча б у одній із соціальних мереж. Нинішнє покоління студентів активно використовують ресурси мережі

Інтернет, яка має вражаючі інформаційні можливості та величезну низку послуг, які можна використати не лише як засіб комунікації, розваг та перегляду фото- і відеосюжетів, а й в навчальних цілях.

С. В. Івашнюва визначає поняття «соціальна мережа» як віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, у тому числі обмін даними між користувачами, який передбачає попереднє створення облікового запису.

Використання ресурсів Інтернет у підготовці майбутнього фахівця фармацевта полягає в тому, що студентам не просто надаються технічні засоби, але й здійснюється процес розвитку мислення та аналітичної обробки інформації, пошук шляхів реалізації певної проблеми, колективне її обговорення та прийняття рішення, що дає можливість колективно та індивідуально навчатися, формувати власну поведінку, обирати розв'язок реалізації різноманітних ситуацій. Адже різноманіття джерел в Інтернеті настільки велике, що вирішити, як саме використовувати знайдений матеріал, вимагатиме чималих зусиль, досвіду і розуміння інформації.

Інтернет відкриває більш широкий світ, де студенти розширюють коло спілкування, виникає можливість працювати над проектами спільно, доступність необхідної інформації у будь-який зручний для користувача час. Подібна перспектива створює сильну мотивацію для пізнавальної діяльності.

Для кращого закріплення теоретичних знань з предмету фармацевтичної хімії та підвищення навчальної мотивації при підготовці студентам було запропоновано використати одну із соціальних мереж. Щоб зменшити кількість матеріалу, який необхідно опрацювати студенту ми спонукали створити сторінки обраних лікарських засобів окремої теми, яка б містила всю інформацію про нього за заданою схемою: історія відкриття, цікаві факти про лікарський засіб та всі пункти фармакопейної схеми вивчення субстанції, за якою ми працюємо на кожному занятті з фармацевтичної хімії.

Як приклад:

✓ Ім'я користувача – назва лікарського засобу в редакції ДФУ (українською та латинською мовами).

✓ Головне фото сторінки – формула та будова лікарського засобу.

✓ Дата народження – дата відкриття лікарського засобу.

✓ Місце народження – країна, де було відкрито лікарський засіб.

✓ Батьки – вчені, які відкрили лікарський засіб (синтезували його).

✓ Родичі – лікарські засоби з однієї групи.

✓ Захоплення – описані властивості лікарського засобу.

✓ Альбоми – ідентифікація, кількісне визначення, особливості застосування.

Доступ до інформації на сторінках відкритий для користування студентам, які працювали над їх створенням, а також дозволено використовувати її при опитуванні на заняттях та на іспиті. В таких випадках кожен зі студентів намагається наповнити сторінку лікарського засобу по максимуму правильною та корисною інформацією. Для цього потрібно уважно опрацювати достатньо велику кількість літературних джерел, обрати потрібні пункти та використати їх в роботі. Проте, враховуючи, що кожен відповідає лише за одну із субстанцій, то велика кількість навчального матеріалу розділяється між студентами групи і підготовка до заняття у окремого студента займала не так багато часу.

О. В. Щербаков та Г. А. Щербина в своїй роботі відмічають ряд переваг використання соціальних мереж в процесі навчання:

✓ зрозумілість інтерфейсу соціальних мереж більшої частини інтернет-аудиторії: заощадження часу, минаючи етап адаптації студентів до нового комунікативного простору;

✓ високий рівень взаємодії викладача та студента: безперервність навчального процесу;

✓ можливість поєднання індивідуальних і групових форм роботи;

✓ можливість колективної оцінки процесів і результатів роботи, спостереження за розвитком кожного учасника і оцінки його внеску в колективну діяльність.

Використання інформаційних технологій та мережі Інтернет в процесі навчання дозволяє активізувати сприйняття навчальної інформації, урізноманітнити сам

навчальний матеріал, розширити форми і види контролю навчальної діяльності, зацікавити студента. Окрім того на сьогодні розроблено багато освітніх електронних платформ і програм із різних навчальних дисциплін, електронні підручники, енциклопедії, словники, які широко використовуються у навчальному процесі.

Враховуючи всі переваги й можливості сучасних інформаційних технологій, не варто забувати, що комп'ютер, все ж таки не може повністю замінити викладача.

Отже, мотивація до навчання не виникає із задатків і здібностей студента, вона формується на основі позитивного емоційного ставлення до різних сторін і учасників педагогічного процесу: до викладача, як яскравої, привабливої особистості і носія цікавих знань; до одногрупників, як однолітків, з якими можна змагатися в ерудиції, кмітливості тощо; до організації навчальної діяльності. В свою чергу соціальні мережі надають можливість зробити навчальний процес цікавішим, творчим, реалізувати різні форми навчання. Важливим у мотивації студентів до навчання являється бажання викладача бути сучасним, використовувати нові методики у викладанні. Правильна мотивація сприяє кращому засвоєнню знань студентами, дає вихідну базу для самостійного опрацювання наукової літератури, до засвоєння матеріалу різними способами, через різні джерела.

Список використаних джерел та літератури

1. Івашнова С.В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті / Івашнова С.В. // Наукові записки НДУ ім.М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – №2 – С. 15-17.

2. Гуревич Р. Інтернет і його соціальні мережі в сфері освіти: напрями використання / Р. Гуревич / зб. наук. пр. III Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» – С. 52-56.

3. Дущенко О. С. Перспективи використання соціальних мереж в освіті / О. С. Дущенко // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2015». – Київ, 10 грудня 2015 р.

4. Щербаков О.В. Соціальна мережа для підтримки навчального процесу у ВНЗ [Електронний ресурс] / О. В. Щербаков, Г. А. Щербина // Системи обробки інформації: зб. наук. праць. / М-во оборони України, Харк. ун-т Повітр. сил ім. Івана Кожедуба. – 2012. – Вип. 8 (106): Проблеми і перспективи розвитку IT-індустрії. – С. 159-162.

5. Яцишин А.В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти / А. В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті: зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2014. – № 19. – С. 119-126.

References

1. Ivashnova S.V. Vy`kory`stannya social`ny`x servisiv ta social`ny`x merezh v osviti / Ivashnova S.V. // Naukovi zapu`sky` NDU im.M.Gogolya. Psy`xologo-pedagogichni nauky`. – 2012. – #2 – S. 15-17.

2. Gurevy`ch R. Internet i jogo social`ni merezhi v sferi osvity`: napryamy` vy`kory`stannya / R. Gurevy`ch / zb. nauk. pr. III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Informacijno-komunikacijni texnologiyi v suchasnij osviti: dosvid, problemy`, perspekty`vy`» – S. 52-56.

3. Dushhenko O.S. Perspekty`vy` vy`kory`stannya social`ny`x merezh v osviti / O. S. Dushhenko // Materialy` III Vseukrayins`koyi naukovoprakty`chnoyi konferenciyi molody`x ucheny`x «Naukova molod`-2015». – Ky`yiv, 10 grudnya 2015 r.

4. Shherbakov O.V. Social`na merezha dlya pidtry`mky` navchal`nogo procesu u VNZ [Elektronny`j resurs] / O. V. Shherbakov, G. A. Shherby`na // Sy`stemy` obrobky` informaciyi: zb. nauk. pracz`. / M-vo oborony` Ukrayiny`, Xark. un-t Povitr. syl` im. Ivana Kozheduba. – 2012. – Vy`p. 8 (106): Problemy` i perspekty`vy` rozvy`tku IT-industriyi. – S. 159-162.

5. Yacy`shy`n A.V. Zastosuvannya virtual`ny`x social`ny`x merezh dlya potreb zagal`noyi seredn`oyi osvity` / A. V. Yacy`shy`n // Informacijni texnologiyi v osviti: zb. nauk. pracz`. – Xerson : XDU, 2014. – # 19. – S. 119-126.

Pristupko O.M. Formation of educational motivation of college students in the process of studying pharmaceutical chemistry using social networks.

The article actualizes the problem of the influence of social

networks on the formation of positive motivation to learn in the process of studying pharmaceutical chemistry.

Key words: *learning motivation, college students, the process of studying pharmaceutical chemistry, social networks.*

Приступко О.Н. *Формирование учебной мотивации студентов колледжа в процессе изучения фармацевтической химии средствами использования социальных сетей.*

В статье актуализирована проблема влияния социальных сетей на формирование положительной мотивации к обучению в процессе изучения фармацевтической химии.

Ключевые слова: *учебная мотивация, студенты колледжа, процесс изучения фармацевтической химии, социальные сети.*

УДК 82.09

В. Ю. Сергієнко,
аспірант кафедри германської філології
та зарубіжної літератури
ННІ іноземної філології
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Автор, персонаж та наратор в подієвості літературного твору

У статті автор, персонаж і наратор розглянуті як невід'ємні елементи літературного твору, визначено їх роль у побудові сюжету, утворенні предметного світу, структурі оповіді, значення в художньому цілому.

Ключові слова: *автор, персонаж, наратор, подія, оповідь.*

Кожен літературний твір є безмежним за змістом, вічним в часі та благородним з точки зору його створення як такого. За М. М. Бахтіним, художній твір – це сказане письменником чи поетом слово про світ, акт реалізації художньо обдарованої особистості в навколишній дійсності, адже література – це

мистецтво слова, а слово – точніше, людська мова – “універсальний засіб пізнання життя” [6, с. 43]. Тому саме в літературному творі огляд життя може бути поданий у всеосяжному охопленні, з повною деталізацією подій і образів, що становлять твір в цілому.

У творі автор репродукує безпосередньо те, що стосується його самого, чи то події і проблеми епохи, в яку він жив і творив, чи то розвінчування певних ідеалів, прагнення змалювати щось таке, що, на його думку, має бути донесено до читачів. Причому письменник, “вдихнувши життя в твір, як би відходить в сторону, і твір починає жити за власними законами” [5, с. 23].

Літературний твір – це єдність зображуваного та пізнавального аспектів. Перший з них можна визначити як зовнішній зміст літературного твору, те, що лежить на поверхні і не вимагає особливих зусиль в його визначенні. Пізнавальний аспект – внутрішній зміст твору, це все те, що з самого початку закладено автором, можна сказати, серцевина творіння. Саме за допомогою персонажів, наділених певними рисами, подій та перипетій, які з ними відбуваються, виражаються авторські життєві орієнтири смисли, істини. За таких обставин “образ персонажа (подобно всем иным звеньям словесно-художественной формы) предстает как воплощение писательской концепции, идеи, т. е. как нечто целое в рамках иной, более широкой, собственно художественной целостности (произведения как такового)” [8, с. 119].

Через образи персонажів, їхні характери автор прагне показати “загальне і закономірне через приватне і конкретне” [10, с. 25]. Ідейний зміст твору відкривається і розшифровується по мірі розвитку сюжету і перевтілення характерів героїв. В. Е. Халізов вважає, що персонаж має як би дуальну природу. З одного боку він виступає як “суб'єкт зображуваного дії, є стимулом розгортання подій, що становлять сюжет”, а з іншого боку персонаж “має в складі твору значимість самотійну, незалежну від сюжету: він виступає як носій стабільних і стійких властивостей, рис, якостей” [8, с. 113].

У художньому творі присутні ті чи інші відносини (дистанція по В. Е. Халізову) між автором і персонажем. Автор може описувати свого героя, як би ідеалізуючи його, а може

зобразити з якоїсь насмішкою, дивлячись на нього зверхньо, таким чином, зневажаючи його. Поширеною дистанцією все ж є та, якій притаманна рівність. Причому, М. М. Бахтін зауважив, що саме завдяки таким рівноправним відносинам може виникнути діалог між автором і змальованим ним персонажем. Тому, персонаж постає, з одного боку, як характер, з іншого – як “художній образ, що втілює даний характер з тим або іншим ступенем естетичної досконалості” [9, с. 166].

Поняття “персонаж” (герой) – найважливіше при аналізі епічних творів, де саме персонажі, що утворюють певну систему, і сюжет (система подій) “складають основу предметного світу” [9, с. 165]. Сюжет епічного твору, що складається з дій зображених персонажів, володіє індивідуальною специфікою. Сюжет – це самобутній, суб'єктивний хід подій, який зображений в творі. Він є однією з найважливіших сторін його (твору) художньої форми. Всі елементи композиції художнього твору передаються за допомогою власне авторської мови і мови персонажів. Тому розвиток сюжету і відображення зображуваного здійснюється за допомогою саме цих двох мовних форм, “кожна фраза авторської мови і мови персонажів так чи інакше висвітлює певний етап розвитку сюжету” [10, с. 146]. Автор в епічному творі часто виступає як оповідач, “ведущий рассказ от третьего лица, во внесубъектной, безличной форме, он может передоверять свои сюжеты сочиненному им, подставному рассказчику (участнику событий, хроникеру, очевидцу и пр.) или рассказчикам, которые могут быть, таким образом, персонажами собственного повествования” [9, с. 11].

До того ж, в літературному творі, крім автора, наявна ще одна інстанція – сполучна ланка між автором і оповідним світом – наратор (оповідач), “відповідальний за вербалізацію, тобто вираз у мовній формі художньої інформації” [2, с. 15]. Дане введення не є випадковим: автор використовує його в своїх певних творчих цілях. Оповідач повідомляє читачеві необхідну інформацію про події, які відбулися або події, які відбудуться, оцінює явища та предмети в силу своєї поінформованості та розважливості.

Наприклад, О. Ткачук, автор наратологічного словника, говорить про те, що поняття наратора ототожнюють із поняттям оповідача, розповідача чи повістяря, оскільки це є

фіктивна особа, створена автором чи письменником [7]. Саме за допомогою наратора, наділеного індивідуальним світоглядом, особистісними переконаннями і позиціями, характерною для нього манерою оповіді, ми знайомимося з оповідним світом. Письменник прагне таким чином показати його власні думки, відобразити життєві орієнтири, якими він керується, продемонструвати суб'єктивну позицію наратора до оповідних подій. Автор намагається відокремити його точку зору від своєї, показати його цілком незалежним і винятковим.

Подія – це значне явище, дія або діяльність певної особи як життєвий факт в просторово-часовому континуумі. У літературознавстві дане поняття займає важливе місце, адже сукупність подій і є твір. Повноцінний цілісний художній твір складається з подій, пов'язаних між собою причинно-наслідковим зв'язком, за допомогою яких відображається сюжет і вимальовується ідейна характеристика всього творіння. Навіть сам процес оповіді, зображення того, що розповідається – це подія. Наприклад, Ю. Лотман в монографії “Структура художественного текста” визначає подію двозначно: як “переміщення персонажа через кордон семантичного поля” і як те, що “сталось, але могло і не статися” [4], і таким чином він «апелює водночас до внутрішньотекстових структурних закономірностей і до створюваної цілісної картини світу, споглядання та осмислення якої відбувається на рівні не тексту, а твору, включеного в складні комунікативні процеси в широкому контексті того чи іншого типу культури: лише у такому контексті можна розмірковувати про те, чи є той або інший факт подією, оцінювати подієвий масштаб зображуваного [1, с. 15].

Згідно з концепцією М. М. Бахтіна про те, що у творі перед нами дві події – подія, про яку розказано в творі, і подія самого розповідання, причому ці події відбуваються в різні часи і у різних місцях, і в той же час вони нерозривно об'єднані в єдиній, але складній події, яку ми можемо визначити як художній твір [3, с. 459].

В свою чергу В. Шмід акцентує увагу на тому, що в оповідному творі “не лише оповідається (наратором) історія, але також зображується (автором) оповідний акт”, тобто витворюється характерна для оповідного мистецтва “подвійна

структура комунікативної системи, що складається із авторської та нараторської комунікації, причому нараторська комунікація входить у авторську як складова частина зображуваного світу” [10, с. 33–34]. Але слід зауважити, що розповідь, представлена в художньому творі, відрізняється від оповідання, скажімо, якої-небудь побутової історії або розповіді з повсякденного життя. Така відмінність обумовлена характерною рисою оповіді в художньому творі – фіктивність, тобто, факт того, що зображуваний світ у творі є несправжнім, вигаданим. Таким чином, фіктивне – це тільки те, що зображується, тобто всі складові зображуваного світу: події, персонажі, різні ситуації, дії, що виконуються цими персонажами. Зображуваний світ, який створений за допомогою автора, включає в себе світ, який відтворюється і утворюється завдяки наратору і його оповідному акту, а також його складові: наратор, нарататор (його адресат) і факт самої оповіді. Отже, нарататор (фіктивний читач), той, до кого звернена розповідь наратора, а також сама оповідь є фіктивними.

Список використаних джерел та літератури

1. Астрахан Н. І. Подієвість літературного твору: діалектика поняття та терміну / Н. І. Астрахан // Актуальні проблеми літературознавчої термінології : [наук. зб.] / відп. ред. Є. М. Васильєв. – Рівне : О. Зень, 2015. – С. 15–18.
2. Белоусова А. Е. Повествовательные инстанции в нарративных текстах / А. Е. Белоусова // Вестник МГЛУ. – 2010. – № 605. – С. 14–22.
3. Гиршман М. М. Литературное произведение как бытие общения : что мы анализируем и интерпретируем? // Литературное произведение : Теория художественной целостности / М. М. Гиршман. – [2-е изд., доп.] – М. : Языки славянских культур, 2007. – С. 514–526. – (Коммуникативные стратегии культуры).
4. Лотман Ю. М. Структура художественного текста // Об искусстве / Ю. М. Лотман. – СПб : Искусство – СПб, 2000. – С. 14–285.
5. Немцев В. И. Михаил Булгаков: становление романиста / В. И. Немцев [под ред. Н. П. Козлова]. – Самара : Издательство Саратовского университета : Самар. фил., 1991. – 164 с.

6. Пospelов Г. Н. Теория литературы : учебник для ун-тов / Г. Н. Пospelов. – М. : Высш. школа, 1978. – 351 с.
7. Ткачук О. М. Наратологічний словник / О. М. Ткачук. – Тернопіль : Астон, 2002. – 173 с.
8. Хализев В. Е. Теория литературы / В. Е. Хализев. – М. : Высшая школа, 1999. – 267 с.
9. Чернец Л. В. Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины / Л. В. Чернец. – М. : Высшая школа, 1997. – 337 с.
10. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Языки славянской культуры, 2008. – 304 с.

References

1. Astraxan N. I. Podiyevist` liteaturnogo tvoru: dialekty`ka ponyattya ta terminu / N. I. Astraxan // Aktual`ni problemy` literaturoznavchoyi terminologiyi : [nauk. zb.] / vidp. red. Ye. M. Vasy`l`yev. – Rivne : O. Zen`, 2015. – S. 15–18.
2. Belousova A. E. Povestvovatelnyie instantsii v narrativnyih tekstah / A. E. Belousova // Vestnik MGLU.
3. Girshman M. M. Literaturnoe proizvedenie kak bytie obscheniya : chto myi analiziruem i intepretiruem? // Literaturnoe proizvedenie : Teoriya hudozhestvennoy tselostnosti / M. M. Girshman.
4. Lotman Yu. M. Struktura hudozhestvennogo teksta // Ob iskusstve / Yu. M. Lotman. – SPb : Iskusstvo – SPb, 2000. – S. 14–285.
5. Nemtsev V. I. Mihail Bulgakov: stanovlenie romanista / V. I. Nemtsev [pod red. N. P. Kozlova]. – Samara : Izdatelstvo Saratovskogo universiteta : Samar. fil., 1991. – 164 s.
6. Pospelov G. N. Teoriya literaturyi : uchebnik dlya un-tov / G. N. Pospelov. – М. : Vyissh. shkola, 1978. – 351 s.
7. Tkachuk O. M. Naratologichny`j slovny`k / O. M. Tkachuk. – Ternopil` : Aston, 2002. – 173 s.
8. Halizev V. E. Teoriya literaturyi / V. E. Halizev. – М. : Vyisshaya shkola, 1999. – 267 s.
9. Chernets L. V. Vvedenie v literaturovedenie. Literaturnoe proizvedenie: osnovnyie ponyatiya i terminyi / L. V. Chernets. – М. : Vyisshaya shkola, 1997. – 337 s.
10. Shmid V. Narratologiya / V. Shmid. – [2-e izd., ispr. i dop.]. – М. : Yazyiki slavyanskoy kulturyi, 2008. – 304 s.

Sergienko V. The author, character, and narrator in the eventfulness of literary composition

The author, character and the narrator are considered like integral elements of the literary work, their role in the construction of the plot, formation of the objective world, narrative structure, and significance of the composition generally.

Key words: author, character, narrator, event, story.

Сергиенко В. Автор, персонаж и нарратор в событийности литературного произведения.

В статье автор, персонаж и нарратор рассматриваются как неотъемлемые элементы литературного произведения, определяется их роль в построении сюжета, образовании предметного мира, структуре повествования, значение в художественном целом.

Ключевые слова: автор, персонаж, рассказчик, событие, рассказ.

УДК 37.091.33:37.015.03:7.012

М. Ю. Тимченко,

аспірант кафедри педагогіки

ННІ педагогіки

(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**Художньо-проектна діяльність як провідний засіб
формування творчих здібностей.**

У статті репрезентується проблема формування творчих здібностей як необхідна передумова для розвитку потенційних можливостей особистості. Актуалізується художньо-проектна діяльність як провідний метод для формування творчих здібностей молодого покоління. Наголошується на важливості категорій мистецтва під час формування творчих здібностей.

Ключові слова: особистість, творчість, творчі здібності, художньо-проектна діяльність

Інтенсивний розвиток техносфери людської цивілізації

зумовлює значний інтелектуальний розвиток суспільства. За таких умов процес соціальної стратифікації висуває нові вимоги до людської праці та до людини як до ключового чинника розвитку людства, коли домінуючим типом праці стає не структурно інтегрована, а індивідуальна, переважно інтелектуальна, озброєна науковими знаннями творча діяльність. Відтак, соціальне замовлення на людей, які характеризуються нестандартним критичним мисленням зростає з кожними роком, і завдяки цьому феномен "обдарованої", "здібної", «творчої» людини значно актуалізується.

Саме тому **метою** нашої статті є висвітлення проблематики формування творчих здібностей у студентів вищих навчальних закладів.

Наразі існує певний інтерес до даної проблеми, адже саме творчі особистості зробили вагомий внесок в історію людства і саме вони, безпосередньо, й надалі розвивають наше суспільство. Талановитою або здібною називається та людина, яка має певні нахили та здібності до окремої галузі знань. Відповідно, обираючи професію, більшість людей надають перевагу тим спеціальностям, до яких в них є хист. А це означає, що досить пильну увагу необхідно приділити саме розвитку творчих здібностей та формування креативності у молодого покоління.

Протягом становлення людини сучасного типу, завжди гостро стояло питання про розвиток та становлення особистості як повноцінного об'єкта соціуму. Саме тому на різних часових етапах вчені розглядали проблему розвитку творчості в контексті часу та інформаційності тієї доби, світогляду на життя. Античний філософ Платон у праці «Держава» говорить про земне життя — як перехідний етап руху людини до «істинного буття — деяким досяжним розуму безтілесним ідеям». Тобто, земне життя повинне готувати людину до злиття людини з «істинним буттям». А отже, набуття знань є процесом спомину про нематеріальний світ ідей, звідки вийшла і куди піде кожна людина. Ось чому дуже велике значення надавалось самопізнанню. Платон оцінював виховання як найважливіший фундамент всього життя людини: «В якому напрямку хто був вихований, таким і стане, мабуть, весь його майбутній шлях» [5].

Г. С. Сковорода зауважив та наголосив, що головним для

педагога є пізнання і вдосконаленню природних здібностей кожної людини. Оскільки доля суспільства залежить від вдалого вибору кожним його членом спорідненої діяльності відповідно до природних здібностей та покликання, то, готуючи дітей до тієї чи іншої діяльності, насамперед доцільно враховувати їхні нахили та уподобання. Виходячи з власних принципів. Г. С. Сковорода у притчі "Благодарний Єродій" писав: "Главизна воспитания есть: благо родить; сохранить младое здравие; научить благодарности [6]. Дійсно, адже творчість не є спонтанним самовираженням. Це є наслідком інтелектуальних знань, багатьох рефлексій, організаційних та самооцінювальних вмінь, які, в сукупності дають нестандартне, креативне мислення, яке в свою чергу розвиває мозок людини надалі. Чим більше вмінь розвиває людина тим більше потенціальних можливостей в неї з'являється. Саме тому лінгвіст та психолог А.В. Сидоров-Дорсо зазначає, що розвиваючи одне певне вміння людини, ми тим самим розвиваємо вміння всі у сукупності.

Розвивальне навчання, яке пропонували Д. Б. Ельконін та В. В. Давидов спиралися на узагальненні низки фактів, які і формували системні нейронні зв'язки у корі головного мозку. У житті це проявлялося через вміння нестандартно мислити та творчо підходити до питання. Одним із провідних методів, на думку вчених має бути пошуково-дослідницький метод — метод залучення до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких будуть встановлюватися зв'язки предметів і явищ дійсності, робитися висновки, пізнаватися закономірності. Саме концепція розвивального навчання Д.Б. Ельконіна та В.В. Давидова спрямована передусім на розвиток творчості як основи формування творчих здібностей [3].

Дійсно, щоб сформувати якусь певну властивість необхідно для початку закласти теоретичну базу на якій будуть ґрунтуватися всі подальші інформаційні надбання. Творчість можлива лише у стані пошуку, а останній набувається тоді, коли весь систематизований теоретичний матеріал не може дати відповіді на запитання, які виникають у голові суб'єкта пізнання. Таким чином, щоб задовольнити свої знаннєві потреби людина починає самонавчання та власноруч шукає необхідну для себе інформацію. На даний час інформаційний простір занадто великий тому недостатньо

просто читати та узагальнювати прочитане. Важливим фактором розвитку студента як особистості та власного творчого потенціалу є властивість сортувати всю отриману інформацію, відкидати непотрібну та зберігати важливу. Таким чином у стані даного пошуку розвивається всі мисленнєві та емоційні характеристики студента – навчально-пошукова складова, волюва, мотиваційна та творчоперетворювальна. Саме тому ми можемо говорити про творчі здібності як про систему яка потребує постійного розвитку, розширення та руху вперед.

Як зазначає О. В. Скрипченко, «Здібності – індивідуально-психологічні особливості, які є умовою успішного здійснення певної діяльності. Вони не можуть бути зведені до знань, умінь і навичок, що є у людини, але здібності забезпечують їх швидке надбання, фіксацію й ефективне практичне застосування.» [7], натомість творчі здібності – визначають можливість відкриттів і винаходів, створення нових предметів матеріальної і духовної культури [8]. У кожної людини є певні здібності та нахили до певного виду діяльності, але не в кожного вони є творчими та здатними перетворити із вже винайденого матеріалу щось нове. Саме тому ми можемо говорити, що не кожній особистості притаманна творчість як індивідуальне психологічне явище. Отже ми можемо зробити висновок, що творчість – це розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури.[1].

Стосовно навчально-творчої діяльності в психологопедагогічній науці виділені такі компоненти творчих здібностей особистості: 1) Мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості; 2) Інтелектуально-логічні здібності; 3) Інтелектуально-евристичні здібності; 4) Світоглядні властивості особистості; 5) Моральні якості, які сприяють успішній навчально-творчій діяльності; 6) Естетичні якості; 7) Комунікативно-творчі здібності; 8) Здібності до самоуправління особистості своєю навчально-творчою діяльністю [4].

Виходячи з усього зазначеного вище, можемо говорити, про творчість яка формується лише в певній системі та

постійному пошуку. Саме це дозволило нам припустити, що творчість та творчі здібності можна формувати за допомогою художньо-проектною діяльності, що включає в себе як системну так і мистецьку складову.

Мистецтво в усі часи відіграло величезну роль у формуванні особистості, зокрема у розвитку почуттів, емоційного відгуку на об'єкти та явища оточуючого життя, природи. Вміння бачити, розуміти й створювати прекрасне робить духовне життя людини багатим, цікавим, дає їй можливість відчути естетичну насолоду. Спілкування з творами мистецтва (картини, музика, театральні вистави, хореографічні постановки, тощо) відображають дійсність і сферу людських почуттів, що сприяє формуванню естетичного світогляду та розвиває свідомість.

Роль мистецтва в естетичному вихованні особистості висвітлено в роботах Б. Бриліна, В. Клименко І. Климук, Л. Побережної, А. Яковенко, Н. Фоломєєвої, О. Михайличенка, Т. Скорик та ін.

Історично виділяють такі види візуального мистецтва:

1. Архітектура.
2. Дизайн.
3. Декоративно-ужиткове мистецтво.
4. Образотворче мистецтво (живопис, графіка, художня фотографія, скульптура).
5. Комп'ютерна графіка.
6. Садово – паркове мистецтво

Все це ми відносимо до художньо-проектної діяльності, адже ми виконуємо перетворювальну художню діяльність заради виконання певного виду проекту. Саме тому, на нашу думку, одним із дієвих видів діяльності для розвитку творчих здібностей є художньо-проектна діяльність, яка включає в себе всі види мислинневої діяльності – наочно-діловий, чуттєво-образний, поняттєво-логічний. Вітчинкіна К. О дає таке визначення художньо-проектній діяльності – це творчий метод, процес і результат художньо-технічного проектування промислових виробів, їхніх комплексів і систем, орієнтований на досягнення найповнішої відповідності створюваних об'єктів і середовища загалом потребам людини, як утилітарних, так і естетичних [2].

До художньо-проектної мистецької діяльності, як до однієї з форм суспільної свідомості, виду людської діяльності,

що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів, ми відносимо всі види образотворчого мистецтва, в результаті діяльності яких є кінцевий візуальний продукт, тобто візуальні мистецтва. Адже саме види художньо-проектної діяльності є позитивним рушієм до розвитку творчих здібностей особистості у їх сукупності.

Отже, вважається, що формування творчих здібностей за допомогою творів візуального мистецтва кардинально впливає на розвиток естетичної свідомості особистості. Вплив образотворчого мистецтва на розвиток особистості не лише збільшує діапазон її візуальних вражень та творчих можливостей а й якісно ускладнює структуру зорового та естетичного сприймання і уяви додаючи певну міру осмислення та переживання твору мистецтва або явища життя. Займаючись такою діяльністю людина не просто буде думати та аналізувати інформацію. Особистість, постійними тренуваннями та вправами вдосконалює свою майстерність щоб реалізувати ідею в життя, і кінцевий результат творчості – це виріб який можна представити суспільству для оцінки. І саме суспільна думка, оцінка з боку оточуючих та бажання отримати позитивну самооцінку мотивує до креативного мислення та нестандартно вирішення задачі. Саме такими діями розвиваються природні задатки у гарно розвинуті здібності, які у подальшому стануть фундаментом для виявлення обдарованості.

Саме тому із вищесказаного ми можемо зробити висновок, що на даному етапі розвитку нашого суспільства актуальною є проблема розвитку творчих здібностей людини. . Наразі є недостатнім бути озброєним лише технічними навичками роботи, необхідно творчо та креативно використовувати свій знаннєвий арсенал для досягнення найкращого результату при виконанні діяльності. Одним із дієвих видів діяльності для розвитку творчості є художньо-проектна діяльність, яка включає в себе всі види мислиннєвої діяльності – наочно-діловий, чуттєво-образний, поняттєво-логічний. Основою художньо-проектних методів є розвиток критичного мислення, пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, що є надзвичайно потужною базою для розвитку творчих здібностей особистості.

Список використаних джерел та літератури

1. Виготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психолог. очерк / Л. С. Виготський – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1967. – 122 с.
2. Вітчинкіна К.О. Обґрунтування дизайну як творчої проектно-художньої діяльності / К. О. Вітчинкіна // Вісник ХДАДМ. – 2009. – № 8. – С. 23-27.
3. Эльконин, Д. Б. Опросы психологии учебной деятельности младших школьников / Д.Б. Эльконин / под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. – М. : Просвещение, 2001. – 574 с.
4. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2002. – №4.
5. Платон. Держава / Платон / пер. з давньогр. Д. Коваль. – К. : Основи, 2000. – 355 с.
6. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів: у 2-х т. / Г. С. Сковорода. – К., 1973. – Т. 2. – С. 356.
7. Скрипченко О. В. Загальна психологія: підруч. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук, Т. М. Лисянська. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.
8. Теплов Б. М. Здібності і обдарованість / Б. М. Теплов // Психологія індивідуальних відмінностей. Тексти. – М. : Изд-во Моск. ун-ту, 1982. – с. 133.

References

1. Vigotskiy L. S. Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste: Psiholog. ocherk / L. S. Vigotskiy – 2-e izd. – M. : Prosveschenie, 1967. – 122 s.
2. Vitchy`nkina K.O. Obgruntuvannya dy`zajnu yak tvorchoyi proektno-xudozhn`oyi diyal`nosti / K. O. Vitchy`nkina // Visny`k XDADM. – 2009. – # 8. – S. 23-27.
3. Elkonin, D. B. Oprosyi psihologii uchebnoy deyatel'nosti mladshih shkolnikov / D.B. Elkonin / pod red. V. V. Davydova, V. P. Zinchenko. – M. : Prosveschenie, 2001. – 574 s.
4. Molyako V. A. Problemyi psihologii tvorchestva i razrabotka podhoda k izucheniyu odarennosti / V. A. Molyako // Obdarovana dy`ty`na. – 2002. – #4.
5. Platon. Derzhava / Platon / per. z davn`ogr. D. Koval`. – K. : Osnovy`, 2000. – 355 s.

6. Skovoroda G. S. Povne zibrannya tvoriv: u 2-x t. / G. S. Skovoroda. – K., 1973. – T. 2. – S. 356.

7. Skrypchenko O. V. Zagal'na psy'xologiya: pidruch. / O. V. Skrypchenko, L. V. Doly'ns'ka, Z. V. Ogorodnijchuk, T. M. Ly'syans'ka. – K. : Ly'bid', 2005. – 464 s.

8. Teplov B. M. Zdibnosti i obdarovanist' / B. M. Teplov // Psy'xologiya indy'vidual'ny'x vidminnostej. Teksty'. – M. : Y'zd-vo Mosk. un-tu, 1982. – s. 133.

Timchenko M. Artistic and design activitie as a leading way to model creative abilities.

In this article the problem of modeling creative abilities as a necessary precondition for development of personality is represented. Artistic and design activiti is actualized as a leading method for modeling creative abilitues of young generation. An accent is on the importance of art categories during modeling of creative abilities.

Key words: *personality, creativity, creative abilities, artistic design activitie*

Тимченко М. Ю. Художественно-поектная деятельность как основной способ формирования творческих способностей.

В статье презентована проблема формирования творческих способностей как необходимая предпосылка для развития творческих возможностей личности. Актуализируется художественно-проектная деятельность как ведущий метод для формирования творческих способностей молодого поколения. Подчеркивается важность категорий искусства во время формирования творческих способностей.

Ключовые слова: *личность, творчество, твореские способности, художественно-проектная деяльность.*

Н. М. Мирончук,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Д. В. Шлапак,

магістрант ННІ педагогіки
(спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»)

Вивчення ступеня адаптації студентів перших курсів до навчання у закладі вищої освіти

У статті встановлено чинники вибору студентами навчального закладу вищої освіти. Визначено особливості звикання першокурсників до умов навчання у закладі вищої освіти та шляхи їх успішної адаптації.

Ключові слова: студенти-першокурсники, навчальний заклад вищої освіти, адаптація.

Постановка проблеми та її актуальність. Вибір професії є одним із найважливіших та найнеобхідніших у житті кожної людини. Від того, чи дійсно відповідає обрана професія здібностям, інтересам і нахилам учня, чи затребувана ця професія на ринку праці, чи дає вона можливість кар'єрного зростання, залежить, як складеться його подальше життя. Проте усвідомлено й обдуманно здійснити цей вибір дуже складно.

Молодій людині у сучасних умовах нелегко зорієнтуватися у широкому світі сучасних професій і здійснити вибір майбутньої професійної діяльності з урахуванням свого покликання, власних нахилів та здібностей. На сьогодні профорієнтаційна робота у закладах середньої освіти не є достатньою через відсутність чи послаблення взаємозв'язків із виробничо-практичною сферою, що негативно впливає на професійне спрямування та розвиток професійного самоусвідомлення молоді. Разом з тим, останнім часом набула більшої активності діяльність закладів вищої освіти з профорієнтації старшокласників із метою залучення абітурієнтів та збільшення контингенту студентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У центрі

сучасної профорієнтаційної діяльності знаходиться особистість, її соціально-особистісна орієнтація не тільки в період вибору професії, а й у процесі всього професійного розвитку. На важливість вивчення професій з метою профорієнтації вказують у своїх дослідженнях багато науковців, зокрема Б. Федоришин [7], В. Синявський [6], О. Пряжнікова [5], Л. Буркова [1], Н. Побірченко [4] та ін. дослідники проблем профорієнтації. Проблема адаптації студентів до навчання приділяють увагу Л. Долинська, В. Казміренко, І. Милославова, Н. Пов'якель та ін.

Вибір професії багато в чому відображає життєві орієнтири особистості – прагнення досягти певного соціального статусу, рівень самооцінки та самоповаги, ціннісні пріоритети. Такий вибір вимагає досить зрілого та об'єктивного світогляду, певної життєвої компетенції та активності, реалістичності та енергії.

Реформування системи загальної середньої освіти, яка, зокрема, передбачає профільне навчання, подальшу демократизацію та гуманізацію школи, створює потенційно сприятливі умови для успішного розв'язання вищезазначених завдань.

Мета статті полягає у встановленні чинників вибору студентами навчального закладу, особливостей звикання першокурсників до умов навчання у закладі вищої освіти та шляхів їх успішної адаптації.

Методи дослідження: методи теоретичного аналізу наукової психолого-педагогічної літератури, узагальнення та систематизації інформації щодо профорієнтаційної роботи та адаптаційного процесу, методи емпіричного рівня дослідження – анкетування.

Результати дослідження. З метою виявлення рівня адаптованості студентів було проведено опитування у вигляді анкети із першокурсниками природничого факультету та навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

До участі в опитуванні було залучено 102 студенти першого курсу природничого факультету: 37 студентів за спеціальністю 091 “Біологія”, 42 студенти за спеціальністю 102 “Хімія”, 12 студентів за спеціальністю 101 “Екологія”, 10 студентів за спеціальністю 014.07 “Середня освіта” (Географія), а також 107 студентів першого курсу ННІ

педагогіки, зокрема за спеціальністю 012 “Дошкільна освіта” – 43 студенти, 013 “Початкова освіта” – 34 студенти, 014.12 “Середня освіта” (Образотворче мистецтво) – 8 студентів, 014.13 “Середня освіта” (Музичне мистецтво) – 8 студентів, 015 “Професійна освіта” – 8 студентів, 026 “Сценічне мистецтво” – 7 студентів.

Мета опитування полягала у з’ясуванні ступеня самостійності вибору студентами університету, рівня проведення з ними профорієнтаційної роботи, виявлення факторів, які обумовили вибір університету та спеціальності.

Процес адаптації першокурсників до умов навчання у закладі вищої освіти є дуже складним та багатограним. Тому з перших днів навчання студентам повинна надаватися допомога, спрямована на подолання труднощів, які виникають в усіх аспектах їхньої адаптації.

Багато педагогів розглядають адаптацію як “комплексний динамічний процес”, зумовлений взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів. Психологічна адаптація студентів до навчального процесу включає цілий ряд аспектів, за якими стоять різні зони труднощів, яких доводиться зазнавати студентам на початковому етапі навчання. Головне завдання якраз і пов’язане з входженням першокурсників у новий навчальний процес.

Аналіз академічної успішності цієї категорії студентів показує, що в період адаптації успішність значно нижча, порівняно зі студентами інших курсів, погіршується самопочуття, багато психологічних та фізіологічних показників знижені, частіше зустрічаються соматичні та психічні захворювання. Не виключено, що таке становище пов’язане з перенапруженням, викликаним необхідністю швидко та успішно пристосовуватися до нового соціального контексту життєдіяльності, вперше в житті окресленого межами єдиної професійної орієнтації, а також специфічними особливостями навчальної діяльності у ЗВО, що апелює передусім до досить високого рівня розвитку особистості студента, його самостійності.

На запитання “Що для Вас є найважчим на початковому етапі навчання?” 95,7% студентів відповіли: звикнути до специфіки навчання; увійти в новий колектив; звикнути до нових умов життя. На запитання про формування відносин між викладачем і студентом першокурсники висловили

думку, що викладачі з повагою ставляться до них, допомагають у складних ситуаціях. 71,7% респондентів висловили своє невдоволення стосовно значного навантаження у навчанні. Підготовка до практичних, лабораторних і семінарських занять потребує від них додаткової роботи.

Для 80% студентів найважче даються у навчальному процесі такі предмети, як математика, фізика, хімія, українська мова.

Варто зазначити, що студенти ще не звикли до специфіки навчання в закладі вищої освіти. Вони недостатньо усвідомили, чому прийшли навчитися (мають недостатнє уявлення щодо специфіки діяльності майбутнього спеціаліста – 52% опитаних). Студентам складно правильно розподілити свій навчальний час. Деякі з них вважають цілком себе самостійними і незалежними (47 % студентів) через відсутній контроль на них з боку батьків.

Визначимо можливі шляхи вирішення проблем адаптації першокурсників. Звичайно, перше – це виявлення студентів, які переживають труднощі адаптаційного процесу, з'ясування специфіки цих труднощів і відповідна робота щодо максимального їх подолання. Подібна робота організована по-різному, але основне, чим вона повинна керуватися, – це стимулювання внутрішньої активності студентів, що б допомагало вирішувати проблему реалізації своїх можливостей, застосування своїх знань, умінь, навичок відповідно до норм і цінностей студентського життя [4].

Н. Побірченко виокремлює ряд чинників і умов, які зумовлюють успішну адаптацію першокурсників до студентського життя, на які слід звернути особливу увагу під час роботи зі студентами першого курсу:

- 1) знання студентів про структуру навчання у закладі вищої освіти, знання своїх прав і обов'язків;
- 2) зміна умов навчання до збільшення питомої ваги практичних занять і самостійної роботи;
- 3) консультативна допомога практичного психолога;
- 4) допомога кураторів у організації життєдіяльності академічної групи;
- 5) допомога викладачів, старшокурсників у плануванні навчальної, громадської та науково-дослідної роботи студентів першого курсу;

б) пошук і вироблення індивідуальних стратегій оволодіння знаннями через організацію і реалізацію відповідних тренінгових занять, а також через використання активних методів навчання (ділові ігри, моделювання ситуацій майбутньої професії та ін.) [4].

За літературними джерелами [2] і на основі власних досліджень було встановлено, що між системами шкільної та вищої освіти існують значні відмінності. Ці відмінності вимагають від першокурсників якісної перебудови системи звичок і психологічних умінь, які складають основу культури навчальної праці.

Між шкільною і вищою освітою не існує певної структури, яка б виконувала функцію підготовки старшокласника до ефективної діяльності в ролі студента. Форма підготовки першокурсників до навчання в системі вищої освіти залежить від особливостей і можливостей навчального закладу. Але до функцій освітньої установи, яка буде вирішувати цю проблему, необхідно внести ще й надання соціально-психологічної підтримки, індивідуальне та групове консультування.

Варто звернути увагу на роль куратора групи як важливого фактора в процесі адаптації студентів. З цією метою доцільно його забезпечити методичними матеріалами з основ самостійної роботи та інших видів роботи, що складають культуру навчальної діяльності студента, а також ознайомити з основними засадами психологічної підтримки в стресових ситуаціях.

Як зазначає Н. Побірченко, з огляду на те, що студенти в ході адаптації активно використовують комунікативні канали взаємодії зі своїми однолітками, варто залучити органи студентського самоврядування до вирішення проблеми адаптації першокурсників, а також звернути увагу на вплив мотиваційного фактора, підтримання бажання вчитися саме в цьому закладі вищої освіти за цією спеціальністю. Варто розробити систему заходів з формування такої культури навчального закладу, яка б створювала у студента уявлення про місце навчання як доброзичливе середовище, в якому він зможе реалізувати більшість своїх потреб [4].

За оцінкою Н. Мирончук [3], формування повноцінного фахівця здійснюється лише за умови його благополуччя, особистісного комфорту, ціннісного ставлення до себе і фаху,

який здобувається, позитивного емоційного стану. Тому проблеми студентської адаптації вимагають як удосконалення умов його побуту та навчання, так і ціннісного ставлення до особистості студента. Науковець виокремлює такі напрями педагогічної підтримки студентської молоді для вирішення проблеми їх адаптації:

- формування позитивної мотивації студентів до змісту професійно-педагогічної підготовки;
- методично обґрунтована організація навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти;
- організація позаурочної діяльності студентів з метою оптимізації їх міжособистісного спілкування, створення умов для виявлення їх здібностей, обдарованості, індивідуального самовираження, самоутвердження, активного залучення до громадського життя групи та факультету;
- активізація роботи викладачів та кураторів груп у напрямку виявлення та подолання труднощів адаптації;
- формування ціннісного ставлення у викладачів закладу вищої освіти до особистості студента, врахування індивідуальних характеристик та надання допомоги студентам у виробленні їх індивідуальної життєсміслової програми.

Висновки. Отже, необхідною умовою підготовки успішного, мотивованого студента є забезпечення відповідних умов адаптації у закладі вищої освіти, а також створення у закладі загальної середньої освіти середовища, яке сприяє свідомому професійному самовизначенню старшокласника. Система профорієнтаційних заходів у закладах вищої та середньої освіти надає студентам можливість більш якісного процесу адаптації до умов навчання, а учням – спроможність визначити своє місце у світі професій, оцінити свої професійні здібності, знайти особистісний сенс у професійній діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Буркова Л. В. Соціономічні професії: інноваційна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах : монографія / Л. В. Буркова. – К. : Інформ. системи, 2010. – 278 с.
2. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : [учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб.

заведений] / Е. А. Климов. – М.: Изд. центр "Академия", 2004. – 304 с.

3. Мирончук Н. М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технол. і змісту освіти МОН України. – Київ, 2013. – Вип. 79. – С. 82-85.

4. Побірченко Н. А. Організаційно-психологічні умови професійної орієнтації в загальноосвітній школі / Н. А. Побірченко // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2009. – Випуск 6. – Ч. 2. – С. 175-185.

5. Пряжникова Е. Ю. Профориентация : учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / Е. Ю. Пряжникова, Н. С. Пряжников. – [3-е изд., стер.]. – М. : Академия, 2007. – 496 с.

6. Синявський В. В. Професійна орієнтація у реформуванні загальноосвітньої та професійної школи / В. В. Синявський // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 2. – С. 142-150.

7. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Федоришин Борис Олексійович. – К., 1996. – 383 с.

References

1. Burkova L. V. Socionomichni profesiiyi: innovacijna pidgotovka faxivciv u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladaх : monografiya / L. V. Burkova. – K. : Inform. sy`stemy`, 2010. – 278 s.

2. Klimov E. A. Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya : [ucheb. posob. dlya stud. vyissh. ped. учеб. zavedeniy] / E. A. Klimov. – M.: Izd. tsentr "Akademiya", 2004. – 304 s.

3. My`ronchuk N. M. Osobly`vosti adaptaciyi studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv do zmineny`x umov zhy`ttyediyal`nosti // Novi tehnologiyi navchannya: nauk.-metod. zb. / In-t innovacz. texnol. i zmistu osvity` MON Ukrayiny`. – Ky`yiv, 2013. – Vy`p. 79. – S. 82-85.

4. Pobirchenko N. A. Organizacijno-psy`xologichni umovy` profesijnoyi oriyentaciyi v zagal`noosvitnij shkoli /

N. A. Pobirchenko // Problemy` suchasnoyi psy`xologiyi: zb. nauk. pracz` KPNU imeni Ivana Ogiyenka, Insty`tutu psy`xologiyi im. G. S. Kostyuka APN Ukrayiny`. – 2009. – Vy`pusk 6. – Ch. 2. – S. 175-185.

5. Pryazhnikova E. Yu. Proforientatsiya : ucheb. posobie dlya stud. vyissh. ucheb. zaved. / E. Yu. Pryazhnikova, N. S. Pryazhnikov. – [3-e izd., ster.]. – M. : Akademiya, 2007. – 496 s.

6. Sy`nyavs`ky`j V. V. Profesijna oriyentaciya u reformuvanni zagal`noosvitn`oyi ta profesijnoyi shkoly` / V. V. Sy`nyavs`ky`j // Pedagogika i psy`xologiya profesijnoyi osvity`. – 2000. – # 2. – S. 142-150.

7. Fedory`shy`n B. O. Psy`xologo-pedagogichni osnovy` profesijnoyi oriyentaciyi : dy`s. d-ra ped. nauk : specz. 13.00.04 / Fedory`shy`n Bory`s Oleksijovy`ch. – K., 1996. – 383 s.

Myronchuk N.M., Shlapak D.V. Studying the degree of adaptation of first-year students to study in higher educational institutions.

The article establishes the factors for students choosing a higher education institution. The peculiarities of habituation of first-year students to the conditions of study in higher education institutions of higher education and the ways of their successful adaptation are determined

Key words: first-year students, higher education institution, adaptation.

Мирончук Н.Н., Шлапак Д.В. Изучение степени адаптации студентов первых курсов к обучению в высшем учебном заведении.

В статье установлены факторы выбора студентами учебного заведения высшего образования. Определены особенности привыкания первокурсников к условиям обучения в вузе высшего образования и пути их успешной адаптации.

Ключевые слова: студенты-первокурсники, учебное заведение высшего образования, адаптация.

О. П. Шубіна,
аспірант кафедри педагогіки
ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**Позашкільний навчальний заклад науково-технічного
напрямку, як освітнє середовище
для реалізації STEM-освіти**

У статті розглядається можливість реалізації базових понять НУШ за допомогою STEM-освіти в позашкільному навчальному закладі.

Ключові слова: НУШ, STEM-освіта, компетентнісний підхід, позашкільний навчальний заклад.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими освітніми практичними завданнями. Реформа в освіті з новими векторами розвитку освітнього простору орієнтується на введенні компетентнісного підходу в навчання, поширення інтегрованого навчання та міждисциплінарного підходу в подачі інформації. STEM-освіта, як новий сучасний напрямок в освіті базується на реалізації саме цих освітніх рішень. Ці ж принципи вже давно покладені в основу реалізації позашкільної освіти. Переважна більшість вчителів лише починають спрямовувати свою роботу в такому напрямку. Тому досить важливим є вдале поєднання загальної середньої освіти з позашкільною що дає можливість учням сформувати необхідні компетенції вже сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема впровадження STEM-освіти досить розроблена у працях зарубіжних науковців R. Bybee [1], J. Fairweather [3], H. Gonzales & J. Kuenzi [4], H. Kanematsu & D. Barry [5], M. Mataric & N. Koeing [6], M. Sanders [7], P. Williams [9] та ін.

У цілому науковцями розглянуто причини виникнення та необхідності розвитку STEM-освіти. Описано практичне використання робототехніки в процесі навчання STEM. Виділено переваги та недоліки цього освітнього напрямку та

описано перспективи розвитку до 2020 року.

Виклад основного матеріалу. Наша система освіти зараз перебуває у стані запровадження нових реформ. Зокрема, впровадження Нової української школи є досить швидким. В основу навчання у НУШ покладено зміст, дещо інший ніж у попередній системі освіти. Зокрема, у зв'язку зі стрімким розвитком технологій, ми не можемо передбачити, які саме знання потрібні будуть нашим дітям у майбутньому. Тому, мета НУШ не в накопиченні учнів знаннями, які досить швидко застарівають, а в формуванні компетентностей. Тобто, навчати не тільки знанням, а і вмінням їх використовувати для власних індивідуальних і професійних завдань. Сформуванати відповідне ставлення і цінності, а також вміння з позиції тих цінностей критично переосмислити інформацію, безліч якої зараз є у вільному доступі для дітей.

Отже, приходимо до необхідності комплексного міждисциплінарного підходу з проектним навчанням, що поєднує в собі природничі науки з технологіями, інженерією і математикою. Як і в житті, всі предмети інтегровані і взаємопов'язані в єдине ціле.

STEM-освіта, це такий підхід до навчання дитини, коли за основу беруть не набуття знань, а вміння їх здобути, застосувати, не втрачаючи при цьому себе, як особистості. Отримати знання не окремими предметами, а за допомогою інтеграції чотирьох напрямів в єдине ціле. Фактично STEM-освіта з її базовими поняттями, які полягають в тому, що в школі дітям потрібно дати не лише теорію, а навчити знайти потрібні знання, застосувати їх, вміти критично мислити і є вираженням концепції НУШ. STEM освіта посилює природничо-науковий компонент та розвиває інноваційність мислення, так як учні замість автоматичного запам'ятовування самі вирішують обирають потрібну інформацію, експериментально перевіряючи її і, таким чином, мислять під час занять логічно і творчо [8].

Розглянемо завдання, на вирішення яких спрямована STEM-освіта, в спектрі вікових особливостей учнів.

Отже, завданням початкової освіти є зацікавити учня до отримання знань, шляхом проведення невеликих самостійних досліджень, в подальшому до створення власних найпростіших проектів.

Завданням базового рівня – занурити учнів у природничо-

математичні науки, сформувати вміння застосовувати набуті знання на практиці для вирішення проектних завдань, проведення найпростіших досліджень.

Завданням профільного рівня – спонукати до осмисленого вибору майбутньої професії та подальшої освіти: планувати та проводити науково-дослідницьку діяльність, брати участь у змаганнях, конкурсах, презентувати власні проекти, розробляти наукові винаходи та стартапи.

Проте, впроваджуючи новий підхід до навчання, доцільно було б скористатися потенціалом наявної системи освіти. А саме, можливостями позашкільних навчальних закладів науково-технічної творчості.

Позашкільний навчальний заклад науково-технічної творчості – складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами технічного напрямку, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів.

Головна мета такого позашкільного закладу освіти - створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та підлітків у вільний від навчання час, підготовка до життя в умовах переходу до ринкової економіки при впровадженні нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності учнів, задоволення їх освітніх потреб шляхом залучення до науково-експериментальної, дослідницької, технічно-конструкторської, декоративно-прикладної, еколого-природничої, та інших видів творчості.

Обираючи напрямок своєї діяльності, та беручи участь у науково-технічній творчості, пошуково-дослідницькій діяльності, діти поступово звикають до самостійного пошуку шляхів і способів розв'язання задач та вирішення проблемних ситуацій технічного та дослідницького характеру. Для виготовлення виробу, проведення дослідження, вміння відстоювати отримані власні результати діти вивчають самостійно та під час занять чимало додаткової наукової інформації. Причому, навчання в такому напрямку в позашкільному навчальному закладі (а все це відбувається в

позаурочний час, відповідно до інтересів самого учня) зумовлює і зворотній ефект. У дітей зростає інтерес до відповідних прикладних дисциплін і в школі.

У цілому, науково-технічна творчість це діяльність людини, яка спрямована на вирішення конкретних технологічних завдань шляхом експериментальної перевірки результатів наукових досліджень враховуючи логічні, математичні та природні закономірності розвитку технологічних процесів та інженерних рішень. Враховуючи те, що дитина сама обирає вид занять, відповідно до своїх вподобань, залучення дітей до такого освітнього процесу дасть можливість допомогти впроваджувати STEM-освіту в загальноосвітніх навчальних закладах. Адже, керівники гуртків вже сьогодні застосовують міждисциплінарний підхід в навчання, дослідницькі та проектні технології. Надзвичайну роль у вирішенні даного питання відіграє використання інноваційних, інтерактивних педагогічних технологій.

Висновки. Отже, на нашу думку, сьогодні є досить важливим є охоплення більшої кількості дітей позашкільною освітою науково-технічного напрямку. Саме це і дасть можливість створити сприятливі умови для впровадження STEM-освіти в рамках освітньої реформи української школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Bybee R. W. Advancing Stem Education: A 2020 Vision // Technology & Engeneering Teacher/ – Sep. 2010. – Vol. 70. – №1. – P. 30-35.
2. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Fairweather J. Linking Evidence and Promising Practices in Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Undergraduate Education. – 2008/ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www7.nationalacademies.org/bose/Fairweather_CommissionedPaper.pdf.
4. Gonzales H. B., Kuenzi J. J. Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Education: A Primer. – CRC Report for USA Congress. – August 1, 2012. – 34 p.
5. Kanematsu H. Barry D. M. STEM and ICT Education in Intelligent Environments. Intelligent Systems Reference Library. – Vol. 91. – Springer, 2016. – 202 p.

6. Mataric M.J., Koeing N. & Feil-Seifer D. Materials for Enabling Hands – On Robotics and STEM Education. Referred Workshop AAAI Spring Symposium on Robots and Robot Venues. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rrl.cse.unr.edu/media/documets/2016/Mataric - 2007-536.pdf>.

7. Sanders M. STEM, STEM Education, STEMmania // The Technology Teacher. – December/January 2009. – P. 20-26.

8. Шарко В. Д. Напрями модернізації системи шкільної освіти в умовах переходу на STEM-навчання / В. Д. Шарко. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internet-confer.16mb.com/>.

9. Williams P J. STEM Education: Proceed with caution // Design and Technology Education: An International Journal. – 2011. – Vol 16. – №1. – P. 26-35.

References

1. Bybee R. W. Advancing Stem Education: A 2020 Vision // Technology & Engeneering Teacher/ – Sep. 2010. – Vol. 70. – №1. – P. 30-35.

2. Bex I. D. Osoby`stisno-zoriyentovane vy`xovannya : naukovo-metody`chny`j posibny`k / I. D. Bex. – K. : IZMN, 1998. – 204 s.

3. Fairweather J. Linking Evidence and Promising Practices in Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Undergraduate Education. – 2008/ – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www7.nationalacademies.org/bose/Fairweather_CommissionedPaper.pdf.

4. Gonzales H. B., Kuenzi J. J. Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Education: A Primer. – CRC Report for USA Congress. – August 1, 2012. – 34 p.

5. Kanematsu H. Barry D. M. STEM and ICT Education in Intelligent Environments. Intelligent Systems Reference Library. – Vol. 91. – Springer, 2016. – 202 p.

6. Mataric M.J., Koeing N. & Feil-Seifer D. Materials for Enabling Hands – On Robotics and STEM Education. Referred Workshop AAAI Spring Symposium on Robots and Robot Venues. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://rrl.cse.unr.edu/media/documets/2016/Mataric - 2007-536.pdf>.

7. Sanders M. STEM, STEM Education, STEMmania // The Technology Teacher. – December/January 2009. – P. 20-26.

8. Sharko V. D. Napryamy` modernizaciyi sy`stemy` shkil`noyi osvity` v umovax perexodu na STEM-navchannya / V. D. Sharko. – 2016. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://internet-confer.16mb.com/>.

9. Williams P J. STEM Education: Proceed with caution // Design and Technology Education: An International Journal. – 2011. – Vol 16. – №1. – P. 26-35.

Shubina O. P. Out-of-school educational institution of a scientific and technical direction, as an educational medium for the implementation of Stem-educatione

The article discusses the possibility of implementing the basic concepts of NUS with the help of STEM-education in an out-of-school educational institution.

Key words: NUS, STEM-education, competence-based approach, out-of-school educational institution.

Шубина Е. П. Внешкольное учебное заведение научно-технического направления, как образовательная среда для реализации Stem-образования

В статье рассматривается возможность реализации базовых понятий НУШ с помощью STEM-образования во внешкольном учебном заведении.

Ключевые слова: НУШ, STEM-образование, компетентностный подход, внешкольное учебное заведение.

Л. Ф. Кучинська,
методист з дошкільної освіти
(КЗ "Житомирський ОІППО" ЖОР)

Рекреалогічні засади збереження професійного здоров'я педагогічних працівників в системі методичної роботи закладів дошкільної освіти

В статті розкрито проблему збереження професійного здоров'я педагогічних працівників в сучасній системі освіти в цілому та дошкільній зокрема. Проаналізовано наукові джерела дослідників минулого і сучасності з досліджуваної проблеми. Окреслено підходи вітчизняних та зарубіжних учених щодо обґрунтування понять "здоров'я", "професійне здоров'я педагогічних працівників". Доведено необхідність збереження та зміцнення професійного здоров'я педагогічних працівників на засадах рекреалогічного підходу.

Ключові слова: здоров'я, професійне здоров'я, рекреалогія, педагогічні працівники закладів дошкільної освіти.

Проблема збереження й зміцнення професійного здоров'я педагогічних працівників завжди була і є актуальною у педагогічній теорії і практиці. Зміна сучасної парадигми в системі вітчизняної освіти, зокрема в усіх освітніх ланках, потребує від педагогічного працівника, готовності не лише творчо реалізувати себе, а й бути орієнтованим на збереження і підтримку власного здоров'я та здоров'я підростаючих поколінь на всіх етапах професійної діяльності.

У межах поставлених завдань, важливим є розв'язання проблеми збереження професійного здоров'я педагогів закладів дошкільної освіти, оскільки, в умовах модернізації освітньої галузі, саме вони формують здоров'язбережувальну компетенцію дітей дошкільного віку та закладають основи здоров'я майбутньої нації.

Як свідчить глибокий аналіз актуалізованої проблеми, на даному етапі, наявний рівень збереження здоров'я педагогічних працівників в закладах дошкільної освіти не відповідає поставленим освітнім завданням. Тому, очевидною постає потреба в теоретичному обґрунтуванні шляхів удосконалення системи збереження професійного здоров'я

педагогів та практичному впровадженні в методичну роботу інноваційних педагогічних технологій здоров'язбережувального і здоров'яформуального спрямування.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні проблеми збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти в системі методичної роботи на засадах рекреаційного підходу.

Ґрунтовний аналіз генезису поглядів на проблему збереження здоров'я особистості засвідчив, що цьому питанню приділяли увагу видатні філософи, науковці та лікарі впродовж усієї історії людства. Доведено, що підходи до визначення феномену здоров'я були різними на певних етапах розвитку суспільства: від практичного (у первісному суспільстві), який характеризується увагою, передусім, до фізичної складової здоров'я, до цілісного (холістичного) на сучасному етапі, який характеризується розумінням здоров'я як цілісного утворення, як інтеграції багатьох компонентів: фізичного, психічного, духовного та соціального (В. П. Горащук, Н. М. Колотій, А. Г. Царенко, Ю. Ц. Жидецький, В. С. Язловецький).

Слід зазначити, що науковці різних напрямів робили спроби вивчення феномену здоров'я, визначення його сутності з метою вироблення навичок керування й економного використання здоров'я впродовж усього життя та знаходження засобів для його збереження.

Так, дослідження філософських аспектів актуалізованої проблеми здоров'я проводили античні мислителі Аристотель, Гален, Гіпократ, Демокріт, Цицерон, Платон, Плутарх, які сформували перші концепції здорового способу життя ("пізнай самого себе", "піклуйся про самого себе").

Поняття "здоров'я" розкривали у своїх працях такі вчені, як Г. А. Апанасенко, Т. Є. Бойченко, І. І. Брехман, В. Г. Бутенко, Д. Д. Венедиктов, Д. А. Ізуткін, В. А. Ліщук, Ю. П. Лисицин, А. А. Попова, А. П. Сущенко, А. В. Царенко та ін.[3].

Стосовно виконання людиною професійної діяльності виділяють поняття "професійне здоров'я", яке вчені (В. О. Бодров, Е. П. Вайнер, Е. Ф. Зеєр, М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, Р. А. Кричевський, А. К. Маркова, А. П. Сущенко та ін.) розглядають як інтегральну складову

загального здоров'я, що об'єднує в собі всі його основні аспекти.

За результатами аналізу наукових джерел встановлено, що професійне здоров'я трактується вченими (Р. А. Березовська, О. А. Довгополова, А. Г. Маклаков, Г. С. Нікіфоров, В. В. Поддяшаник, В. О. Пономаренко, Б. А. Смірнов та ін.) як комплексна характеристика здоров'я людини у конкретних умовах професійної діяльності, що характеризується адаптацією до впливу факторів професійного середовища, забезпечується достатнім для виконання певного виду професійної діяльності функціональним резервом організму, проявляється у вигляді стану фізичного, психічного, соціального і духовного благополуччя[9].

Професійне здоров'я є одним із факторів професійної придатності, важливою умовою ефективності трудової діяльності і показником "якості" виконання професійних обов'язків, зокрема у сфері педагогічної діяльності

Проблема професійного здоров'я педагогів набуває особливої важливості й все більше привертає увагу фахівців. Значна кількість теоретичних і практичних робіт з питань професійного здоров'я свідчать про існування стабільно високого попиту освітянської спільноти на вивчення проблем гігієни розумової праці. Раціоналізація педагогічної діяльності в свій час цікавила як вітчизняних (Г. Л. Апанасенко, Л. М. Мітіна, Г. М. Мешко, Р. О. Валецька), так і зарубіжних учених (В. Г. Грибан, Е. Н. Вайнер) [10].

Важливо зауважити, що професійне здоров'я педагога не може бути сталим впродовж усього життя і професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить про багатоаспектність її наукового осмислення. Психолого-педагогічний аспект виявлення і аналіз професіогенних факторів ризику, що впливають на погіршення психічного і фізичного здоров'я педагогів вивчали О. С. Васильєва, О. М. Кочерга, С. В. Кривцова, А. А. Найн, Г. В. Серіков, М. К. Смірнов та ін.

В якості негативних наслідків впливу професіогенних чинників на особистість педагога, що відображаються на його професійному здоров'ї, науковці називають: професійно зумовлені деструкції його особистості (А. К. Маркова, Е. Е. Симанюк); професійно зумовлені деформації особистості

(С. П. Безносов, Е. Ф. Зеєр, О. Б. Полякова, Є. І. Рогов); розвиток особистісних дисгармоній педагога (О. А. Донченко, Т. М. Титаренко, В. А. Семиченко, В. М. Чорнобровкін, В. А. Чорнобровкіна); особистісні і професійно зумовлені кризи особистості (Г. Г. Горелова, Е. Ф. Зеєр); професійний стрес (Т. В. Зайчикова, В. Ф. Калошин, Л. М. Карамушка, С. Д. Максименко, Л. М. Мітіна та ін.); формування симптомів емоційного вигорання (В. В. Бойко, В. Є. Орел, Т. І. Ронгінська, О. О. Рукавішніков, Т. В. Форманюк); фрустрації у педагогічній діяльності (І. Ю. Остополець, В. В. Третьяченко); зниження продуктивності праці, працездатності, професійні хвороби (Н. Б. Водоп'янова, А. К. Маркова, В. М. Розін).

Аналіз цієї проблеми дозволяє зробити висновок про те, що у контексті забезпечення професійного здоров'я педагогічного працівника у процесі його діяльності доцільно вживати терміни "збереження" та "зміцнення" здоров'я. Забезпечення здоров'я передбачає збереження здоров'я (утримання його на певному рівні, не допускаючи погіршення показників, досягнення цілісного і стійкого стану), зміцнення здоров'я (намагання зробити здоров'я міцнішим, стійкішим до негативних чинників довкілля, розширення функціональних резервів організму, їх мобілізація), відновлення здоров'я (повернення втраченого потенціалу здоров'я). Для вирішення завдань збереження професійного здоров'я потрібні принципово нові підходи, що спонукали б педагогів до підтримання здоров'я власними силами [10].

Саме тому, залишається актуальною проблема збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти на засадах рекреалогічного підходу.

Аналіз наукових джерел дає можливість констатувати, що рекреалогія виступає сьогодні як міждисциплінарна галузь, що досліджує теоретичні проблеми, пов'язані з відновленням життєвих сил людини; умови, причини, особливості, механізми і рушійні сили процесу їх відновлення на різних етапах; закони, закономірності функціонування і розвитку рекреаційних систем та їх зв'язки з іншими сферами суспільного життя [14, с 14-15].

Виходячи з зазначеного вище, розглянемо категорію «рекреація». Термін «рекреація» етимологічно виводиться з латинського, як "*recreatio*" – творення заново, відновлення та

французького "recreation" – розвага, відпочинок, зміна дій, що виключає трудову діяльність і характеризує простір, пов'язаний з цими діями.

Отже, рекреація – це процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою відповідних заходів і здійснюється у вільний від роботи час. Важливою є саме відновлювальна функція рекреації [16].

У зазначеному контексті поняття "рекреація" характеризує не лише процес відновлення сил людини і систему відповідних заходів, а й простір, у якому вони здійснюються (І. О. Гродзинська, С. Г. Нездоймінов, О. В. Гусева, А. В. Замкова) [12].

Кожний історичний період і суспільно-економічна формація характеризуються лише їм властивими особливостями відновлення людського організму. На сучасному етапі модернізації вітчизняної освіти та інформатизації суспільства намітився серйозний дисбаланс між витрачанням сил та їх відновленням, який призводить до зростання захворюваності – особливо на хронічні хвороби, погіршення параметрів здоров'я педагогів, що зміщують акцент з фізичної втоми на нервову. При цьому слід пам'ятати, що нервово-психологічне відновлення є набагато складнішим, ніж фізичне. У зв'язку з цим зростає роль активного відпочинку на основі використання природних умов та ресурсів, що переводить подібну діяльність у розряд рекреаційної.

Рекреаційна діяльність нерозривно пов'язана з рекреаційними потребами і спрямована на створення оптимальних умов для їх реалізації. Рекреаційні потреби, як і будь-які людські потреби, є продуктом історичного розвитку і тому виступають змінною категорією [16].

Рекреаційні потреби поділяються на три рівні (за Ю. А. Веденіним та І. В. Зоріним):

- індивідуальні – потреба у відновленні та розвитку фізичних і моральних сил людини, у фізичному, інтелектуальному та духовному вдосконаленні;

- групові – потреби окремих вікових і соціальних груп;

- суспільні – потреба у простому і розширеному відтворенні соціально-трудового та соціокультурного потенціалу суспільства.

Усі вони перебувають у тісній взаємодії.

Доречно констатувати, що актуальності в закладах дошкільної освіти набуває практична модель організації та проведення різних форм методичної роботи з педагогічними працівниками з метою озброєння їх науковими та практичними знаннями про рекреацію, як процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою відповідних заходів і здійснюється у вільний від роботи час, та її відновлювальну функцію; про закономірності процесів збереження педагогами власного психофізіологічного здоров'я через рекреаційну діяльність.

Зміст організації та проведення таких форм методичної роботи полягає у:

- науково-методичному обґрунтуванні розв'язання даної проблеми збереження професійного здоров'я педагогів;
- створення умов для збереження здоров'я педагогічних працівників через рекреаційну діяльність;
- впровадження технологій здоров'язбережувального та здоров'яформувального спрямування зорієнтованих на дозвілля і відпочинок педагогів.

Метою їх проведення є формування готовності педагогів до здоров'ятворчої діяльності, формування оптимальної стратегії професійної стресостійкості та здоров'язбережувальної компетентності

Висновок. Отже, проаналізувавши в науково-педагогічній літературі стан досліджуваної проблеми із збереження професійного здоров'я педагогічних працівників в закладах дошкільної освіти, ми можемо констатувати, що вона залишається актуальною, оскільки педагогічна діяльність є досить динамічною з погляду рівня соціально-економічного розвитку суспільства.

Виходячи з зазначеного вище варто зауважити, що для здійснення ефективної рекреаційної діяльності сучасним педагогічним працівникам закладів дошкільної освіти необхідно відчувати потребу у збереженні власного здоров'я, навчитися осмислювати, співвідносити та поєднувати професійну діяльність з дозвіллям і активним відпочинком.

Список використаних джерел та літератури

1. Бобрицька В. І. Особливості професійної підготовки майбутнього вчителя на сучасному етапі становлення вищої педагогічної освіти. Наукові праці. Серія: Педагогічні науки. Миколаїв. 2005. Т. 42, Вип. 29. С. 33–38.
2. Бобрицька В. І. Формування здоров'я молоді: актуалізація світового ретродосвіду в умовах сучасної університетської освіти: монографія. Полтава: ФОП Рибалка Д. А., 2010. С. 200 .
3. Бойченко Т. Є. Формування здоров'язбережувальної компетентності як умова розвитку обдарованості особистості. Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія. Київ. 2010. Вип. 9. С. 42–49.
4. Грушко В. С. Основи здорового способу життя для всіх і кожного: навч. посіб. / Міністерство освіти України, Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль: СМП "Астон", 1999. С. 368.
5. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків. 2010. № 1. С. 57–60.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – С. 552.
7. Жданова О. М., Тучак А. М., Поляковський В. І., Котова І. В. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму: навч. посіб. – Луцьк: Вежа, 2000. – С. 234.
8. Маковецька Н. В. Теоретичні і методичні засади професійного розвитку фахівців дошкільних навчальних закладів у сфері освітньо-оздоровлювальної діяльності: автореф. дис. д-ра пед. наук. Житомир, 2012. С. 46 .
9. Майтак Т. М. Педагогічна діяльність як фактор формування професійної деформації особистості вчителя. Актуальні проблеми психології в закладах освіти: збірник наукових праць. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. – С. 181.
10. Мешко Г. М., Мешко О. І. Професійне здоров'я педагога як умова ефективної виховної діяльності // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Випуск 24. – Житомир: ЖДУ, 2005. – С. 94-96.

11. Міхеєнко О. І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Суми: Університетська книга, 2010. – С. 448.

12. Мітіна Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Академия, 2004. – С. 320.

13. Основи рекреалогії (економіко-екологічний та маркетинговий аспект) [текст] : навч. посіб. / І. О. Гродзинська, С. Г. Нездоймінов, О. В. Гусєва, А. В. Замкова. – К. : "Центр учбової літератури", 2014. – 264 с.

14. Педагогічний словник / за редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К. : Педагогічна думка, 2001. – С. 514.

15. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навч. посіб. – К. : Альтпрес, 2006. – С. 264.

16. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посіб. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – С. 312.

References

1. Bobrytska V. I. Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia na suchasnomu etapi stanovlennia vyshchoi pedahohichnoi osvity. Naukovi pratsi. Serii: Pedahohichni nauky. Mykolaiv. 2005. T. 42, Vyp. 29. С. 33–38.

2. Bobrytska V. I. Formuvannia zdorovia molodi: aktualizatsiia svitovoho retrodosvidu v umovakh suchasnoi universytetskoï osvity: monohrafiia. Poltava: FOP Rybalka D. L., 2010. S. 200 .

3. Boichenko T. Ye. Formuvannia zdoroviazberezhuvalnoi kompetentnosti yak umova rozvytku obdarovanosti osobystosti. Visnyk instytutu rozvytku dytyny. Serii: Filosofiia. Pedahohika. Psykholohiia. Kyiv. 2010. Vyp. 9. S. 42–49.

4. Hrushko V. S. Osnovy zdorovoho sposobu zhyttia dlia vsikh i kozhnoho: navch. posib. / Ministerstvo osvity Ukrainy, Ternopil'skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. V. Hnatiuka. Ternopil: SMP "Aston", 1999. S. 368 .

5. Iefimova V. M. Zdoroviazberezhuvalni tekhnolohii u konteksti pedahohichnykh doslidzhen. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. Kharkiv. 2010. № 1. S. 57–60.

6. Honcharenko S. U. Ukrain'skyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk. Vydannia druhe, dopovnene y

vypravlene. – Rivne : Volynski oberehy, 2011. – S. 552 .

7. Zhdanova O.M., Tuchak A.M., Poliakovskiy V.I., Kotova I.V. Orhanizatsiia ta metodyka ozdorovchoi fizychnoi kultury i rekreatsiinoho turyzmu: Navch. posib. – Luts'k: Vezha, 2000. – S. 234.

8. Makovetska N. V. Teoretychni i metodychni zasady profesiinoho rozvytku fakhivtsiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv u sferi osvितno-ozdorovliuvalnoi diialnosti: avtoref. dys. d-ra ped. nauk. Zhytomyr, 2012. S. 46 .

9. Maitak T.M. Pedahohichna diialnist yak faktor formuvannia profesiinoi deformatsii osobystosti vchytelia. Aktualni problemy psykhologii v zakladakh osvity: zbirnyk naukovykh prats. – Kryvyi Rih: Vydavnychy dim, 2012. – S. 181.

10. Meshko H.M., Meshko O.I. Profesiine zdorovia pedahoha yak umova efektyvnoi vykhovnoi diialnosti // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. – Vypusk 24. – Zhytomyr: ZhDU, 2005. – S. 94-96.

11. Mikheienko O. I. Valeolohiia: Osnovy individualnogo zdorovia liudyny: navch. posib. 2-he vyd., pererob. i dop. Sumy: Universytetska knyha, 2010. – S. 448 .

12. Mitina L.M. Psykhologhiia truda y professyonalnogo razvytyia uchytelia / L.M.Mytyna. – M.: Akademiya, 2004. – S. 320

13. Osnovy rekrealohii (ekonomiko-ekolohichnyi ta marketynhovyi aspekt) [tekst] : navch. posib. / I. O. Hrodzyska, S. H. Nezdoiminov, O. V. Husieva, A. V. Zamkova. – K. : "Tsentr uchbovoi literatury", 2014. – 264 s.

14. Pedahohichnyi slovnyk / Za redaktsiieiu diisnogo chlena APN Ukrainy Yarmachemka M.D. – K. : Pedahohichna dumka, 2001. – S. 514 .

15. Stafiichuk V.I. Rekrealohiia: Navch. posibnyk. – K.: Altpres, 2006. – S. 264.

16. Fomenko N.V. Rekreatsiini resursy ta kurortolohiia. Navch. posib. – K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2007. – S. 312 .

Kuchynska L. F. Recreational fundamentals of preserving professional health of pedagogical workers in the system of methodical work of pre-school establishments'.

The article reveals the problem of preserving the professional

health of teachers in the modern education system in general and in preschool in particular. Analyzed scientific sources of authors of the past and present on the problem under study. The approaches of domestic and foreign scientists regarding the rationale of the concepts of "health" and "professional health of teachers" are defined. The need to preserve and strengthen the professional health of teachers on the basis of a recreational approach has been proved.

Key words: health, professional health, recreation, pedagogical workers of pre-school education institutions.

Кучинская Л.Ф. Рекреалогические основы сохранения профессионального здоровья педагогов в системе методической работы учреждений дошкольного образования

В статье раскрыто проблему сохранения профессионального здоровья педагогов в современной системе образования в целом и дошкольном в частности. Проанализированы научные источники авторов прошлого и современности по исследуемой проблеме. Определены подходы отечественных и зарубежных ученых относительно обоснования понятий "здоровье", "профессиональное здоровье педагогов". Доказана необходимость сохранения и укрепления профессионального здоровья педагогов на основе рекреалогического подхода.

Ключевые слова: здоровье, профессиональное здоровье, рекреалогия, педагогические работники учреждений дошкольного образования.